



I N N E H Å L L

Sid.

Lördagen den 13 mars.

Anförande vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 176 ..	5
---	---

Tisdagen den 16 mars.

Svar på interpellation av herr Fahlman ang. stipendier för lärlingsutbildning utom hemorten	8
Svar på interpellation av herr Holmberg ang. utnyttjande av kvinnlig arbetskraft i Norrbotten inom industrien	10
Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel	19
Utrikesdepartementets avlöningsanslag	19
Avlöningar till pressattachéer	23
Beskickningarnas anslag till skrivmaterialier m. m.	24
Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel	25
Bidrag till socialpolitiska instituten	25
Realgymnasiet vid läroverket i Borås	27
Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	34
Provisoriska byggnader för folkskoleväsendet	34
Tjänstebostäder för folkskollärare	44
Kurs för folkhögskolelärare	44
Stipendier för diakoners fortbildning	46
Nykterhetens främjande	49
Folkliga musikskolan i Arvika	51
Interpellationer av:	
herr Larsson i Stockholm ang. organiserade kommunister inom polisen	54
herr Wiberg ang. ändring av giftermålsbalken	56
herr Sveningsson ang. bensintilldelningen till landsbyg- dens bilar	59

	Sid.
Onsdagen den 17 mars.	
Utgifter under riksstatens tionde huvudtitel	61
Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning	61
Billigare resor för sjöfolk	62
Idrottens och friluftslivets främjande	62
Lotterimedelsfonden	67
Pension åt F. N. Johansson	71
Översyn av aktiebolagslagen	76
Lagen om avbrytande av havandeskap	79
Fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen	83
Ändring i anvisningar till kommunalskattelagen	86
Inventarieavskrivning vid skattedeklaration	98
Restitution av bensinskatt åt fiskare m. fl.	99
Restitution av automobilskatt	112
Lag om sambruksföreningar	113
Interpellationer av:	
herr Svensson i Stenkyrka ang. småföretagsutredningens principförslag	117
herr Fagerholm ang. fortsättning på det systematiska re- gistret till Svensk författningssamling	119
herr Pehrsson-Bramstorp ang. den sociala arrendelagstift- ningens tillämpning å ecklesiastik jord	120

(Förteckning över avgjorda ärenden m. m. finnes å sid. 123,)

Lördagen den 13 mars.

Kl. 2 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 86, angående bidrag till metallografiska institutet;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 89, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.; och

nr 96, med förslag till lag om skyldighet för näringsidkare m. fl. att biträda vid planläggningen av rikets ekonomiska försvarsberedskap;

till statsutskottet propositionerna:

nr 100, angående anslag till riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap för budgetåret 1948/49, m. m.; och

nr 105, angående avskrivning av ett direktören B. V. Orre beviljat lån;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 106, angående förslag till lag om vissa inskränkningar i utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket;

till utrikesutskottet propositionen, nr 111, angående godkännande av en mellan Sverige och Nederländerna träffad handelsöverenskommelse;

till statsutskottet propositionen, nr 113, angående radarutrustning för statens isbrytarfartyg;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 114, angående försäljning av vissa

allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till statsutskottet propositionen, nr 115, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv, m. m.;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 116, angående reglering av tjänste- och familjepensioneringen för personal vid Bergslagens och därmed samförvaltade järnvägar i anslutning till järnvägarnas förstatligande;

nr 117, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 118, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 120, angående eftergift av viss ogulden arvsskatt för Fliseryds fideikommiss; och

nr 121, angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 122, angående vissa decentraliserings- och förenklingssåtgärder inom handelsdepartementets verksamhetsområde hänvisades propositionen, såvitt angick punkten 3, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogos följande å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet propositionerna:

nr 123, angående pensionsrätt för kaptenen i livgrenadjärregementets reserv E. A. Clementz m. m.;

nr 124, angående pension åt förre extra ordinarie folkskolläraren P. G. Bohlins efterlevande m. m.;

nr 127, angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner; och

nr 129, angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid statens krisorgan;

till statsutskottet propositionerna:

nr 131, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag; och

nr 132, angående anslag till sprängämnesinspektionen;

till bankoutskottet propositionen, nr 133, angående vissa kostnader för allmänt kyrkomöte;

till statsutskottet propositionerna:

nr 134, angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 136, angående lönerreglering för övningslärare m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 137, angående rätt till uppskjuten livränta för vissa professorer vid enskilda högskolor; samt

till jordbruksutskottet propositionen, nr 138, angående ändring i grunderna för försäkring med statsbidrag mot förluster på grund av smittsamma husdjursjukdomar.

Härpå föredrogs Kungl. Maj:ts proposition, nr 139, angående utgivande av livränta till Elisabeth Kjellbing m. m.; och hänvisades propositionen, såvitt angick befrielse för Carl Gustav Högberg från viss återbetalningsskyldighet till kronan, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Härefter föredrogs var efter annan följande å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 141, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund rätt till viss malmbrytning utöver i gällande malmavtal medgivna kvantiteter;

till utrikesutskottet propositionen, nr 142, angående godkännande av en mel-

lan Sverige och Italien ingången handelsöverenskommelse m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 143, angående löneklassplacering av vissa fänrikar;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 144, med förslag till ny strafflagstiftning för krigsmakten;

till statsutskottet propositionerna:

nr 145, angående anslag till statens sinnessjukhus: avlöningar, m. m.;

nr 146, angående anställnings- och avlöningsförhållanden för viss icke-ordinarie personal vid domstolarna;

nr 147, angående granskningsrätt för statens sakrevision i fråga om användningen av statsunderstöd; och

nr 148, angående inrättande av extra ordinarie tjänster vid de statliga krisorganen;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 149, angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 150, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, angående utgivande av livränta till T. A. B. Johansson m. fl., hänvisades propositionen, såvitt angick punkten 4, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs följande å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 152, angående anslag för budgetåret 1948/49 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m.;

nr 153, angående försäljning av vissa fastigheter i Skara och Lund;

nr 154, angående anslag till statens utlänningskommission; och

nr 155, angående anslag för budgetåret 1948/49 till folk- och småskoleseminarierna;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 156, angående vissa avlönnings- och pensionsförbättringar för präster m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 157, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1948/49 m. m.;

nr 158, angående vissa anslag till riksförsäkringsanstalten för budgetåret 1948/49;

nr 159, angående anslag till driften av centraldepån för blindas arbeten för budgetåret 1948/49; och

nr 160, angående ytterligare utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 161, angående jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.; samt

till statsutskottet propositionen, nr 162, angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1948/49.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 hänvisades propositionen, såvitt angick tolfte huvudtiteln, till bankoutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs följande å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 164, med förslag till lag om ändring av anvisningarna till 29 och 36 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

till statsutskottet propositionen, nr 165, angående anslag till kommunal upplysningsverksamhet;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 166, angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.;

nr 167, angående anslag till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut för budgetåret 1948/49 m. m.; och

nr 168, angående anslag till bidrag till Norrlands trädgårdsskola i Söråker;

till statsutskottet propositionerna:

nr 169, angående anslag till statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa för budgetåret 1948/49; och

nr 170, angående bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 171, angående försäljning av en Vadstena krigsmanshuskassa tillhörig fastighet; och

nr 172, angående anslag till lantmäteristyrelsen och lantmäterikontoren i länen för budgetåret 1948/49; samt

till statsutskottet propositionen, nr 173, angående svenska kyrkans deltagande i Augustana-synodens 100-årsjubileum och Sveriges deltagande i pionjärjubileet i Amerikas förenta stater 1948;

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 174, angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn hänvisades propositionen, såvitt angick anslag under tionde huvudtiteln, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Härefter föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, angående godkännande av en mellan Sverige, Danmark och Norge den 8 mars 1948 avslutad konvention om erkännande och verkställighet av domar i brottmål m. m.

Vid remiss av propositionen nr 176.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående organisation och finansiering av svensk reguljär luftfart m. m., yttrade

Herr DICKSON: Herr talman! I avslutning till remissen av denna proposition, som innefattar förslag beträffande hur den svenska reguljära luftfarten bör ordnas, har jag inte kunnat uraktlåta att från denna plats betona vikten och angelägenheten av att denna fråga av vederbörande utskott, även med undanskjutande av andra uppgifter, blir behandlad så skyndsamt som möjligt, så att riksdagen snarast kan fatta beslut. De personer, som skola svara för att svensk luftfart i framtiden liksom hittills skall kunna hävda sig i världskonkurrensen, måste få besked så snabbt som möjligt. Varje dags tidsvinst är därvid av värde.

Jag uttrycker också förhoppningen att den långvariga och svårbemästrade strejk, som allt fortfarande hämmar luftfartens funktioner, genom uppoffringar och vidsynthet från parternas sida snart må kunna hävas.

Vidare anfördes ej. Propositionen hänvisades till statsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det i anledning av propositionen avgivna yttrandet.

Härefter föredrogos följande Kungl. Maj:ts på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 178, med förslag rörande överflyttande av vissa till justitiedepartementet hörande ärenden från Kungl. Maj:t till underordnad myndighet m. m.;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 179, angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.; och

nr 180, angående anslag till åtgärder mot skadegörelse av skogsinsekter; samt

till statsutskottet propositionen, nr 182, angående bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbets-terapeuter.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 3, 8, 10 och 36—38, bankoutskottets utlåtande nr 11, första lagutskottets utlåtanden nr 17—20, andra lagutskottets utlåtanden nr 15—17, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 5 och 6.

§ 3.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr JACOBSON i Vilhelmina, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att motionstiden i anledning av samtliga under gårdagen avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner skall utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugo dagar från propositionernas avlämnande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Herr JACOBSON i Vilhelmina, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att å föredragningslistan för tisdagen den 16 mars första lagutskottets utlåtande nr 20 måtte uppföras närmast efter andra lagutskottets utlåtande nr 16 samt övriga ärenden i den ordning de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Till bordläggning anmälades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående de kommunala tjänstetillsättningarna;

nr 14, i anledning av väckta motioner angående mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen; och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag under försvarets fonder och statens utlåningsfonder för budgetåret 1948/49;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdomar m. m. och

nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till nyanskaffning av person- och resgodsvagnar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 22, i anledning av väckt motion om revision av bestämmelserna i kommunalskattelagen angående rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående restitution av bensinskatt till utövare av fiskerinäringen m. m.;

nr 24, i anledning av väckta motioner om restitution till vederbörande fordonsägare av för mycket inbetald automobilskatt;

nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring av 52 § 2 mom. kommunalskattelagen m. m.;

nr 26, i anledning av väckt motion angående skatteavdragen för representation; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet för byggnadsmaterialier m. m. för anläggning av en regleringsdamm i Neaälven m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av förslag angående reglering av arvoden till de hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemännen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 14, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Malmö Jenny Sofia Karlsson;

sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 24 § förordningen den 20 juni 1941 (nr 577) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur; och

nr 9, i anledning av väckt motion angående fiskerätten vid kusterna av Hallands samt Göteborgs och Bohus län.

§ 6.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 89, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 11 maj 1934 angående köttbesiktning och slakthus, m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarrens ledamöter åtskildes där-
efter kl. 2.09 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 16 mars.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande mars.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Filip Kristensson är på grund av sjukdom förhindrad att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. 15 mars 1948 t. o. m. 17 mars 1948, vilket härmed intygas.

Osby 15 mars 1948.

Karl Rosén, provinsialläkare.

Landshövding O. Lövgren är på grund av sjukdom, influensa-svalginfektion, oförmögen deltaga i riksdagsarbetet under tiden fr. o. m. den 15 mars t. o. m. den 19 mars, vilket härmed intygas.

Luleå den 12 mars 1948.

Sam Thelander, 1:e stadsläk.

§ 3.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 177, angående utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.; och

nr 181, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Svar på interpellation ang. stipendier för lärlingsutbildning utom hemorten.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *WEIJNE*, som anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Fahlman behandlat spörsmålet om stipendier till ungdom, som önskar genomgå lärlingsutbildning utom hemorten. Interpellanten erinrar om att överstyrelsen för yrkesutbildning framställt förslag om att 200 000 kronor skulle anvisas för ändamålet för budgetåret 1948/49 och menar tydligen, att detta förslag hade bort underställas innevarande års riksdag. Interpellanten frågar nu vilken min motivering är för att förslaget icke förelagts riksdagen.

I själva verket har herr Fahlman själv i motiveringen till sin interpellation givit svar på frågan, då han säger sig »till fullo inse de svårigheter av statsfinansiella skäl, som ha föranlett departementschefen att avstå från att framlägga proposition i ärendet». Det är helt enkelt det nuvarande budgetläget, som är anledningen till att detta anslag liksom många andra inte kunnat föreläggas riksdagen i år.

Interpellanten frågar vidare, om jag har för avsikt att verka för att senare erforderligt anslag till dylika stipendier äskas. På denna fråga kan jag svara, att jag — om jag i fortsättningen får att göra med det berörda spörsmålet och budgetläget så medger — anser att anslag till stipendier för lärlingsutbildning utom hemorten bör beviljas.

Härpå yttrade:

Herr *FAHLMAN*: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Jag nödgas emellertid konstatera, att herr statsrådets positiva inställning förefaller något förbehållsam, vilket jag med hänsyn till frågans betydelse livligt måste beklaga.

Jag är givetvis inte överraskad av svaret på min första fråga. Det parti jag tillhör har också i år bemödat sig att visa återhållsamhet i sina ekonomiska anspråk. Den utgift, varom det här är fråga, måste emellertid, såsom jag även i interpellationen understrukt, bedömas under hänsynstagande till det oavvisliga behovet av att i nuvarande läge främja en ökad produktivitet i vårt land. Jämför man de anslag, som staten lämnar för teoretisk och praktisk utbildning, kan man inte komma ifrån det intrycket, att intresset för den praktiska utbildningen ännu så länge är ganska svalt. Detta förefaller mig särskilt ödesdigert i den situation, som vi nu befinna oss i. Principiellt borde det direkt produktiva ändamål, som anslagen till yrkesutbildning äsyfta, i dagens läge gå före andra utgifter för utbildningsändamål. Med hänsyn härtill skulle jag vilja ifrågasätta, om det ändå inte vore möjligt att redan i år anvisa ett mindre anslag till låt mig säga 100 lärlingar i stället för de 300, som varit ifrågasatta. Man skulle därigenom kunna vinna värdefulla erfarenheter för framtiden. Att vi genom dylika stipendiemöjligheter skulle kunna tillföra det svenska näringslivet utomordentligt värdefulla krafter, som nu icke bli tillvaratagna, därom råder intet tvivel.

Jag vill tillägga, att det är inte bara hantverket i egentlig mening detta gäller. Det förhåller sig nämligen så, att den inom hantverket utbildade arbetskraften i stor utsträckning suges upp av industrien för krävande specialuppgifter. Hantverkets rekrytering är därför ett hela näringslivets intresse.

Under alla förhållanden vill jag ta fasta på herr statsrådets uttalande, att anslag för ändamålet i fråga bör beviljas. Jag uttalar den livliga förhoppningen, att herr statsrådet vid närmare övervägande av spörsmålet skall finna att budgetläget inte bör bli avgörande, när fråga uppkommer om framläggande av proposition i ärendet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Denna interpellation är egentligen en kopia av en interpellation, som jag besvarade i första kammaren i lördags, och jag skall därför tillåta mig att nu säga ytterligare några ord.

Det är alldeles tydligt, att om man bedömer detta anslag på 200 000 kronor isolerat, eller om man bedömer det anslag på 62 000 kronor, som det då var fråga om, isolerat, kan ingen säga, att det varit omöjligt att lägga fram proposition i bägge dessa fall. Man får emellertid lov att se saken i ett större sammanhang, och då känner ju kammaren lika väl som jag till, att i år har det med hänsyn till det penningpolitiska läget lagts fram en budget, som är mera restriktiv än de närmast föregående. Det är därför inte så underligt om en enskild kammarledamot, som särskilt intresserar sig för ett specialområde, som herr Fahlman i detta fall på ett mycket aktningssvärt sätt gör för yrkesundervisningen, finner att just det området blivit föremål för en något snål behandling. När man däremot har att svara för hela huvudtiteln, märker man snart att det finns intressenter för praktiskt taget varje avsnitt av huvudtiteln, som inte äro nöjda.

För att nu tala något litet om vad jag erfarit i det avseendet under de månader, som gått sedan huvudtiteln framlades, kan jag nämna, att en ärad talare i radio berörde riksarkivet, som han förmenade blivit illa behandlat av statsmakterna. I fråga om läroverk och folkskolor ha många röster höjts för att man där på ett helt annat sätt än som skett borde ha tillgodosett olika önskemål. Jag erinrar i det avseendet om läroverksrektorernas besvärigheter med expeditonsarbetet. Jag har också läst en artikel om folkhögskolorna i en herr Fahlman närstående tidning, i vilken vederbörande gjorde gällande att folkhögskolornas behov blivit mycket illa tillgodosedda. Lustigt nog hette det i denna artikel, att medan man i huvud-

titeln inte tagit upp ett begärt anslag på 9 000 kronor till utbildning av lärare vid folkhögskolorna, hade yrkesundervisningen fått ett anslag på 110 000 kronor för lärarutbildning, varför vederbörande tyckte att yrkesundervisningen egentligen blivit väl tillgodosedd. Jag erinrar vidare om att en rad motionärer anse, att nykterhetsanslagen böra höjas utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Man kan på det sättet gå från punkt till punkt och visa att ingen är riktigt nöjd, och det av helt naturliga skäl. För egen del tvekar jag inte att säga, att jag skulle vilja höja anslagen under ett 50-tal punkter i huvudtiteln, om nämligen budgetläget medgäve detta.

Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om, att då en stockholms-tidning, när åttonde huvudtiteln presenterades, satte som rubrik: »En mager kulturbudget», så är den rubriken inte riktigt sann. Förra årets kulturbudget var den fetaste, som vi någon gång haft i Sverige. Den är inte magrare i år, utan tvärtom har man trots allt kunnat öka den på en hel del punkter. Men det skulle ha legat någon sanning i rubriken om man sagt: kulturbudgeten är mager på nya anslag. Vi ha som arbetshypotes haft att vi på det stora hela inte skulle lägga fram några nyheter men inte heller vidta några sänkningar. Jag vill sålunda erinra om att de stora forskningsanslag, som vi fått igenom de sista åren, inte undergått någon beskärning.

Herr talman! Jag har berört dessa saker därför att herr Fahlmans interpellation så nära anknyter till huvudtiteln, ja, så nära att jag anser att interpellanten borde ha låtit sin framställning få formen av en motion. Det är ju nämligen varken departementschefen eller regeringen, som fastställer utgiftsplanen, utan det är riksdagen. Hade nu herr Fahlman motionerat om dessa 200 000 kronor, hade ju riksdagen fått tillfälle att pröva saken. Nu skall jag inte uttala mig om utsikterna till framgång för en sådan motion utan inskrän-

ker mig till att peka på det förhållandet att statsutskottet höjt Kungl. Maj:ts förslag med sammanlagt 20 000 kronor och det på en huvudtitel, som slutar på närmare 532 miljoner kronor. Detta tyder ju på att i vart fall statsutskottet vad beträffar såväl avvägningen olika kulturella ändamål emellan som vid den stora avvägningen av vad huvudtiteln över huvud taget kan få inrymma har samma uppfattning som Kungl. Maj:t.

Jag begagnar till slut tillfället, eftersom jag här talat om huvudtiteln, att uttala ett varmt tack till statsutskottet för den välvilliga behandling, som huvudtiteln undergått, och för den lät mig säga praktiskt taget hundra procentiga överensstämmelsen i våra åsikter om hur kulturhuvudtiteln borde läggas upp i år.

Herr FAHLMAN: Herr talman! Herr statsrådet framhöll, att jag kunde ha gått motionsvägen, men i det avseendet ber jag att få säga, att jag ansåg den i år onödig med hänsyn därtill, att riksdagen fattat beslut om skrivelse till Kungl. Maj:t med rekommendation åt departementschefen att gå den väg, som jag här talat för, nämligen att ordna stipendier åt ungdom, som önskar genomgå yrkesutbildning. Jag hade med hänsyn till det intresse, som herr statsrådet tidigare visat detta ärende, väntat att en sådan proposition skulle bli avlåten.

Jag ber till slut att få uttrycka den förhoppningen, som hantverket hyser, nämligen att herr statsrådet ett kommande år måtte beakta den framställning, som här gjorts.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. utnyttjande av kvinnlig arbetskraft i Norrbotten inom industrien.

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru **KOCK**, som anförde: Herr talman! Med hänvisning till en av vissa fackföreningar i Norrbotten gjord hemställan om åtgärder i syfte att till Luleå och gruvsamhällena i Norrbotten förlägga industrier, lämpliga för kvinnlig arbetskraft, och till en uppgift att detaljerat förslag angående pappersproduktion i anslutning till Karlsborgs sulfatfabrik vore utarbetat inom aktiebolaget statens skogsindustrier har herr Holmberg med kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor:

1:o) Har statsrådet med anledning av de norrbottniska fackföreningarnas skrivelse övervägt några åtgärder i syfte att utnyttja kvinnlig arbetskraft i Norrbotten för lämplig industriell verksamhet?

2:o) Har statsrådet prövat möjligheten att förlägga ett pappersbruk till Norrbotten i enlighet med de av aktiebolaget statens skogsindustrier i detalj utarbetade planerna för ett sådant pappersbruk?

Den av interpellanten omnämnda framställningen från de norrbottniska fackföreningarna behandlades på sin tid inom socialdepartementet och överlämnades därvid till arbetsmarknadskommissionen, numera arbetsmarknadsstyrelsen, och Norrbottens småindustriförening för beaktande. Arbetsmarknadsstyrelsen bedriver sedan ett par år tillbaka i samverkan med Industriens produktionsråd en betydelsefull upplysnings- och rådgivningsverksamhet i industriella lokaliseringsfrågor. I nuvarande läge på arbetsmarknaden inriktas denna verksamhet väsentligen på att leda ny företagsamhet till orter, där full sysselsättning inte råder eller där näringslivet har en ensidig samsättning. Genom dessa strävanden från arbetsmarknadsstyrelsens och produktionsrådets sida ha åtskilliga både enskilda och statliga företag föranletts att till norrländska städer förlägga nya fabriker.

Norrbottens småindustriförening, som också fått del av skrivelsen från de

norrbottniska fackföreningarna, har till uppgift bland annat att utreda möjligheterna för skapande av lönande småindustrier i Norrbottens län och att utlämna eller förmedla lån åt småföretagare, som äro medlemmar i föreningen. Medel för låneverksamheten tillhandahållas i stor utsträckning av staten. Sammanlagt har föreningen som lån och bidrag erhållit drygt 1,5 milj. kronor. Av detta belopp ha omkring 300 000 kronor beviljats under vart och ett av budgetåren 1946/47 och 1947/48. Av föreningens förvaltningsberättelse för år 1946 framgår, att 47 ansökningar om lån å sammanlagt 664 700 kronor beviljats under året. Verkningarna av denna låneverksamhet förstärkes genom att lån från föreningen ofta kan vara förutsättningen för krediter från privata kreditgivare. Dessa lån ha fördelats på flera olika branscher. Föreningen har i stor utsträckning understött företag, vid vilka kvinnlig arbetskraft kan få sysselsättning. Bland dylika företag märkas ett ullspinneri i Morjärv, som kommit i gång i januari i år, och ett väveri i Niemisel, som beräknas börja driften inom kort. Vidare har en konfektionsfabrik startats med bistånd av föreningen, som också bidragit med rörelsekapital till ett företag för tillverkning av handskar samt sydda artiklar av skinn och plastic. Enligt vad jag inhämtat kommer föreningen att gå vidare på den inslagna vägen. Bl. a. ämnar föreningen utreda möjligheterna att få tillstånd en pälsvaerindustri i Norrbotten.

Det är av största betydelse för Norrbotten och därmed för landet i dess helhet att finna en lösning av de stora sysselsättningsproblem, som uppstå i detta län på grund av befolkningsutvecklingen, jordbruksrationaliseringen och de begränsade möjligheterna för kvinnorna att finna arbete utanför hemmen eller jordbruket. Dessa problem kunna emellertid icke lösas enbart genom åtgärder av det slag jag nu redogjort för. Från statsmakternas sida

har också vid flera tillfällen uttalats, att staten i sin egenskap av ägare till en stor del av de rika naturtillgångarna i Norrbotten har ansvar för landsdelens industriella utveckling. Detta ansvar bör i första hand gälla exploatering och förädling av naturtillgångarna. Statens skogsindustrier har lämnat ett verksamt bidrag här till genom utvecklingen av sina anläggningar på träförädlings område. Som ett uttryck för denna uppfattning bör man även se 1946 års beslut om utbyggnad av Norrbottens järnverk. Jag vill i detta sammanhang taga upp frågan om ett statligt pappersbruk, som berörts av interpellanten. Pappersindustriens utvidgning måste ses som en del av det stora problemet om skogsindustriernas råvaruförsörjning och avsättning på utlandsmarknaderna. Den i riksdagens skrivelse 1946:453 föreslagna utredningen rörande ett statligt pappersbruk i Västerbottens län måste därför ingå i en utredning om pappersindustriens allmänna struktur. Interpellanten har även riktat till mig en fråga om planerna på ett pappersbruk i anslutning till Karlsborgs sulfatfabrik. Enligt vad jag inhämtat ha två olika utvecklingsplaner för denna fabrik diskuterats inom aktiebolaget statens skogsindustrier. Båda gå ut på att utsträcka produktionen till högre förädlingsstadier, men det alternativ, som avser papperstillverkning, har befunnits vara det tills vidare enda realiserbara. De beräkningar som bolaget låtit utföra äro emellertid endast preliminära och man kan inte säga att några detaljerade planer föreligga. Bolagets utredning innebär endast överväganden av vissa möjliga riktlinjer för den framtida verksamheten och är av det slag, som varje framsynt företagsledning måste verkställa på ett jämförelsevis tidigt stadium. Bolaget har för närvarande åtskilliga andra investeringsprojekt, som i nuvarande läge anses böra gå före en utbyggnad av fabriken i Karlsborg. Det får ankomma på bo-

lagsledningen att avgöra, när denna utbyggnad bör komma till stånd.

Uppkomsten i Norrbotten av industriföretag, som tillverka konsumtionsvaror, har försvårats på grund av marknadens begränsning. De långa avstånden och de ogynnsamma transportförhållandena i övrigt liksom de höga levnadskostnaderna lägga nämligen hinder i vägen för avsättning i andra delar av landet i konkurrens med bättre belägna företag. Genom exploatering och förädling av råvaruresurserna i storindustriella former kan staten bidra till en utvidgning av den lokala avsättningsmarknaden och därmed öka förutsättningarna för enskilt initiativ i fråga om konsumtionsvaruindustrier, vilka bl. a. kunna sysselsätta kvinnlig arbetskraft. Den tunga industrien ger visserligen i och för sig icke så stora sysselsättningsmöjligheter, särskilt icke för den kvinnliga arbetskraften, men man har anledning räkna med ganska vittgående indirekta verkningar av sådana investeringar. Den stora utvidgningen av Norrbottens järnverk väntas sålunda medföra ett betydande uppsving för Luleå och omkringliggande landsbygd. Särskilt järnmanufaktur och mekanisk verkstadsrörelse bör bli delaktig i denna utveckling. Den lokala köpkraften kan väntas öka. Härigenom bör kunna skapas en marknad för konsumtionsvaruindustri, service-näringar och handel. Över huvud taget torde hantverket och småindustrien få möjlighet att utvecklas ej endast i Luleå utan även i andra delar av länet, varvid arbetstillfällen böra kunna skapas även för kvinnlig arbetskraft. Med hänsyn till arbetskrafts- och materialtillgången kan en utbyggnad av de sekundära industrierna dock ej ske omedelbart utan måste äga rum så småningom.

Med hänsyn till de speciella förhållandena i denna landsända torde småindustri- och hantverksföretag med lokalt begränsad avsättning ha de största utvecklingsmöjligheterna. Det kan där-

för knappast bli fråga om företag i statlig regi. Statsmakterna kunna dock stödja uppkomsten av enskild företagssamhet, exempelvis genom småindustri-föreningen. Vidare ha statsmakterna sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på de speciella norrlandsproblemen. Sålunda är norrlandskommittén sedan 1944 sysselsatt med utredningar angående åtgärder till det norrländska näringslivets förkovran och har som en av sina huvuduppgifter att klarlägga möjligheterna att i Norrland få till stånd en mera utvecklad och framför allt mångsidigare industriell verksamhet. Norrlandskommittén har redan framlagt flera förslag, som syfta till att förbättra de allmänna betingelserna för det norrländska näringslivet. Ett av förslagen går ut på att förbättra transportförhållandena och sänka transportkostnaderna för Norrlands del. Detta förslag har emellertid befunnits ha vittgående konsekvenser för statsbarnas ekonomi och har därför ansetts böra upptagas till förnyat övervägande av den kommitté, som i dagarna tillkallats för en översyn av person- och godstaxorna på statens järnvägar. Norrlandskommittén räknar med att inom de närmaste månaderna kunna avge ett principbetänkande om den statliga norrlandspolitiken.

Av vad jag här anfört torde med tydlighet framgå, att statsmakterna ha sin uppmärksamhet riktad på de speciella norrbottensproblem, som interpellanten åberopat. I nuvarande konjunkturläge kunna emellertid icke några sådana åtgärder vidtagas, som medföra ytterligare industriella nyinvesteringar utöver de betydande belopp, som utbyggnaden av Norrbottens järnverk kräver. Man torde emellertid kunna förvänta att, när läget förändrats i detta avseende, större stöd skall kunna lämnas småindustri och hantverk. Det nödvändiga planeringsarbetet härför är emellertid en uppgift som i första hand faller på de lokala organen med deras kunskaper om länets förhållanden.

Längre fram, när det inte längre föreligger samma skäl som för närvarande att iakttaga sträng återhållsamhet i fråga om investeringarna, bör staten också kunna vidtaga mer omfattande åtgärder än för närvarande för att underlätta småföretagarnas kreditförsörjning — vare sig nu detta sker i enlighet med småföretagsutredningens förslag i ämnet eller efter delvis andra grunder. Även i fråga om större industriella utbyggnadsprojekt bli givetvis förutsättningarna mera gynnsamma, i den mån som investeringsutrymmet i framtiden vidgas.

Härmed tror jag mig ha besvarat interpellantens frågor.

Vidare yttrade:

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Kock för svaret på min interpellation.

Svaret har ju fått formen av en principdeklaration om den linje, som regeringen kommer att följa i fråga om Norrbottens näringspolitiska frågor. Det är ju också förtjänt av ett så mycket större intresse genom att det inte begränsats till de frågor, som jag ställde i min interpellation. Den principiella delen av statsrådets svar är emellertid sådan, att svaret nog kommer att väcka allt annat än tillfredsställelse hos Norrbottens folk. För min del tror jag att den väg, som statsrådet anvisat, i längden inte kommer att visa sig framkomlig för att vi skola kunna komma till rätta med de alldeles särskilda näringspolitiska problem, som vi ha i vår nordligaste landsdel. Den linje, som statsmakterna enligt det besked, som statsrådet givit, skola följa, torde väl kort och gott kunna uttryckas så, att det inte skall bli några flera statliga företag, i vart fall inte av en sådan omfattning, som jag hade tänkt mig, utan möjligen endast en komplettering av Karlsborgsindustrien och naturligtvis den ytterligare utbyggnad av järnverket, som är beräknad. Men därutöver

skulle det inte bli någonting, utan man skulle överlåta åt den privata företagsamheten att i form av hantverk och småindustri sörja för resten av den industriella verksamheten i Norrbotten. Enligt statsrådets mening skulle nämligen Norrbottens behov i huvudsak kunna tillgodoses på så sätt, att man genom rådgivande verksamhet och andra åtgärder, som stimulera småindustri och hantverk, skulle komma till rätta med de problem som här rullas upp. Enligt min mening lösa dylika åtgärder inte frågan om en rationell sysselsättningspolitik och äro minst av allt ägnade att lösa frågan om utnyttjandet av den stora reserv av kvinnlig arbetskraft, som finns i Norrbotten och som fackföreningarna ha riktat uppmärksamheten på. Denna reserv är ju lokaliserad till de stora industriorterna, och det är inte möjligt att — åtminstone inte till någon huvudsaklig del — förflytta de kvinnor, som här kunna ställas till förfogande för industriell verksamhet. Detta tycker jag också borde framgå av all hittillsvarande erfarenhet, som vunnits i Norrbotten på detta område.

Det är också det helhetsintryck jag för min del fått, när jag närmare studerat detaljerna i de anvisningar statsrådet givit i sitt svar. Statsrådet erinrade exempelvis om den upplysnings- och rådgivningsverksamhet, som bedrivits av arbetsmarknadsstyrelsen och industriens produktionsråd. Jag vill inte uttala mig om vilka följder en dylik upplysningsverksamhet fått i andra landsändar, men för Norrbottens del och för strävandena att differentiera Norrbottens näringsliv och att dit förlägga nya industrier har denna verksamhet varit helt utan effekt. Jag vill visst inte förneka utan tvärtom kraftigt understryka, att den linje, som skall bli statsmakternas svar på norrbottningarnas enträgna framställningar i här ifrågavarande avseende, nämligen att man skall främja småindustri och hantverk, har sin betydelse, och att det är av vikt att allt vad som därvidlag kan göras,

också blir gjort, men detta kan på sin höjd bli ett komplement till verksammare åtgärder och är enligt min mening inte till fyllest för lösandet av de frågor, som det här gäller.

När statsrådet i sitt svar säger, att Norrbottens småindustriförening i stor utsträckning understött sådana företag, där kvinnlig arbetskraft kunnat få anställning, måste detta på en icke initierad verka som om det därvidlag gällde en sektor av det norrbottniska näringslivet, där man kommit till en lösning av de problem, som jag här riktat uppmärksamheten på. Det intrycket förstärkes ytterligare av de uppräknings statsrådet gjorde av textilföretagen i Norrbotten. Det talas om en konfektionsfabrik, ett väveri, ett ullspinneri m. m. Detta har man hänvisat till som svar på mina frågor. I verkligheten rör det sig om mycket blygsamma företag. Den s. k. konfektionsfabriken är en syateljé, som sysselsätter 5—6 kvinnor med tillverkning av blusar och klänningar. Det är knappast något som man kan tala om vid uppräknings av industriella företag, i varje fall ej när det gäller att lösa de väldiga problem det här rör sig om. Över huvud taget sysselsätta alla de industriella företag som här räknas upp: bomullsspinneri, väveri, konfektionsfabrik och annat, sammanlagt i hela Norrbotten 27—28 kvinnor. Ser man dessa siffror mot bakgrunden av det faktum, att det i Norrbotten finns tusentals kvinnor, som äro beredda att taga industriell sysselsättning, om det gives möjlighet därtill, så förstår man ju, att här icke är en framkomlig väg. Man skall dessutom taga hänsyn till att de resultat man hittills uppnått äro resultaten av en tioårig verksamhet från småindustriföreningens sida.

Jag tror alltså, att det behövs kraftåtgärder för att lösa frågan. Man kan ej räkna med att kunna förmå privata företagare att medverka till en sådan rationell sysselsättningspolitik, som krävs för att få ordning i Norrbotten.

Här förutsättes nämligen i mycket hög grad ett socialt betraktelsesätt, som ofta icke alls är tillfinnandes, när det gäller dessa företagare, som först och främst se till var man kan tjäna pengar.

Det har gjorts många försök i Norrbotten, icke bara i småindustriföreningen utan framför allt i landstingets näringsutredning, att få industri till Norrbotten, som skulle komplettera den nuvarande på sådant sätt, att näringslivet bleve mera differentierat och kunde bättre tillgodose landsdelens behov samt över huvud taget möjliggöra ett bättre utnyttjande av de mycket betydelsefulla nationalekonomiska resurser som finnas, bland annat i den arbetskraft-reserv jag talat om.

I svaret har också hänvisats till den utredning som pågår rörande pälsvaru-industrien i Norrbotten. Småindustriföreningen har också gjort andra försök att få fram industri bl. a. inom beklädnadsbranschen, och detsamma har också näringsutredningen gjort. Man har sålunda försökt förmå stora och små företagare i den finmekaniska branschen att skaffa filialer eller bilda självständiga företag i Norrbotten men hittills med fullständigt negativt resultat. Med den pälsvaruindustri som det talas om kommer det med största sannolikhet att gå precis på samma sätt.

Jag tycker därför, att just de säregna förhållandena i Norrbotten, som statsrådet åberopar, nödvändiggjöra statliga ingripanden och icke kunna förebäras såsom allmänt motiv mot statsingripanden i stor skala också när det gäller ytterligare förädling utöver den halvfabrikatstillverkning, som i huvudsak karakteriserar Norrbottens näringsliv.

På tal om de åtgärder statsmakterna kunna göra för att stimulera det enskilda näringslivet skulle jag bland annat vilja uttala önskemålet, att man snarast möjligt häver de mycket stränga restriktioner, som infördes i följd rörande den långivning till småindustri och hantverk, som förmedlas av Norrbottens småindustriförening.

Statsrådet har också pekat på fraktförhållandenas betydelse. Det är en mycket stor och avgörande fråga. Jag hoppas också, att denna statsrådets mening sådan den är kungjord i svaret innebär en antydning, att regeringen skall medverka till en sådan nedsättning av fraktkostnaderna, som vi föreslagit i en särskild motion vid årets riksdag och som särskilt avser att lätta på trycket för det norrländska näringslivet. Tyvärr ha emellertid icke besluten vid innevarande års riksdag gått i den riktningen: bensinskatten drabbar i särskild grad Norrbotten och dess näringsliv och för övrigt Norrland i dess helhet.

Så till sist den fråga om pappersbruket, som jag också fört på tal i interpellationen! Statsrådet gör en invändning mot mitt påstående, att hos statens skogsindustrier skulle finnas ett i detalj utarbetat förslag till pappersbruk i Karlsborg. För att det ej i protokollet skall se ut som om jag gripit mitt påstående ur luften och för att visa, att jag tvärtom haft mycket starka skäl att vara i god tro när jag skrev interpellationen, skall jag be att få läsa upp ett avsnitt ur ett brev, som tillkommit efter förfrågan hos verkställande direktören i statens skogsindustrier. Brevet är daterat den 26 augusti 1947 och det heter där: »Jag har mottagit Edert brev av den 20 dennes med begäran om uttalande med anledning av förslag om pappersbruk i Norrbotten. Jag vill på grund härav endast bekräfta det besked jag redan lämnat Eder per telefon, nämligen att jag sedan närmare två år tillbaka har utarbetat ett detaljerat förslag till pappersproduktion i anslutning till Karlsborgs sulfatfabrik.»

Jag vet ej hur det förhåller sig, men jag vill bara påpeka, att jag var i god tro när jag hänvisade till att det sedan två år fanns ett sådant i detalj utarbetat förslag. Nu meddelade statsrådet, att bolaget har andra investeringsobjekt, som anses böra komma före utbyggnaden av Karlsborg. Jag är statsrådet tack-sam, om statsrådet kunde fullständiga

sitt svar på den punkten i syfte att klargöra, dels om dessa andra projekt kunna bidra till en differentiering av Norrbottens näringsliv, dels om bland dessa projekt i fråga om träförädling finns något som kan ge sysselsättning åt kvinnor i Norrbotten. Den riksdagens skrivelse om papperstillverkning, som statsrådet hänvisade till, var ju icke begränsad till att avse ett pappersbruk i Västerbotten eller ens ett pappersbruk på visst ställe, utan riksdagens skrivelse gällde frågan om statliga pappersbruk över huvud taget. Jag är ense med statsrådet om att denna fråga självfallet måste ses i samband med överväganden rörande träförädlingsindustrin över huvud taget. Men jag trodde, att när det enligt chefen för statens skogsindustrier fanns ett i detalj utarbetat förslag hade för Norrbottens del vissa överväganden redan gjorts. Eljest är jag helt överens med statsrådet, att det bör ske en allmän översyn av våra resurser och möjligheter samt en allmän avvägning mellan förädlingsindustrin och exporten av råvaror. Vi ha för övrigt i den kommunistiska gruppen vid årets riksdag väckt en motion, som avser en allmän översyn av träförädlingsindustrin och en avvägning mellan förädlingen inom landet och exporten av råvaror i syfte att åstadkomma ett bättre utnyttjande över huvud av våra råvarutillgångar och övriga resurser på detta område.

Sammanfattningsvis kan jag säga, att såsom statsrådets svar utformats är det enligt min mening beklagligt ur Norrbottens synpunkt, därför att enligt vad jag på grund av all hittillsvarande erfarenhet förstår ger det icke någon väg till lösning av de problem, som fackföreningarna tagit upp i sin skrivelse och som jag riktat uppmärksamheten på i interpellationen.

Statsrådet fru KOCK: Herr talman! I fråga om karakteristiken av läget i Norrbotten tror jag ej att det råder någon skillnad i uppfattning mellan in-

terpellanten och mig. Vi äro ju fullt på det klara med att sysselsättningsmöjligheterna i länet äro begränsade och att befolkningsutvecklingen ger till resultat ett överskott av arbetskraft, som där ej kan finna sysselsättning utan söker sig längre söderut eller som, när det gäller de kvinnor, som äro bundna vid hemmen, leder till undersysselsättning. Det är därför ett både med hänsyn till Norrbotten och landet i dess helhet mycket stort önskemål att åstadkomma större sysselsättningsmöjligheter i denna landsdel.

Jag tror dock att interpellanten missuppfattat mitt svar, när han tolkade det så att staten ej hade för avsikt att göra något i Norrbotten utan ville överlämna åt enskild företagsamhet att klara sysselsättningen. Jag underströk dock i mitt svar, att statens ansvar i mycket hög grad gäller exploateringen av de norrbottniska naturtillgångarna och att, när det gäller företag i statlig regi, det närmast är företag av den art som vi redan ha där uppe, som man kan tänka på. Norrbotten har också fått mera statsmedel för direkt statlig företagsamhet än någon annan landsdel genom de stora statliga företag, som startats där.

I Norrbotten finns trä och järn först och främst. Det är på dessa den statliga företagsamheten vilar. Denna statliga företagsamhet kan skapa bättre förutsättningar för annan verksamhet genom att den tillför landsdelen inkomster och ge sysselsättning. Speciellt kommer Norrbottens järnverk med de utvidgningar av verksamheten, som valsverksanläggningarna medföra, att giva ökad sysselsättning i Luleå, vilket kommer att få till följd ökad inkomst och expansion av vad man kallar de sekundära industrierna. I fråga om dessa sekundära industrier, alltså sådana industrier som mera direkt äro inriktade på konsumtionen, är Norrbotten handikappat i jämförelse med de sydligare landsdelarna, därför att marknaden är begränsad och därför att

man har svårt att konkurrera i andra delar av landet på grund av, såsom det påpekats, fraktförhållanden m. m.

Det är därför som man närmast ser Norrbottens utveckling som en utveckling av företag, vilka inriktas på att försörja den lokala marknaden. Jag har visat på småindustrien såsom den naturliga utvägen. Små industriföretag kunna också växa sig större. Man kan här liksom i andra delar av landet få en utveckling med bättre inkomstmöjligheter och med ökade avsättningsmöjligheter för företagen.

Interpellanten åberopar planerna på ett pappersbruk som en av de åtgärder, som skulle kunna giva större sysselsättning. Han säger vidare, att de småföretag, som redan ha kommit till, ha bara givit sysselsättning åt några tiotal kvinnor och således ha haft mycket begränsad effekt. Jag vill då framhålla, att om det pappersbruk, som är planerat, skulle komma till, skulle det sysselsätta 50 arbetare, varav 10—15 kvinnor. Det är ju så att de stora företagen, som exploatera naturtillgångar, äro starkt mekaniserade och rationaliserade företag, som ge ganska liten sysselsättning, särskilt när det gäller kvinnlig arbetskraft. Det har varit samma förhållande med de planer, som landstingets näringsutredning lagt fram tidigare. De ha gällt företag med mycket ringa antal arbetare och knappast några sysselsättningsmöjligheter för kvinnlig arbetskraft.

Däremot ha kvinnorna större möjligheter om man får småindustriföretag, antingen finmekaniska, som kunna växa upp på grundval av valsverksindustrien där uppe, eller konfektions- och textilföretag. Det kan också gälla skoindustri, möbelindustri och andra industrier, som kunna sörja för landodelens egna behov, liksom även serviceindustrier av olika slag.

Vad jag emellertid velat framhålla i mitt interpellationssvar är, att man inom småindustrien måste räkna med den enskilda företagsamheten. Denna

företagsform lämpar sig icke för statlig drift. Däremot kan staten stödja denna på ett verksammare sätt än hittills varit möjligt, när de statsfinansiella förhållandena och investeringsläget så medgiva. För närvarande äro våra möjligheter i detta avseende mycket begränsade, och det är förklaringen till att låneverksamheten nu icke kan utvidgas i någon högre grad. Men det är ett mycket stort önskemål att planeringsverksamheten fortsätter, att landstingets näringsutredning och Småindustriföreningen, som känna till de lokala förhållandena, använda mellantiden för en planering av vad som kan göras, när läget blir bättre.

Jag vill sluta med att framhålla, att hithörande problem komma att tagas upp, när frågan om småindustriens och hantverkets läge över huvud föreligger till behandling. Denna fråga är nämligen aktuell även för andra delar av landet, men av samma skäl som jag åberopade beträffande Norrbotten kunna vi för närvarande icke göra något åt saken. Jag hoppas emellertid att framdeles kunna upptaga vissa frågor rörande småindustrien, och detta kommer då att gälla även den norrländska småindustrien.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag har inte missuppfattat statsrådet. Statsrådet sade i svaret, att för närvarande kan ingen ytterligare industriell nyinvestering påräknas med hänsyn till det läge, som för närvarande råder, men man torde emellertid kunna förvänta, säger statsrådet vidare, att när läget förändras i detta avseende större stöd skall kunna lämnas industri och hantverk. Det är ju mot detta betraktelsesätt, att småindustri och hantverk skulle kunna vara en lösning av de problem, som föreligger i Norrbotten, som jag har vänt mig.

Jag är naturligtvis ense med statsrådet om att när valsverksindustrien i Luleå blir utbyggd i avsedd omfattning,

medför detta i mycket hög grad en ökad sysselsättning, men samtidigt med dessa ökade sysselsättningsmöjligheter blir det en ännu större tillgång på kvinnlig arbetskraft än vad som för närvarande är fallet. Det är just detta som fackföreningarna riktat uppmärksamheten på. Både gruvorna, järnverket och i viss mån även sågverken äro typiskt manliga industrier, och vid de orter, där dessa industrier äro förlagda, bli bundna massor av kvinnor, som uttalat att de gärna önska industriellt arbete. Detta är också verifierat av utredningar. Bl. a. har Gällivare sockens kommunalnämnd verkställt en utredning som visar, att det enbart i denna kommun finns hundratals kvinnor, som skulle önska sysselsättning i industriell verksamhet, om sådan funnes att tillgå.

Jag tror helt på statsrådets uppgifter rörande sysselsättningsmöjligheterna för kvinnor vid pappersbruk, men jag har hela tiden avsett inte bara pappersbruk utan även papp- och pappersvarutillverkning, alltså ett ytterligare förädlingsled i anslutning till pappersbruket, där kvinnor i mycket hög grad kunna sysselsättas. Jag har hela tiden tänkt mig en sådan ytterligare förädling inom pappersindustrin.

Statsrådet säger, att om vi kunde få till stånd en förädlingsindustri t. ex. på det finmekaniska området, skulle det sysselsätta många kvinnor. Detta strandar emellertid på de privata företagens obenägenhet att över huvud etablera sig i Norrbotten. Det har, som jag tidigare sagt och som statsrådet säkert vet, gjorts upprepade och energiska försök att få till stånd sådana industrier men förgäves, och jag tycker att det finns grundad anledning för fackföreningarnas skepsis när de framhålla, att det säkerligen icke går att få till stånd en lösning av dessa frågor med mindre än staten medverkar.

Statsrådet fru **KOCK**: Herr talman!
I fråga om Luleå är det alldeles klart

att det blir ökad sysselsättning av manlig arbetskraft och ett överskott av kvinnor, som söker sysselsättning — det ha vi haft uppmärksamheten riktad på hela tiden. Det påpekades redan i samband med propositionen angående Luleåverket, och jag vet att Luleå stad är inställd på att skaffa möjlighet för komplementära industrier genom att lägga ut industriområden, men det anses för närvarande omöjligt att taga upp dylika investeringsprojekt samtidigt som Norrbottens järnverk utbygges på grund av bristande tillgång på arbetskraft. Man kan inte draga alltför mycket arbetskraft till Luleå för denna byggnadsverksamhet, utan den får sättas i gång successivt med verkets tillkomst och färdigställande. Det är då som förutsättningar skapas för komplementära industrier. När interpellanten fortfarande säger, att man inte helt kan överlämna åt den enskilda företagsamheten att lösa sysselsättningsproblemen, så kan jag hålla med honom om det, men det är ju för att skapa förutsättningar för en industrialisering, som staten exploaterar naturtillgångarna och gör sina stora investeringar i Norrbotten.

Jag vill även svara på interpellantens fråga i första anförandet, om något av statens skogsindustriers investeringsprojekt gäller Norrbotten, att så är förhållandet beträffande wallboardfabrik i Piteå. Man har också andra investeringsprojekt längre söderut. Investeringsläget och långa leveranstider för maskiner hindra ytterligare utvidgningar.

Interpellanten var också inne på frågan om pappersindustrier, som skulle kunna byggas upp i anslutning till ett pappersbruk. Jag har fått den upplysningen att en påsfabrik eller en kartongfabrik kan sysselsätta ett 30-tal kvinnor. Det är inte något större antal. Det är detta som gör att man icke kan inrikta sig enbart på några få objekt, utan man måste sprida företagsamheten på en massa små enheter

över länet och även upp till Gällivare och Kiruna, som ha dessa problem i mycket hög grad. Det är således mindre industrier, som skola ge utvecklingsmöjligheter under den närmaste framtiden uppe i Norrbotten vid sidan av de stora statliga investeringarna, som skapa grundvalen för de förstnämnda.

Herr TALMANNEN: Innan jag lämnar ordet till herr Holmberg vill jag fästa uppmärksamheten på att det inte var meningen att tiden i dag skulle användas till en så lång interpellationsdebatt.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Bara en kort replik.

Jag hälsar med stor tillfredsställelse att träindustrien i pitebygden skall utbyggas, men det är med denna som med järnverket, att det blir en industri som uteslutande absorberar manlig arbetskraft.

Sedan vill jag säga till statsrådets förklaring att man nu inte har medel till investeringar samtidigt som man håller på med Norrbottens järnverk, att jag har full förståelse för detta, och meningen var ju inte heller att allt behövde ske på en gång. Frågan gällde, huruvida det låg i regeringens perspektiv beträffande den ekonomiska politiken i Norrbotten att tillgodose de intressen, som fackföreningarna riktat uppmärksamheten på. I det avseendet tycker jag nog att vi ha fått ett negativt svar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—15, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 39—41, bevillningsutskottets betänkanden nr 21—27, bankoutskottets utlåtanden nr 10 och 14, sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 7—9.

§ 7.

Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1, angående Utrikesdepartementet: Avlöningar.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under tredje huvudtiteln (punkt 1, s. 1—7 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 januari 1948) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen föreslagna förändringar beträffande utrikesdepartementets personalförteckning, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för utrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49, dels ock till Utrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 2 262 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Wiberg* och *Liedberg* väckt motion (II: 357), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, tredje huvudtiteln, punkt 1, måtte anvisa ett med 100 000 kronor uppräknat förslagsanslag till avlöningar, varmed avsåges att möjliggöra en utvidgning utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit av utrikesdepartementets handelsavdelning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 357,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i den för utrikesdepartementet gällande personalförteckningen uppföra ytterligare fem befattningar som kanslibiträden i lönegrad Ca 11 och tjugo befattningar som kontorsbiträden i lönegrad Ca 8;

b) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för utrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

c) till Utrikesdepartementet: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 2 262 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om en nyorganisationsfråga, som förekommer under denna punkt.

I statsverkspropositionen har departementschefen uttalat, att man skall göra en omorganisation på den avdelning som sysslar med sjöfarts- och sjöfolksärenden, vilket omförändrades redan i 1946 års statsverksproposition. Under föregående år hade man på denna avdelning anställt en person från sjöfolkets eget led. Denna organisationsform har nu gjorts om, och man skall i stället införa något som kallas för en rådgivande nämnd. Den byrå, som skall ha hand om dessa ärenden, får ju på sätt och vis en konsultinspektör, som skall vara den ledande själen även i nämnden. Med kännedom om de rådgivande nämndernas betydelse måste jag emellertid säga, att det för sjöfolkets och sjöfartens vidkommande är en ganska olycklig omorganisation, som man nu går att genomföra.

En rådgivande nämnd är ju ett surrogat för något annat, och t. o. m. i många avseenden ett mycket dåligt surrogat. Den som från sjöfolket var anställd under förra året inom utrikesdepartementet gjorde en del visitationsresor till utländska konsulat, och detta hade naturligtvis en ganska stor betydelse för såväl sjöfarten som sjöfolket. Men det är väl ingen som kan begära eller tänka sig, att det skall bli några bestående resultat av ett enda besök i de olika hamnarna, och när det därtill har varit rätt många konsulat som besökts på ganska kort tid förstår man

ju, att resultatet inte kan bli så särdeles lysande.

Som frågan nu ligger till är det icke möjligt att begära någon ändring eller en återgång till vad som gällde 1947, utan man får nöja sig med att uttala den förhoppningen, att departementschefen snarast möjligt kommer att göra en ny omorganisation och avskaffa den nämnd, som nu skall tillkomma.

Det har sagts i propositionen, att sjöfolksorganisationerna ha varit tilltalade av detta arrangemang, och det är möjligt, men det var väl, förmodar jag, på ett tidigare stadium, ty under förra året, när denna fråga diskuterades, hade icke sjöfolksförbundets styrelse, i varje fall icke in pleno, behandlat detta ärende och har således icke på ett senare stadium kunnat uttala sig till förmån för nyorganisationsförslaget.

Jag har icke något yrkande, herr talman, utan endast en vädjan till departementschefen att taga denna fråga under övervägande till ett kommande år.

Herr WIBERG: Herr talman! Till sammans med herr Liedberg har jag väckt en motion, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av tredje huvudtiteln, punkt 1, måtte anvisa ett med 100 000 kronor uppräknat förslagsanslag till avlöningar. I motionen ha vi främst erinrat om utvecklingen på det handelspolitiska området, som kommit och av allt att döma även i fortsättningen kommer att medföra en ökad belastning i främsta rummet på utrikesdepartementets handelsavdelning.

Vid årets remissdebatt tillät jag mig att till hans excellens utrikesministern rikta den frågan, om han var absolut förvissad om att handelsavdelningen med den nyorganisation, som tydligen förestår, kommer att ha tillräckligt kvalificerad och omfattande personal för att sköta de tidsödande, vidlyftiga och krävande förberedelserna till olika förhandlingar, den kontinuerliga kontakten med näringslivet och dess organisationer och fullföljandet och genom-

förandet av förhandlingarna. Herr Undén svarade, att han ansåg att det skulle gå med det förslag, som hade framförts i statsverkspropositionen, och han erinrade också om att departementets organisation hade en viss elasticitet. Men herr Undén medgav även att det var alldeles riktigt, att man kunde finna en viss motsägelse mellan motivering och yrkande i fråga om en del anslag för utvidgning av personal. I åtskilliga fall hade man nämligen av statsfinansiella skäl och framför allt därför att regeringen generellt hade sett sig nödsakad att intaga den ställningen, att nya befattningar icke skulle inrättas såframt icke alldeles utomordentliga skäl förelåge, måste avstå från anslagshöjningar även beträffande en del sådana, som i högsta grad voro väl motiverade.

Det är alldeles klart, att man uteslutande med tillfredsställelse måste notera den principiella återhållsamhet, som regeringen i nuvarande läge ansett sig böra visa, men därmed är ju icke sagt, att icke delade meningar kunna råda om var gränsen skall dragas i det ena eller andra fallet. Vi motionärer ha för vårt vidkommande ansett, att departementets uppgifter under den tid det nu är fråga om, d. v. s. ända fram till den 30 juni 1949, av allt att döma kommer att bli å ena sidan så betydelsefulla och å andra sidan så arbetskrävande, att det därför vore riktigt att bereda departementet möjlighet till den ökade handlingsfrihet, som en ökning av anslaget skulle medföra. Man får också komma ihåg, att utrikeshandeln under kommande år torde komma att uppgå till ett så oerhört högt belopp som åtminstone 7 500 miljoner kronor. Med tanke härpå ha vi icke ansett det vara rätt att ens riskera, att departementet på grund av bristande anslag skulle se sig ur stånd att genomföra de förändringar, som man så småningom kommer att finna vara önskvärda.

Jag vill också erinra kammaren om att samma motionärer väckt en motion om en utredning om effektivisering av

förberedelserna till och genomförandet av handelsförhandlingar. Denna motion, som behandlats mycket ingående av utrikesutskottet, tillstyrktes som bekant enhälligt av detta utskott och bifölls likaledes enhälligt av riksdagen vid plenum föregående onsdag, den 10 dennes. Jag förutsätter naturligtvis som självfallet, att utrikesministern i den mån det visar sig behövt successivt vidtager åtgärder, som kunna befinnas påkallade allteftersom utredningsarbetet fortskrider. I ett fall som detta, när det i allra högsta grad gäller betydelsefulla praktiska spörsmål, är det väl naturligt att man icke väntar tills det slutgiltiga resultat, vartill utredningen kan föranleda, framkommer och kan föreläggas riksdagen. Jag vill gärna understryka, att jag är förvissad om att utrikesministern delar denna uppfattning. Utrikesministern har ju liksom vi alla ett mycket starkt intresse av att allt som hör ihop med de mycket viktiga handelsavtalsfrågorna ordnas på ett så effektivt sätt som gärna är möjligt.

Det kan alltså inträffa, att en sådan utökning blir nödvändig, som man i nuvarande läge icke ens kan överblicka från departementets sida. Skulle det visa sig att man likväl icke behöver taga utökade anslag i anspråk utan att detta behöver gå ut över effektiviteten, vore det naturligtvis så mycket bättre. Men om ett sådant anslag, som motionärerna påyrkat, hade ställts till förfogande, skulle ju i sådant fall icke någon skada ha skett.

Statsutskottet har för sin del uttalat, att det i nuvarande läge knappast är möjligt för riksdagen att klart överblicka och bedöma behovet av personal. Utskottet påminner också om att provisoriska anordningar ha måst vidtagas samt att det är önskvärt, att utrikesförvaltningen så snart som möjligt blir föremål för en översyn. Dessa uttalanden vittna om att man inom statsutskottet haft en stark känsla för att det mycket väl kan inträffa, att ett sådant ökat anslagsbehov, som motionärerna

ifrågasatt, kan bli behövligt. Men utskottet har stannat för att avstyrka motionen under hänvisning till att man icke ansett sig böra frångå departementschefens uppskattning av medelsbehovet.

Jag förstår mycket väl, att det är åtskilligt som talar för att riksdagen i svårbedömda frågor icke går längre än vad vederbörande departementschef ansett nödvändigt. Men även om detta i allmänhet är fallet, är det lika tydligt, att det någon gång kan finnas alldeles speciella omständigheter. Jag vågar för min del fortfarande anse, att sådana äro för handen i detta fall. Bifalles motionen, medför detta — såsom jag nyss nämnde — icke någon skada, men det kan tänkas, att ett avslag i verkligheten skulle hindra departementschefen från att vidtaga sådana ändringar, som han under det kommande budgetåret måhända gärna skulle vilja göra.

Det finns för övrigt ytterligare en omständighet, som bör påpekas. Enligt den nya organisationen skulle tre nya byråer besättas med förste sekreterare såsom byråchefer utan att dessa för den skull i vare sig lönc- eller andra avseenden skulle komma upp i sådan ställning, som en byråchef bör ha. Det finns ingenting som tyder på att dessa nya byråer inom överskådlig tid skulle visa sig obehövligen utan tvärtom. Under sådana förhållanden är det väl principiellt riktigtast att man tar steget fullt ut, när man gör en nyorganisation. Detta kan ske, endast om anslag stå till förfogande, d. v. s. om riksdagen bifaller motionen.

Statsutskottet har slutligen fäst uppmärksamheten på att motionen avser en höjning av departementets avlöningsanslag utan att, såsom utskottet uttrycker sig, därvid anvisning lämnats rörande den närmare fördelningen av dessa medel. Jag vill med anledning härav nämna, att detta har skett fullkomligt avsiktligt och just på grund av att departementet redan nu har fått en central ställning på ett helt annat sätt

än under normala tider och att utvecklingen går i riktning mot att betydelsen och omfattningen av utrikesdepartementets arbetsuppgifter komma att bli va än större. Under sådana förhållanden ha motionärerna funnit det riktigtast att icke minska utan tvärtom öka den möjlighet till elasticitet inom organisationen, som — därom är jag förvissad — utrikesministern själv med fog anser värdefull.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till motionen.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! I årets statsbudget finns under rubriken »Förstärkning av personalorganisationen» upptaget ett anslag på 470 000 kronor. Anslagen under denna rubrik voro ursprungligen avsedda att möjliggöra en tillfällig förstärkning av utrikesdepartementets arbetskaper under kris- och krigsförhållanden. Emellertid har utvecklingen efter kriget visat, att denna förstärkning behöver bli permanent, och departementschefen har därför i sitt förslag överfört detta belopp till avlöningsanslaget och upptagit allenast 50 000 kronor under rubriken »Förstärkning av personalorganisationen».

Nu har herr Wiberg i en motion påyrkat en utredning om arbetsförhållandena inom utrikesdepartementet, speciellt dess handelsavdelning. I en annan motion yrkas att det anslag jag nyss nämnde skall ökas från 50 000 till 100 000 kronor. Alldenstund motionen om utredning har remitterats till utrikesutskottet, har statsutskottet funnit det lämpligt att avvakta utrikesutskottets ståndpunktstagande. Vi ha ansett det vara logiskt och klart, att statsutskottet vilar på hanen i fråga om medelsanvisningen, om riksdagen skulle besluta en skrivelse om utredning. Utredningen skall ju nämligen konstatera — och jag uttalar den förhoppningen, att den skall företagas snabbt — huruvida och i vilken utsträckning den för-

stärkning, som nu sker, kan anses permanent behövlig, och utredningen får också undersöka medelsbehovet. Det är sålunda fråga om anslagen under tiden fram till dess resultatet av utredningen presenteras för riksdagen.

Det är uppenbart att utskottet har varit litet mer optimistiskt än motionärerna, såvida jag kunde höra riktigt härifrån. Om sådana svåra förhållanden skulle inträffa, som motionärerna befara, har emellertid departementschefen ändå möjligheter att förstärka personalorganisationen, särskilt som ju numera tilläggsstatsinstitutet fått en omfattning, som vi tidigare aldrig tänkt oss.

Det föreligger således ingen fara för att någonting skall klicka, men det säkraste är att avvakta riksdagens beslut i anledning av den av utrikesutskottet föreslagna utredningen.

Herr Lindberg ställde inte något yrkande, och jag skall därför inte närmare diskutera hans inlägg. Han kan ha rätt i vad han säger om den nämnd, som skall upprättas. Denna nämnd har emellertid tillkommit på initiativ från riksdagens sida, och när Kungl. Maj:t nu valt denna form att tillsätta en nämnd, som tillsammans med inspektörer skall ha uppsikt över sjöfolkets förhållanden i utlandet, få vi väl se, hur förhållandena komma att gestalta sig. Om något år, när vi se resultatet av denna verksamhet, kanske vi kunna finna en ny formel att tillgodose de olika intressena på detta område.

Jag tillåter mig sålunda hävda att vi, särskilt i fråga om herr Wibergs motion, haft full förståelse för de synpunkter som utvecklats. Den ståndpunkt vi intagit står emellertid i överensstämmelse med departementschefens hållning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIBERG: Herr talman! Jag sätter naturligtvis stort värde på den föregående ärade talarens uttalande om att

statsutskottet i hög grad förstår och tydligen också ansluter sig till åtskilliga av de synpunkter, som framförts i motionen. Till skillnad från statsutskottet vågar jag emellertid fortfarande hävda, att det inte är lämpligt att vänta med anslagsbeviljandet till dess utredningens förslag kan föreläggas riksdagen. Det finns ett gammalt ordstäv som säger, att medan gräset växer dör kon. Det gäller här ett så betydelsefullt område, det viktiga handelspolitiska området, att jag tror riksdagen med gott samvete kan sträcka sig så långt, att departementschefen erhåller den ökade frihet, som ett bifall till motionen skulle medföra.

Herr TÖRNKVIST: Nej, herr Wiberg, vi skola inte tolka ståndpunktstagandet så att beslutet på något sätt skulle verka som en broms. Vi säga ju, att vi för ögonblicket anse excellensens ståndpunkt vara riktig. Utredningen är en sak för sig, som inte kan klaras av på ett år. Skulle det dock, som motionären önskar eller misstänker, uppstå svårigheter, kan departementschefen, även om han inte har pengar anvisade på något ställe, tillgripa tilläggsstatsinstitutet. Det är således inte fråga om annat än att motionärens önskemål kommer att bli tillgodosett, om det blir nödvändigt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6, angående Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Pressattachéer.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Jag har därför, herr talman, intet yrkande.

Herr WIBERG: Herr talman! Statsutskottet har som bekant godkänt departementschefens förslag, att tillsättningsformen för pressattachéer så till vida ändras, att förordnandet gives en viss tidsbegränsad form. Närmast har utrikesministern synbarligen tänkt sig ett förordnande på tre år med möjlighet dock för Kungl. Maj:t att förordna om förlängning. Departementschefen har ansett en tidsbegränsning ägnad att markera anställningens karaktär och dessutom underlätta pressattachéernas återgång till deras förra verksamhet.

Jag skall för min del gärna erkänna, att det säkerligen finns en hel del skäl, som tala till förmån för den nya ordning, som utrikesministern förordar. Men i regel har varje sak två sidor. Jag föreställer mig också, att det finns många skäl, som tala för att det vore riktigare, om pressattachéerna icke såsom regel byttes ut, sedan de vistats i ett land en så relativt kort tid som tre år. En dugande pressattaché kan — det visar all erfarenhet — åstadkomma en mycket stor nytta. Men det tager icke så obetydlig tid för vederbörande att lära sig landets språk, att skaffa förbindelser och knyta kontakter, och det åtgår lång tid för vederbörande att bli så insatt i förhållandena i landet, att han förstår mentaliteten. Jag har med tanke härpå icke ansett mig kunna låta denna punkt passera utan att göra ett påpekande. Men eftersom departementschefen förutsatt, att Kungl. Maj:t skulle få en viss möjlighet att förlänga ett förordnande, har jag icke velat framställa något yrkande. Jag är också medveten om att frågan är så invecklad, att man utan en närmare kännedom om alla faktorer inte gärna kan ha rätt att ta slutgiltig ställning. Jag är förvissad om att departementschefen då avgöranden aktualiseras kommer att ha sin uppmärksamhet inriktad på att det gäller ett avvägningsproblem.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Det är inte utan att man inom statsutskottet och dess första avdelning kunnat dela herr Wibergs betänkligheter. Vi röra oss ju här på ett känsligt område, och vi ha inte varit så entusiastiska att behöva göra det föreliggande förslaget. Vi ha ju också skrivit: »Utskottet finner, att en dylik anordning kan vara förenad med vissa fördelar, och tillstyrker förslaget i fråga.»

Detta är helt enkelt en formulering, som inbjuder oss att avvakta, tills vi fått vidare erfarenhet. Vi skulle gärna vilja uttala den förhoppningen, att detta institut i den mån det införes handhaves med stor varsamhet. Herr Wiberg sade, att det kanske inte blir så lätt att efter 2—3 år återplacera en tidningsman i det arbete, varifrån han tidigare tagits. Departementschefen eller kanske snarare förslagsställaren inom departementet tycks ha tänkt sig, att man skall använda mycket ung personal, låt mig säga mellan 25 och 35 år. Om man skall använda personal som är över 35 år, vill jag dock inte tillråda, att man sliter ens en dugande man från hans normala tidningsmannatjänst i tro att man efter 3—4 år utan vidare skall kunna återplacera honom — då skulle det kunna bli tragedier. Samtidigt som vi säga, att systemet kan medföra fördelar, rekommendera vi därför, att rekryteringen handhaves med stor försiktighet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 7—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12, angående Skrivmaterialier m. m. vid beskickningar och konsulat.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr WIBERG: Herr talman! I en motion på denna punkt har jag tillåtit mig hemställa, att riksdagen måtte till utrikesdepartementets förfogande för nästa budgetår ställa ett belopp av 20 000 kronor att användas för inköp, i samråd med chefen för nationalmuseum, av konst och konstindustriester för utsmyckning av svenska beskickningar. Departementschefen har i statsverkspropositionen framhållit, att ett sådant förslag i och för sig är beaktansvärt. Utskottet har också i ett välvilligt uttalande instämt häri. Jag respekterar till fullo departementschefens hänvisning till det nuvarande budgetläget. Jag har också med tillfredsställelse bemärkt, att utrikesministern ställer i utsikt, att anslaget till skrivmaterialier m. m. å 450 000 kronor får anlitas till inköp även av modern konst till beskickningar och konsulat. Anledningen till att jag icke desto mindre väckt motionen är närmast, att utrikesministern använt ordet »undantagsvis». Jag har noga lagt märke till att detta ord icke återfinnes i statsutskottets utlåtande. Utskottet framhåller till och med, att motionens syfte i viss mån blivit tillgodosett även utan ett särskilt anslag, i och med att departementschefen nu får riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att använda expensanslaget för det ändamål, som avses i motionen. Under sådana förhållanden har jag därför all anledning att känna mig tillfreds, även om jag medger, att jag gärna skulle ha sett att statsutskottet gjort en uppdelning av expensanslaget.

Som saken nu ligger till skall jag, på grund av den ökade handlingsfrihet, som statsutskottets utlåtande medför för utrikesministern, och i förhoppning att utrikesministern vid det praktiska handhavandet av detta anslag kommer att förfara som om ordet »undantagsvis», som förekommer i propositionen, inte existerade, inte framställa något yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 13—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Utgifter under riksstatens åttonde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—112.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 113, angående Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln (punkt 119, s. 116—121) föreslagit riksdagen att dels besluta, att för docenten Gunnar Edvard Heckscher skulle vid institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning i Stockholm från och med den 1 juli 1948 inrättas en personlig professur i statskunskap i lönegraden Ca 33, dels och till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 389 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johannesson* (I: 166) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Göingegården och *Hjalmarson* (II: 352), i vilka hemställts, att förevarande anslag måtte höjas med 20 900 kronor, eller till 409 900 kronor för att därigenom möjliggöra en utökning av antalet stipendier vid socialin-

stituten och en höjning av stipendier-nas belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 166 och II: 352,

a) besluta, att för docenten Gunnar Edvard Heckscher skulle vid institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning i Stockholm från och med den 1 juli 1948 inrättas en personlig professur i statskunskap i lönegraden Ca 33;

b) till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 389 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGÅRD: Herr talman! Jag skulle med några ord vilja understryka betydelsen av stipendier till socialinstituten studerande.

Jag vill först och främst hänvisa till den i ämnet väckta motionen men även tillägga, att erfarenheterna under de allra sista månaderna, alltså under år 1948, ha visat, att stipendiefrågorna måste behandlas ännu strängare än under närmast föregående läsår och att det även under nästkommande läsår blir en mycket stram behandling av dessa ärenden, emedan anslaget för ändamålet inte räcker till.

Man kan säga, att elevkårens sociala struktur vid socialinstituten är en annan än vid exempelvis andra högskolor. Jag har i min hand en uppställning som visar, att av elevkåren vid socialinstituten tillhöra inte mindre än 31,4 %, alltså ungefär en tredjedel av hela antalet, socialgrupperna lantbrukare, hantverkare och arbetare, under det att beträffande högskolestuderande i allmänhet endast omkring 16 % höra hemma bland dessa socialgrupper. Det visar, herr talman, att landsbygden och de lägre socialgrupperna tydligen äro mera representerade vid socialin-

stituten än vid övriga högskolor. Enligt min mening är det av mycket stort värde, att det är ett så stort antal sådana studerande vid socialinstituten. Det finns emellertid en viss risk för att tendensen blir en annan, om man inte ser till att stipendiemöjligheterna ökas. Det är ur demokratiseringssynpunkt ganska liten mening i att bredda själva grundvalen för inträde vid socialinstituten, såsom redan skett, om man inte samtidigt ser till att de ekonomiska möjligheterna att genomgå instituten vidgas.

Jag vill, herr talman, sluta med att framhålla, att kommunindelningsreformen och andra sociala reformer ha fört med sig ett ofantligt stort behov, som kommer att ökas, av personal, diplomerad från socialinstituten. Sådan personal är mycket starkt efterfrågad inom socialvården, sjukhusförvaltningen och kommunförvaltningen över huvud taget. Lönerna på dessa områden äro inte så höga, att man kan råda de studerande att lägga sig till med större studieskulder. På grund därav har jag velat stryka under den framställning som finns i föreliggande motion, och jag vill, herr talman, i varje fall framföra ett formellt yrkande om bifall till motionen.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Det har inte varit möjligt för statsutskottet att på denna punkt följa motionärerna i det läge frågan nu befinner sig, men jag vill ändå begagna tillfället att mycket starkt understryka önskvärldheten av att de undersökningar, som man håller på med på detta område, bedrivs med all nödig skyndsamt, och att när undersökningarna föreligga klara det inte kommer att dröja för länge, förrän man kan komma med ett förslag om ökade stipendier.

Jag vill liksom herr Hagård erinra om att utgångspunkten för beräkningarna av det belopp, som nu beviljas till

stipendier, kanske inte är alldeles riktig. Det ursprungliga anslaget var beräknat efter ett högsta stipendiebelopp, som var avsevärt lägre än det som nu utgår, och när man sedan gick in för att höja stipendiebeloppen, skedde inte motsvarande höjning av det anslag som beräknats för ändamålet, och därigenom har hela frågan kommit att förtryckas. Det är detta som det är angeläget, att man snarast möjligt rättar till.

Utöver de synpunkter, som herr Hagård här har anfört, skulle jag bara vilja anföra ytterligare en enda, nämligen den, att här försöka vi ju nu att åstadkomma en verklig demokratisering av utbildningsmöjligheterna, inte minst när det gäller utbildningsmöjligheterna vid socialinstitut. Hela denna strävan att åstadkomma en sådan demokratisering äventyras ju i hög grad, om man inte har tillräckliga stipendiebelopp till sitt förfogande. Vi kunna därigenom komma i den situationen, att de utomordentligt viktiga kategorier av befattningshavare i våra kommuner, som det här är fråga om, kunna komma att rekryteras ifrån grupper, som kanske ha mycket ringa anknytning till det liv och den verksamhet, som föres ut i kommunerna. Jag skall inte i detta sammanhang blanda in det anslagsäskande Kungl. Maj:t gjort under en senare punkt, punkten 267, men jag kan å andra sidan inte underlåta att redan på denna punkt uttrycka min förvåning över att man inte, när det gäller anslag till stipendier åt elever vid socialinstitut, kunnat gå längre med hänsyn till angelägenheten att utnyttja dessa instituts kapacitet i större utsträckning än nu är fallet, medan man samtidigt ger sig in på att bevilja stipendier på ett helt nytt verksamhetsområde.

Jag har med detta, herr talman, bara velat understryka önskvärdheten av att vi snart måtte få se åtgärder vidtagna i de framlagda motionernas anda. I den förhoppningen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! I anledning av de hållna anförandena på denna punkt ber jag bara att få erinra kammaren om att vid behandlingen av åttonde huvudtiteln ha en hel mängd önskemål i form av motioner framförts. Med hänsyn till utgångsläget vid budgetbehandlingen innevarande år, nämligen att vi måste ålägga oss en återhållsamhet, som enligt vad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan tidigare har framhållit nästan varit hundra procentig, ha vi emellertid inte kunnat gå med på att tillstyrka motioner, även om vi såsom i förevarande fall ansett dem i och för sig berättigade och värda beaktande. Det råder ingen tvekan om att på det område, som det nu är fråga om, är intresset för en utveckling i den riktning de föregående talarerna ha önskat praktiskt taget enhälligt, men vi ha ändå inte ansett oss kunna tillstyrka förslaget.

Vi hoppas emellertid, att resultatet av den utredning på detta område, som nu pågår, inom en inte alltför avlägsen framtid skall föreläggas riksdagen, och att vi då ha möjlighet att tillmötesgå ifrågavarande önskemål. Med förhoppning därom ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkterna 114—139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140, angående Allmänna läroverken: Avlöningar.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under riksstatsens åttonde huvudtitel (punkt 146, s. 177—207) föreslagit riksdagen att fatta vissa närmare an-

givna beslut angående avlöningar vid allmänna läroverken.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Björnsson m. fl.* (I: 31) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagård m. fl.* (II: 56) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att återupprätta den tidigare nedlagda fyraåriga reallinjen vid högre allmänna läroverket i Borås från och med läsåret 1948—49 och i samband därmed indraga en parallellavdelning av den treåriga reallinjen.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag besluta, att en ny samrealskola, bestående av två 5-åriga och en 4-årig linje, skulle successivt från och med budgetåret 1948/49 eller den senare tidpunkt, Kungl. Maj:t bestämde, inrättas i Brännkyrka i Stockholm under villkor att Stockholms stad åtog sig att ej mindre tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning, bostad åt rektor eller motsvarande kontant ersättning samt bostäder åt erforderlig vaktmästarpersonal än även bevilja ett engångsanslag av minst 10 000 kronor till bestridande av kostnaderna för anskaffande av undervisningsmateriel och bibliotek vid samrealskolan;

b) avslå motionerna I: 31 och II: 56 om upprättande av en 4-årig realgymnasielinje vid högre allmänna läroverket i Borås;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 23 samt II: 268,

1. fastställa i utskottets hemställan intagen personalförteckning för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av sagda personalförteckning —

tills vidare under budgetåret 1948/49, då för realskolestadiet avsedd ordinarie ämneslärarbefattning vid allmänt läroverk skulle tillsättas, besluta, huruvida befattningen skulle kungöras ledig såsom adjunktsbefattning eller ämneslärarinnebefattning;

3. godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna om de avvikelser från personalförteckningen och de överskridanden av maximerade poster i avlöningsstaten, som föranleddes av den fortsatta ombyggnaden av kommunala mellanskolor till samrealskolor;

5. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 55 882 000 kronor;

C. att motionerna I: 32 och II: 52 icke måtte av riksdagen bifallas;

D. att motionen II: 278 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

E. att motionen II: 281 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Pauli*, *Mannerskantz*, fröken *Osvald*, herrar *Bergh*, *Falla*, *Hoppe*, *Sefve* och *Persson* i Svensköpp, vilka ansett, att utskottet i nedan angivna delar bort hemställa,

A. att riksdagen måtte

a) med bifall — — — vid samrealskolan;

b) med bifall till motionerna I: 31 och II: 56 besluta, att vid högre allmänna läroverket i Borås skulle successivt från och med budgetåret 1948/49 upprättas en 4-årig realgymnasielinje i stället för en av de befintliga 3-åriga realgymnasielinjerna; skolande såsom villkor för ifrågavarande organisationsförändring gälla, att Borås stad åtog sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning samt bostäder åt för

läroverket erforderlig vaktmästarpersonal;

B. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 31 och II: 56 samt med avslag å motionerna I: 23 och II: 268,

3. godkänna av reservanternas angivna avlöningsstat för de allmänna läroverken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

5. till Allmänna läroverken: Avlöningar för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 55 881 000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr HAGÅRD: Herr talman! Jag vet mycket väl, att ett riksdagsutskott är synnerligen starkt bundet av sitt föregående. Det första man undersöker i ett ärende är vad utskottet tidigare har sagt i frågan. Även om nya skäl kunna föreläggas för omprövning har man svårt att komma ifrån sin tidigare inställning. Det synes mig som om detta gäller i förevarande fall. Statsutskottet, i varje fall utskottsmajoriteten, har i fråga om en 4-årig reallinje på gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Borås hängt upp själva utlåtandet på ett resonemang om att ett bifall till förslaget om en sådan linje skulle förrycka ett kommande beslut om en ny gymnasieorganisation, och samtidigt åberopa departementschefen, som förklarar sig av lojalitet mot tidigare beslut i en liknande fråga böra ställa sig avvaktande. Jag tror emellertid, att innerst inne äro både departementschef och utskott villiga erkänna, att ett beslut om att boråsläroverket skulle återfå sin 4-åriga reallinje, som på sin tid tagits ifrån det, inte komme att förrycka en blivande gymnasieorganisation. Det har närmare utvecklats i en motion, som väckts av mig och några kamrater på älvsborgsbänken. Det gäller sålunda, herr talman, inte något nytt utan återställande av ett tidigare förhållande.

Läroverket i Borås är ett av vårt lands största. Det har bortåt ett tusental elever, varav 225 eller 230 i själva gymnasiet. Fördelarna ur rent pedagogisk synpunkt med en 4-årig linje äro tillräckligt poängterade i själva motionen. Det mest egendomliga i detta sammanhang är kanske, att statsutskottet inte har kunnat falla till föga för den bevisning som här förebragts för att denna anordning skulle bli billigare än den nuvarande.

Jag vill i detta sammanhang framhålla, även om jag, herr talman, inte tror, att en sådan sak skulle kunna påverka kammaren, att det samhälle där läroverket ligger, alltså Borås, just nu offrar betydande belopp för att sätta läroverket i stånd att i yttre avseende fylla de fordringar man kan ställa på en läroverksbyggnad. Flera miljoner kronor ha offrats för detta ändamål, och under den närmaste tiden avslutas detta arbete. Det skulle varit av stor betydelse, om man i detta sammanhang hade kunnat få en 4-årig reallinje, som såväl läroverket och staden som läroverksområdet gärna vilja ha.

Jag har för min del ingen förhoppning om att med mitt resonemang kunna påverka vare sig utskottets majoritet eller riksdagen, men jag vill ändå, herr talman, yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Pauli m. fl.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag har under 15 år suttit på den plats där herr Hagård sitter och har bl. a. representerat Borås och upprätthåller alltjämt mycket intima relationer med staden. En gång förra året, då jag besökte Borås, blev jag uppvaktad av några representanter för läroverket, som framlade önskemålet om en 4-årig reallinje på gymnasiet. Jag måste bekänna, att jag ställde mig mycket välvillig, därför att jag tyckte, att det, med hänsyn till att det var parallellavdelningar på

realgymnasiet, inte var orimligt, att den ena var 3-årig och den andra 4-årig.

När vi sedan fingo en skrivelse i ärendet och togo upp frågan till behandling i departementet var jag emellertid tvungen konstatera vad som tidigare förevarit i frågan. Jag hade förut inte haft anledning att syssla med den saken. Då fann jag att 14 läroverk voro i samma ställning som boråsläroverket. Beträffande dessa 14 läroverk föreslog dåvarande ecklesiastikministern, professor Andrén, år 1945, att de skulle få var sin 4-åriga gymnasielinje. Det förslaget avslogs av riksdagen med hänsyn till att man först ville ha kunskap om den framtida gymnasieorganisationen. Det skälet står kvar än i dag.

Jag kan inte vara helt okunnig på området, eftersom jag är ordförande i skolkommissionen, men om någon vill tentera mig, skulle jag inte kunna säga, hur det framtida gymnasiet kommer att se ut. Skolkommissionen kommer med ett förslag och 1940 års skolutredning hade ett annat. Vi komma att få remissyttranden, och så småningom skall väl den, som förestår ecklesiastikdepartementet nästa år, försöka finna någon enande linje och föreslå riksdagen en gymnasieorganisation. Jag måste under sådana förhållanden säga mig, att samma skäl, som 1945 föranledde riksdagen att avslå Kungl. Maj:ts förslag, stå kvar i dag som motiv för avslag på motionerna.

Om man nu skulle göra en ändring, skulle man väl göra det beträffande alla 14 läroverken till att börja med. Emellertid bör väl riksdagen visa litet kontinuitet i sitt handlande. Jag skall inte blåsa upp denna fråga och komma in på förhållandet mellan departementschef och riksdag. Det hela är en bagatell, men även i bagateller skadar det inte med en viss konsekvens, i all synnerhet som det inte är någon ko på isen. Kan man i de andra 13 läroverken reda sig, sannolikt till nästa år, då riksdagen får ta ställning till gymnasieorganisatio-

nen, bör man också kunna göra det i Borås.

Jag tror, att andra kammaren handlar klokt genom att följa utskottets förslag.

Herr SEFVE: Herr talman! I en motion av herr Arrhén m. fl. i första kammaren har yrkats, att avlösningsförmånerna till lärarna vid provårsläroverken skulle förbättras. På den punkten föreligger icke mer än en mening. Alla äro överens om att det icke är bra som det för närvarande är. De särskilda arvoden som utgå äro till för att dels utgöra en ersättning för det extra arbete lärarna ha, dels vara ett lockelsemedel för lärarna att söka till provårsläroverken. Det har emellertid visat sig, att de icke kunna tjäna som lockelsemedel. Tvärtom undvika lärarna provårsläroverken. Orsaken till att det dock finns en hygglig läraruppsättning där är helt enkelt den, att provårsläroverken äro förlagda till sådana städer, som i och för sig äro lockande. Men i fallet Umeå ser man ganska tydligt hur det går, ifall ett sådant läroverk icke är förlagt till en stad som är tilldragande. Förhållandena äro dock för närvarande sådana, att man icke gärna kan reservera sig till förmån för motionen. Penningssituationen är ju helt annorlunda nu än den var för några år sedan. Annars skulle det ju som sagt vara mycket välbehövligt med en höjning av lönerna. Det är nämligen så, att arvodena i vissa avseenden äro mindre nu än för trettio år sedan, detta trots att penningvärdet sedan dess fallit avsevärt. De borde enbart av den anledningen bli högre.

Vidare har herr von Friesen i andra kammaren yrkat på en förbättring av arbetsförhållandena vid läroverkens rektorsexpeditioner. Det är uppenbart, att en sådan är påkallad. Den frågan har också upptagits av riksdagens revisorer. Till följd av bristen på kontorspersonal på rektorsexpeditioner måste

rektorerna i mycket stor utsträckning sysselsätta sig med kontorsarbete och få sålunda icke tid att ägna sig åt sin huvuduppgift, som framför allt är den pedagogiska ledningen av läroverken. Det är självklart att detta är en mycket otillfredsställande situation och dessutom en dyrbar anordning. Att man använder högt utbildad arbetskraft för arbetsuppgifter, som mycket väl och t. o. m. bättre skulle kunna utföras av billig sådan, har också behjärtats av utskottet, som uttalar sig för en snabb ändring i detta avseende. Även ecklesiastikministern — och jag tror även finansministern — är intresserad av att en reform härvidlag kommer till stånd. En särskild sakkunnigkommitté har behandlat frågan och har nu framlagt förslag. Jag vill uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t så snart som möjligt, helst till nästa riksdag, skall komma med förslag till ordnande av denna sak.

Av propositionen framgår, att det varit vissa meningsskiljaktigheter mellan skolöverstyrelsen och ecklesiastikministern i fråga om avlöningen av vaktmästarna. Det förhåller sig på det sättet med vaktmästaravlöningen, att den försiggår efter ett system, som godtogs av riksdagen i slutet av 1930-talet. Enligt detta utbetalas vaktmästarnas löner av statsmedel, men samtidigt inbetalar ljus- och vedkassan de avgifter, som tidigare utgingo för avlöning av vaktmästarna. Denna fråga har nu diskuterats i skolöverstyrelsen. Men därtill kommer en annan sak, som icke har beaktats, och det är den, att vissa tvistigheter uppstått mellan stat och kommun beträffande hur mycket dessa vaktmästare skola erhålla i bostadsersättning. Förr i tiden förhöll det sig så, att vaktmästarna hade bostäder i läroverkshusen. Men efter skolreformen 1927 har lärjungeantalet vid läroverken svällt så mycket, att vaktmästarbostäderna ofta måst tagas i anspråk för undervisningsändamål. Vaktmästarna ha då fått lämna läroverksbostäderna och skaffa sig bostäder ute i staden. Dessa ha i regel

kommunerna anskaffat och betalat hyran för. Sedan ha vaktmästarna betalat hyra i sin tur, men icke till kommunerna, som erlagt deras hyra, utan i stället till statsverket. Detta ha många kommuner funnit orättvist. Somliga ha opponerat sig och vägrat betala hyra. Följden har blivit, att man tillämpar olika principer. På somliga platser betala kommunerna dessa hyror, på andra betala de dem däremot icke. Det hela är en mycket olämplig anordning, som snarast möjligt bör ändras. Jag håller för min del före, att man bör se till att enhetliga bestämmelser tillämpas.

Till punkt nr 140 är fogad en reservation, till vilken herr Hagård har yrkat bifall. Som vi alla veta gäller denna reservation inrättandet av en 4-årig gymnasielinje i Borås i stället för en av de 3-åriga, som nu finnas där. Sakerligen känna de flesta av de närvarande till, att den 3-åriga gymnasielinjen inrättades vid skolreformens genomförande 1927. Tidigare fanns den endast i några speciella fall. Orsaken till att den då inrättades var den, att man räknade med att ett mycket stort antal elever skulle komma till gymnasiestäderna från landsbygden och från städer, som icke ha gymnasier. För dessa elever måste det givetvis vara till fördel om det funnes 3-åriga gymnasier, då de härigenom finge möjlighet att stanna kvar ett år längre i sina föräldrahem. De kunde gå i realskola ända t. o. m. sista klassen och avlägga realexamen för att sedan vinna inträde i det 3-åriga gymnasiet första ring. Därför inrättade man 3-årigt gymnasium i alla de städer, där det kunde misstänkas att antalet sådana elever skulle bli mycket stort. Men detta 3-åriga gymnasium var samtidigt till nackdel för de lärjungar, som kommo från själva läroverksstäderna. Därför gjorde man så, att när man hade två parallellavdelningar i en skola, gjorde man den ena 3-årig, avsedd för barn från längre bort belägna orter, och den andra 4-årig, avsedd för barn från staden och barn från den omkringliggande

landsbygden som kunde resa ut och in.

Erfarenheten har nu visat, att den rädsla man hade på många håll för införande av de 3-åriga gymnasierna var berättigad så till vida, att de visat sig vara mycket mer ansträngande än de 4-åriga och att studieresultaten icke blivit så goda. Ur pedagogisk synpunkt äro de alltså icke bra, och lärjungarna få framför allt mycket mer hemarbete vid dessa gymnasier än vid de 4-åriga. Det har därför förekommit vid olika tillfällen, att framställningar gjorts från städer, som haft parallellavdelningar, att få förvandla den ena av dem till en 4-årig linje och sålunda få både en 3-årig och en 4-årig linje. Detta har också beviljats i åtskilliga fall. Men så inträffade det, såsom ecklesiastikministern nyss redogjorde för, att 1945 en framställning gjordes om att ett mycket stort antal läroverk skulle få göra en dylik ändring. Då ansåg man här i riksdagen, att en sådan ändring icke borde ske av den anledningen, att 1940 års skolutredning just höll på med gymnasiereformen och att man borde invänta att utredningen bleve färdig. Nu föreligger visserligen icke detta skäl, men i stället har skolkommissionen börjat arbeta med samma problem. Skolutredningen kan sålunda sägas ha efterträtt av skolkommissionen i detta avseende, och jag förstår väl ecklesiastikministerns ståndpunkt. Riksdagen sade ju den gången ifrån till dåvarande ecklesiastikministern, att man tills vidare icke ville ha några ändringar. Därför förstår jag som sagt, att han följer riksdagen och alltså icke nu har föreslagit en sådan.

För min del är jag av den uppfattningen, att man bör, när man överväger en dylik reform, se efter hur det förhåller sig på de olika orterna men däremot icke bry sig om hur det ställer sig med hänsyn till eventuellt kommande reformer. Huruvida det finns en 4-årig linje i Borås eller icke spelar ingen som helst roll för den kommande reformen. Den genomföres ändå oavsett

hur långa läxor barnen i Borås få läsa på den 3-åriga eller den 4-åriga linjen. En omändring av den 3-åriga linjen till en 4-årig eller tvärtom är en operation, som är mycket enkel att företaga. För min del har jag sålunda den uppfattningen, att man i detta fall bör göra en sådan ändring och alltså förvandla den ena av de 3-åriga linjerna vid läroverket i Borås till en 4-årig linje. Det skulle vara till glädje för barnen i Borås och icke skada någon.

Trots att jag mycket väl förstår, hur utgången av ärendet blir, vill jag därför yrka bifall till den vid punkt nr 140 fogade reservationen.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talmän! Den siste ärade talaren berörde flera frågor som behandlas under denna punkt, men så vitt jag kunde fatta hade han intet yrkande annat än i fråga om ändringen av gymnasiet i Borås. Nu har statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet redan anfört skälen för den ståndpunkt han intagit. Utskottet har icke fattat direkt saklig ståndpunkt i frågan, men vi ha haft den uppfattningen, att man måste taga hänsyn till 1945 års riksdagsbeslut. Såsom statsrådet påpekade, framlade dåvarande ecklesiastikministern förslag om ändring vid fjorton läroverk, men riksdagen avvisade förslaget med hänvisning till den pågående utredningen rörande gymnasieorganisationen. Det skulle väl då vara rätt märkligt om man nu, när ecklesiastikministern har böjt sig för riksdagens uttalade mening, skulle gå in för att genomföra en ändring vid ett av dessa fjorton läroverk. Jag har litet svårt att förstå ett sådant principiellt ståndpunktstagande, och det anförda tycker jag utgör tillräckligt skäl för att man icke nu bör bifalla det motionsvis framställda yrkandet.

Herr Sefve nämnde också någonting om vaktmästarpersonalens bostadsfråga, som har samband med frågan om terminsavgifterna. Det föreligger ju också

förslag om dessas borttagande. Utskottet har i detta hänseende skrivit mycket förstående. Utskottet uttalar den förhoppningen, att förhållandena skola göra det möjligt för Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga förslag om avskaffande av terminsavgifterna.

Sedan var herr Sefve inne på frågan om arbetet på rektorsexpeditionerna, men han hade intet yrkande. Därvidlag har utskottet liksom han uttalat önskemål om att saken snarast möjligt skall ordnas.

Herr talman! Jag skall begränsa mig till dessa korta reflexioner i anledning av de anföranden som hittills hållits. Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag på förevarande punkt.

Herr HOPPE: Herr talman! Jag tänkte säga ett par ord om gymnasiet i Borås.

Det synes mig, som om det verkliga skälet för ett bibehållande av två 3-åriga linjer vore, att riksdagen skulle vara bunden av ett tidigare beslut. Riksdagen har — menar man — bundit sig genom att år 1946 avslå Kungl. Maj:ts förslag att på fjorton olika orter — däribland Borås — ändra gymnasieorganisationen på samma sätt som nu begärts i fråga om gymnasiet i Borås. Emellertid tror jag att mot detta skäl, som förefaller mig i första hand vara ett formellt skäl, kunna anföras mycket starka sakskäl för det förslag, som föreligger i reservationen. För det första har, så vitt jag förstår, ingen haft något att erinra mot vad som anförts om att anordningen med 4-årigt gymnasium är pedagogiskt fördelaktigare. Detta borde framför allt få vara avgörande. För det andra, herr talman, finns det anledning att genomföra en ändring just beträffande Boråsläroverket: jag gissar, att Borås är den största av de läroverksstäder, som det här kan vara fråga om, och staden har en så stor folkmängd, att ungdom därifrån ensam fyller en hel gymnasiering. För det tredje

vitsordas av sakkunniga på detta område, att om man inför 4-årigt gymnasium, kommer det icke att på något sätt försvåra övergången till en annan gymnasieform.

Man skulle kanske kunna säga, att man kan vänta ett år, då detta skulle betyda så litet. Det kan ju sägas. Men det gäller här en grupp unga människor i Borås — en årskull på 25 å 30 ungdomar — som skulle få det väsentligt bättre ställt för sig, om de finge gå igenom ett 4-årigt gymnasium. För deras skull yrkar jag bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i den föredragna punkten dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 140:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst; verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 141—161.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 162, angående Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

Efter föredragning av utskottets hemställan i förevarande punkt yttrade

Herr HOPPE: Herr talman! I statsutskottets andra avdelning fanns mycken sympati för den motion, som väckts i båda kamrarna och som avser att bereda ökade möjligheter för utbildande av skolkökslärarinnor. Bristen på skolköks- och lanthushållslärarinnor är i dag mycket kännbar, och den uppgives vara i ständig stegring. Från dem som ha med saken att göra berättas det, att det praktiskt taget icke går en enda vecka utan att vederbörande i skolöverstyrelsen uppvaktas av skolstyrelser m. fl. med anhängan att de skola till varje pris söka skaffa lärarkrafter, då man själv icke kan göra det. Den bristande tillgången på dessa lärarinnor beror väl dels på att det blivit ett alltmer ökat intresse för skolköksundervisningen, dels och framför allt på att Atenéums skolköksseminarium har nedlagts.

För att möta bristen har nu Kungl. Maj:t under de tvenne sista åren ur »huvudtitelns anslag för extra utgifter» anvisat medel till utsträckt undervisning vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Utöver det antal av 18 elever, som tidigare beretts undervisning, har man där så kunnat taga emot ytterligare 12.

I motionen begäres nu, att riksdagen skall bevilja 7 780 kronor för fortsatt utökning av elevantalet vid fackskolan. Det var särskilt på den punkten, som motionen fann sympatier i andra avdelningen i utskottet. Man var där fullständigt ense om den utomordentliga betydelsen av skolköksundervisningen. Det var icke mer än en mening på den punkten. Man var därför också ense om

att det var en angelägenhet av första ordningen att sörja för utbildningen av tillräckligt antal skolkökslärarinnor och lanthushållslärarinnor. Avdelningens och utskottets ledamöter voro emellertid livligt övertygade om att Kungl. Maj:t har minst lika varmt intresse för denna undervisning och för utbildning av ett tillräckligt antal lärarinnor, och därför har utskottet sagt, att det förutsätter, att Kungl. Maj:t under nästa budgetår i likhet med de båda föregående åren anvisar medel ur anslaget för extra utgifter. I förvissning om att så kommer att ske yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 163—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 201, angående Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten.

Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten. Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 209, s. 276—282) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1948/49 anvisa dels till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor, dels ock till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor. I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två motioner.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa byggnadsarbeten för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

b) till Folkskolor m. m.: Bidrag till vissa fullbordade byggnadsarbeten för budgetåret 1948/49 anvisa ett förslagsanslag av 2 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 111 och II: 182 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade vid punkten avgivits av fröken *Osvald* samt herrar *Svensson* i Grönvik och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottet bort avstyrka Kungl. Maj:ts förslag om statsbidrag till provisoriska byggnader vid folkskoleväsendet.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Detta är den enda punkt i huvudtiteln, på vilken jag inte ansett mig kunna följa Kungl. Maj:ts förslag. Man har här gjort ett försök med s. k. provisoriska lokaler av baracktyp — jag höll på att säga av kaserntyp, vilket i vanligt språkbruk är ungefär detsamma. Jag är av den uppfattningen att man bör göra allt vad man kan för att nedbringa byggnadskostnaderna, inte minst i fråga om våra skollokaler. När andra avdelningen av statsutskottet gjorde sitt besök i Norrköping, där en dylik provisorisk byggnad har uppförts, var det första intrycket ganska gynnsamt. Vid den första anblicken hade man inte svårt att tänka sig dessa lokaler såsom framtida skollokaler. Men när vi sedan började fråga vederbörande närmare om förhållandena, blev intrycket inte så gynnsamt. Det är meningen att dessa provisoriska lokaler skola stå sig omkring femton år. Om byggnaderna vore alldeles ovanligt billiga, så att det vore förenat med rent ekonomiska fördelar att ordna på detta sätt, skulle man kanske kunna böja sig för detta. Men jag kan inte se, om man nu betraktar saken på litet längre sikt, att det förhåller sig så. Det är snarare på det sättet att vanliga lokaler med ordinär standard i det långa loppet komma att bli väsentligt billigare än dessa. Frågan är då den om vi skola gå in för att lämna statsbidrag till dessa lokaler — inom parentes sagt kommer statsbidraget att bli större än beträffande vanliga skollokaler, om man räknar med städer med

relativt högt skatteunderlag. Förslaget förefaller mig under dessa förhållanden synnerligen betänkligt.

I vår reservation ha vi med hänsyn till omständigheterna inte velat motsätta oss att statsbidrag utgår till de redan uppförda provisoriska byggnaderna i Malmö och Norrköping. Jag vet inte hur det ser ut i Malmö, ty jag har bara sett lokalerna i Norrköping. Men jag måste säga att jag inte anser att exemplen mana till efterföljd.

Varför har man nu lagt fram detta förslag om provisoriska byggnader? Jo, säger man, anledningen är främst bristen på material. Man har att välja mellan att dubblera klasserna eller att tillgripa denna utväg med provisoriska byggnader. Och när man har att välja mellan två onda ting — lärarna i Norrköping förklarade att båda utvägarna voro av ondo — väljer man det minst onda, och man har ansett att det minst onda vore att tillgripa dessa provisoriska byggnader. Vad som gör att man ställer sig bekymrad inför detta förslag till lösning av frågan är mellertid den omständigheten, att i dessa dagar diskuteras en väsentlig utökning av folkskoleundervisningen. Skall man nu verkligen gå in för att lösa denna fråga — det är kanske en av de viktigaste frågorna för vårt folk — med provisoriska medel, med provisoriskt utbildade lärare och med provisoriska lokaler? Jag tror att vi verkligen böra med allvar hålla på att våra folkskolebarn icke skola undervisas i lokaler av detta slag. Det är nödvändigt att säga ifrån att vi inte vilja vara med om att sänka standarden på skollokalerna.

Det är detta, herr talman, som varit motivet för reservanternas ståndpunkt i denna fråga. Det är inte lättsinne och det är inte någon motvilja mot att underlätta arbetet för våra skolmyndigheter. Vi ha i stället tänkt på de allvarliga konsekvenser som kunna följa av detta provisorium och av de statsbidragsbestämmelser som Kungl. Maj:it föreslagit.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Av herr Svenssons i Grönvik anförande synes framgå, att huvudmotivet för den ståndpunkt som han och hans medreservanter intagit är rädsla för att dessa provisoriska lokaler skulle komma att bli en ofta anlitad utväg att lösa framför allt landsbygdens lokalfrågor beträffande folkskolorna. Jag har full förståelse för den rädslan och kan sympatisera med omtanken om landsbygden. Men icke desto mindre måste jag säga att jag tror det skulle vara ödesdigert, framför allt kanske för landsbygden, om man här följde reservanternas linje.

Vi befinner oss för närvarande i ett läge, där vi kämpa med mycket stora svårigheter i fråga om tillgången på skollokaler med en hygglig standard. Jag tror att vi komma att få kämpa med dessa svårigheter alldeles oavsett vad som kan framkomma för beslut vid den väntade stora skolreformen. De stora barnkullar som vi hade i början av 1940-talet i vårt land börja nu komma i skolorna, och vi få räkna med en mycket kraftig ansvällning av lärjungeantalet under de närmaste åren. Denna utveckling gör sig gällande över hela landet, men den kännetecknar framför allt de större städerna och tätorterna, där dels nativitetsökningen varit mycket stor och dels inflyttningen av nya invånare varit av stor omfattning. I min egen kommun, där vi för närvarande ha 50 klassavdelningar, få vi bara om några år räkna med att komma upp i ett antal av ungefär 80 avdelningar. Även om det skulle lätta i fråga om tillgången på byggnadsmaterial, är det så många nya behov som komma att anmäla sig, att det kommer att bli svårt att tillgodose dem alla. I den situationen kan det vara ödesdigert att helt avvisa tanken på att söka sig fram med provisoriska lokaler. Detta gäller fram-

för allt städerna och tätorterna. Där har man redan tillgång på andra lokaler och vissa specialsalar, och där kan just möjligheten att bygga ut med provisorier vara den enda form som ger möjlighet att lösa de aktuella problemen. Det synes också vara den enda form som samtidigt ger möjlighet att tillgodose landsbygdens behov av mera ordinarie skollokaler på ett tillfredsställande sätt.

Utskottet har på denna punkt uttryckt sig så klart och tydligt, att det inte gärna kan bli fråga om någon tvekan om den betänksamhet som utskottet hyser mot att bygga provisoriska lokaler. Utskottet vill emellertid lämna vägen öppen att i en situation där det verkligen är nödvändigt kunna vidtaga åtgärder i sådant syfte. Jag vill erinra om att utskottet med understrykande av vad departementschefen sagt skriver något så starkt som följande: »Utskottet får emellertid uttryckligen framhålla, att förläggandet av undervisning till provisoriska byggnader bör ifrågakomma endast i undantagsfall som en sista utväg att lösa förefintliga lokalsvårigheter.» Jag undrar om man över huvud taget kan uttrycka sig på ett tydligare sätt, om man vill understryka att det endast skall vara i undantagsfall, som man skall slå in på vägen med provisoriska skollokaler. Personligen tycker jag nog att utskottet snarare skrivit alltför restriktivt. Ty jag måste säga mig att om man står i valet mellan att å ena sidan bygga provisoriska lokaler och å andra sidan vidtaga långt gående dubbleringar, väljer åtminstone jag för min del provisoriska lokaler. Dubbleringar kunna i många fall betyda, att hemförhållandena bli spolierade, att mattider o. dyl. förryckas och att man över huvud taget åstadkommer sådan omvälvning i familjemedlemmarnas vanor och levnadsförhållanden, att det måste sägas vara uppenbara olägenheter förknippade med ett sådant förfaringssätt.

Herr Svensson i Grönvik antydde i sitt anförande att byggandet av provi-

soriska lokaler är en relativt kostsam historia och att den verkliga besparingen i själva verket blir ingen eller mycket obetydlig. Jag medger gärna att provisoriska lokaler äro förhållandevis dyrbara. Men om man å andra sidan befinner sig i ett ansträngt läge, som kan beräknas vara inte bara ett eller annat år utan under flera år, så undrar jag om det ändå inte kan vara motive- rat att gå fram på den linjen att man löser skolbyggnadsfrågorna i vissa fall med provisoriska lokaler, då man ju i alla fall lyckas nedbringa kostnaderna för dessa lokaler med 20 eller 25 eller kanske 30 procent.

Herr Svensson i Grönvik hänvisade till det besök som andra avdelningen av statsutskottet gjort i Norrköping. Han sade att lokalerna vid första anblicken tedde sig bra men att de vid närmare undersökning befanns vara mindre väl beställt. Jag får för min del säga att jag närmast blev gynnsamt överraskad av dessa provisoriska lokaler. Man skulle säkert i många skoldistrikt i vårt land vara glad om man hade så hygg- liga lokaler att arbeta i. De voro ljusa, de kunde enligt lärarnas vittnesbörd uppvisa en jämn temperatur under praktiskt hela arbetsdagen och de hade tillfredsställande luftcirkulation. Jag skall inte förneka, att det kan råda viss tvekan om hur stor hållbarheten hos lokalerna är och framför allt hur upp- värmningsanordningarna i det långa loppet komma att fungera. På den punk- ten kan ingen av oss i dag säga något bestämt varken i den ena eller andra riktningen, utan det blir erfarenheterna som få fälla utslaget. Men de hittillsva- rande erfarenheterna, som visserligen avse en kort tid, ha som jag nämnde varit gynnsamma, och det är väl inte uteslulet att man här funnit en teknisk lösning som det kan vara värt att taga vara på. Jag tror att det skall vara möj- ligt, när man nu börjat experimentera på detta område, att förbättra de tek- niska anordningarna i olika avseenden, så att man skall komma till rätta med

svårigheterna. Jag tror alltså inte att vi behöva vara så förfärligt rädda på den här punkten, utan vi böra kunna i undantagsfall, med hänsyn till de för- hållanden under vilka vi arbeta, tillåta oss att pröva oss fram med provisorier av den här antydda arten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr ONSJÖ: Herr talman! Under denna punkt har jag och några andra kammarledamöter väckt en motion, vari hemställes, att riksdagen måtte be- sluta att statsbidrag till provisoriska skolbyggnader skall utgå efter samma grunder, som gälla för bidrag till van- liga skolbyggnader. Det finns ingen an- ledning att frångå den princip, som alla ansett riktig, nämligen att statsbidra- get för sådana här ändamål differen- tieras med hänsyn till de olika distrik- tens skatteförmåga. Detta har också skolkommissionen, som kommit upp med detta förslag om provisoriska bygg- nader, hållit fast vid. Den har endast så till vida haft en avvikande mening, att den ansett att statsbidraget bör utgå efter något förmånligare grunder än beträffande vanliga skolbyggnader, ef- tersom det här är fråga om provisorier. Departementschefen har emellertid frångått detta förslag och ansett att det bör vara ett fast bidrag efter en viss procentsats. Jag anser som sagt att det inte finns någon anledning att frångå den förut gällande principen, sär- skilt som det är olägenheter förenade med att laborera med olika statsbi- dragssystem för i stort sett samma ändamål. Det finns framför allt icke nå- gon anledning att fastställa förmån- ligare statsbidragsgrunder, då man ju inte bör direkt uppmuntra skoldistrik- ten att lösa sina skolbyggnadsfrågor genom provisoriska åtgärder; det är tvärtom anledning att tillse att dylika utvägar endast tillgripas i nödfall.

Jag har emellertid inte fått något medhåll i utskottet för min motion, och jag har väl därför inte så stora utsikter

till framgång för densamma. Som saken ligger till har jag närmast anledning att ansluta mig till reservationen, där det yrkas rent avslag på hela förslaget om byggande av provisoriska baracker. Vi lösa säkert inte detta problem genom att bygga en och annan barack i någon tätort, utan problemet är nog betydligt allvarligare. Problemet är av sådan beskaffenhet, att det bör vara en tankeställare för oss beträffande våra möjligheter att tillgodose skolornas behov av lokaler. Man får förstå folket ute i bygderna, när det ställer sig tvivlande till det resonemang som nu föres om utvidgning av skolan till att bli 8-årig eller 9-årig eller kanske rent av 10-årig. Det ligger ju faktiskt till så att vi inte ens med den skolform vi nu ha kunna tillgodose rimliga anspråk i fråga om lokaler och även lärarkrafter. På landsbygden är ju inte den 7-åriga skolan genomförd i full utsträckning. Så är bland annat fallet i mitt län. Den håller på att genomföras, men skoldistriktet ha oerhörda svårigheter att klara lokalbehovet. Man får stoppa in barnen i de mest provisoriska lokaler, bostadshus, missionshus o. dyl., med resultat att det blir långa avstånd och andra svårigheter. Jag tycker att det verkar som om frågan om antalet år i skolan blivit nästan ett självändamål. När vi varken kunna ordna lokalfrågan på ett rimligt sätt eller skaffa ordentliga lärarkrafter, förefaller det som om det vore bättre att begränsa skolan till det antal år, som vi i verkligheten ha möjlighet att ordna undervisning för våra barn. I vårt län ha många skoldistrikt begärt uppskov med genomförandet av sjunde skolåret av den anledningen att de ej ha lokaler och lärare, men dessa framställningar ha alltid konsekvent avslagits. Jag läste i en tidning i dag — jag vet inte om det är riktigt — att ett distrikt hade begärt uppskov av den anledningen att det inte fanns några barn, men även i det fallet hade folkskolinspektören avstyrkt. När det varken finns lokaler, lärare eller barn, vet

jag verkligen inte vad sjunde skolåret har för uppgift att fylla.

Vad beträffar frågan om dessa provisoriska lokaler ha vi i vår motion sagt att man väl får godtaga dem, eftersom nöden inte har någon lag. Även jag var emellertid med i Norrköping, och jag måste säga att jag fick en uppfattning som avviker såväl från herr Wallentheims som avdelningsordförandens. Det är nästan överraskande hur litet det skiljer i kostnad för provisoriska lokaler och ordinära lokaler. Då kan man verkligen fråga sig om det är någon fördel för ett skoldistrikt att tillgripa denna utväg. Jag erkänner gärna att dubblingen är något som man så långt som möjligt bör undvika. Men det bör väl någon gång lätta på materialmarknaden, även om det givetvis är svårt att säga hur länge det kan dröja. Vad som är mest vanskligt att anskaffa är värmeelement, rör och sådana ting. Man får emellertid hoppas att materialtillgången inom de närmaste åren skall bli bättre. Skoldistriktet står då inför valet mellan att dragas med denna duplicering låt oss säga två, tre år eller att ha dessa provisoriska barackbyggnader i kanske 15, 20, 25 år. Under sådana förhållanden skulle jag tro att det för det mesta är bättre att försöka draga sig fram med dupliceringar och andra tillfälliga lösningar av lokalfrågan. Vi skola komma ihåg att man genom uppförandet av sådana baracker inte kan lösa skolornas lokalfråga i stort sett. Låt oss säga, att det i landet bygges 10 till 20 sådana baracker — något mera är det väl ingen som vill vara med om — så löses därmed inte problemet på minsta sätt, allra minst för landsbygdens del. I tätorterna torde man för övrigt ha större möjligheter att ordna med tillfälliga lokaler än man har ute på landsbygden.

Herr talman! Jag kan inte komma till något annat resultat än att det riktiga i det läge vi nu befinna oss i är att följa reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fröken NYGREN: Herr talman! Det är ingen överdrift om man säger, att var och en som haft att taga ställning till detta förslag känt en viss olust. Om man hade stått i valet mellan att uppföra riktiga skolbyggnader och att bygga dessa provisoriska lokaler, hade man givetvis inte hyst någon tvekan, men under sådana förhållanden hade inte heller detta förslag legat på riksdagens bord.

Men nu vet ju herr Svensson i Grönvik lika väl som någon annan i denna kammare, att situationen är den, att behovet av lokaler är mångdubbelt större än möjligheterna att anskaffa sådana och att man därför måste tillgripa alla tänkbara utvägar för att skaffa tak över huvudet åt våra skolklasser. Man har som redan framhållits anlitat provisoriska lokaler av alla möjliga slag, och man duplicerar i stor utsträckning. Jag behöver inte beröra svårigheterna med dupliceringen — det har herr Wallentheim redan gjort. Jag vill bara påpeka, att det i många distrikt ligger så till, att man inom något år inte kan klara sig ens med en hundra procentig duplicering utan måste söka få fram nya lokaler. När som vi veta materialbristen är så stor, att man inte tillnärmelsevis kan täcka behovet, har man ingen annan utväg än att gå fram på den här föreslagna vägen.

Jag vill understryka vad herr Wallentheim sade om utskottets skrivsätt. I utlåtandet säges det klart och tydligt ifrån, att det här gäller en utväg, som man inte skall välja annat än när den är alldeles nödvändig. Men i städer och tätorter, där man har skolbyggnader med specialsalar, som kunna tagas i bruk av de klasser, som läsa i de provisoriska lokalerna, äro naturligtvis olägenheterna mindre än på landsbygden. Men även där kan det i vissa fall vara bättre att söka klara sig med enbart

en sådan provisorisk skola än att inte få några nya lokaler alls.

Herr Svensson i Grönvik gjorde ett uttalande i en annan fråga, som egentligen inte hör hemma i detta sammanhang. Jag kan ändå inte låta bli att ta upp det till bemötande. Herr Svensson sade nämligen, att våra skolbarn inte bara skola undervisas i provisoriska lokaler utan också av provisoriskt utbildade lärare. Ja, lärarbristen är ju nu så stor, att man måste forcera utbildningen, och därför har man inrättat en del s. k. provisoriska seminarier. Men detta innebär ingalunda, att utbildningen skall vara provisorisk. Inträdesproven äro desamma vid dessa seminarier som vid de gamla, kurserna äro desamma och hela utbildningen densamma. Det är bara det att man också där fått nöja sig med en del provisoriska lokaler. Man har tänkt sig att dessa seminarier skola bli av relativt kort varaktighet. De skola avvecklas när man täckt behovet av lärare. I det avseendet äro de en provisorisk anordning, men lärarutbildningen är som sagt inte provisorisk.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag skall villigt erkänna att utskottet, såsom herr Wallentheim underströk, uttalat sig mycket försiktigt för att inte säga utomordentligt försiktigt i den motivering som utskottet anför. Vad utskottet skrivit är emellertid ett talande bevis för frågans verkliga natur. Hade denna fråga varit av relativt enkel beskaffenhet, så hade ju inte alla som haft med densamma att göra, skolkommissionen, departementet, statsutskottet, behövt känna en viss olust inför densamma. Frågan framstår ju som ännu allvarligare, när herr Wallentheim säger, att det skulle vara ödesdigert om riksdagen skulle avslå detta förslag. Jag skulle vilja vända på satsen och säga att det kan vara ödesdigert, om

man fortsätter i de spår, på vilka man nu är inne. Nu säga damerna och herrarna, att här stå vi inför en sådan situation, att vi helt enkelt äro tvungna att vidtaga en åtgärd som denna. Jag kan inte riktigt gå med på detta resonemang. Jag går så långt att jag säger att även under den nuvarande materialbristen skall inte skolornas lokalfråga stå tillbaka för andra intressen. Jag anser att det här gäller en angelägenhet av sådan natur, att den bör gå framför allt annat. Jag tycker att fröken Nygren som lärare borde stryka under att man inte skall betrakta frågan om att skaffa lokaler för våra skolbarn som en andrahandsfråga, som får stå åt sidan för andra behov som äro av mycket mindre trängande natur.

Herr Wallentheim sade att de nya lokalerna äro sådana, att man på vissa platser på landsbygden skulle vara glad över att ha sådana lokaler. Ja, det kanske förefaller så, om man bara betraktar dem ytligt. Men jag tror att vi om ett par tre år komma att få andra mindre gynnsamma erfarenheter av dessa lokaler. Därför anser jag att vi inte nu böra fatta beslut i frågan utan låta beslutet anstå så länge. Vi reserverar ha godtagit Kungl. Maj:ts förslag när det gäller de redan uppförda byggnaderna, men vilja inte vara med om att man i fortsättningen skall gå på den inslagna vägen — jag vill inte säga gå på i ullstrumporna, eftersom utskottet uttalar sig synnerligen försiktigt. Vägen är taggig, menar utskottet, och man bör se sig mycket väl för så att man inte sticker sig i onödan. Men just därför att vägen är så svårframkomlig tror jag inte att man bör fortsätta på densamma. Det är därför, herr talman, som jag måste vidhålla mitt yrkande.

Det förekom ju ingen votering i statsutskottet i denna fråga. Men många utskottsledamöter ha kommit till mig efteråt och sagt, att det var dumt att jag inte begärde votering och att jag i så fall skulle ha fått många med mig.

Men nu skall jag begära votering för att se, hur man i kammaren reagerar mot det föreliggande förslaget, som, om det bifalles, enligt min mening kommer att medföra betänkliga konsekvenser. De som äro med i denna kammare om två, tre år skola nog i så fall komma underfund med att detta var ett förslag som man inte utan vidare kunde godtaga.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Det skulle inte falla mig in att vid denna med hänsyn till kammarens arbetsordning i dag relativt sena timme hålla något längre anförande. Jag har under många år haft glädjen att samarbeta med herr Svensson i Grönvik på statsutskottets andra avdelning. Det har därvid varit mycket ovanligt att vi opererat på skilda linjer. Vi ha i allmänhet kommit mycket bra överens. Som departementschef har jag oftast haft glädjen att finna herr Svensson i Grönvik på Kungl. Maj:ts sida.

Jag har litet svårt att förstå denna rädsla för dessa provisoriska lokaler. Om man kallar dem för baracker kan det ju hända att språkets makt över tanken gör sig gällande. Men eljest är det helt enkelt så, att man i en del skolor i tätorterna, där man har specialsalar, toaletter och övriga anordningar till förfogande men där det fattas ett antal skolsalar, kan lösa frågan på det enkla sättet att man uppför en provisorisk skolbyggnad. Ibland kanske man genom en kulvert kan få värmeledning dit, ibland kanske man får anlita andra uppvärmningsanordningar. I varje fall är en sådan byggnad materialbesparande i nuvarande situation.

Vilken verkan har det då för landsbygdens del att man går till väga på det sättet? Jo, helt enkelt den, att landsbygden har lättare att få ordentliga skollokaler. I den mån som vi få provisoriska lokaler i en stad får man mera byggnadsmaterial och mera arbetskraft

över för landsbygdens behov. Jag är därför en aning förvånad över det motstånd som från landsbygdens folk reses mot det föreliggande förslaget.

Nu kan man visserligen säga att det skulle kunna hända att sådana lokaler komma att byggas på landsbygden, där de inte passa. Jag kan försäkra herr Svensson i Grönvik att så länge jag är ecklesiastikminister — det kanske inte blir så länge — så kommer det inte att bli några sådana här lokaler på landsbygden. Jag vill för övrigt se den departementschef, som efter riksdagens bestämda uttalande lämnar statsbidrag för uppförande av provisoriska skolor lokaler på landsbygden. Han kommer nog att få ganska svårt att svara för sitt fögderi inför riksdagen. Jag tror att andra kammaren mycket lugnt kan acceptera Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag i vetskap om att det inte är den ideala men i dagens situation den bästa lösningen.

Om tiden inte varit så långt framskriden skulle jag gärna velat säga några ord till herr Onsjö. Jag hoppas att längre fram under riksdagen få tillfälle att ta upp hans syn på denna fråga till närmare granskning. Jag skulle livligt beklaga om hans sätt att resonera hade något starkare stöd inom riksdagen. Det skulle innebära att vi nu, efter de bekymmer vi på 1930-talet haft för den starka nedgången i födelsetalet, skulle säga: Nu ha vi fått flera barn, men nu ha vi inte råd och möjlighet att ge dem utbildning, utan nu skola vi ge dem det minsta möjliga. — I den andan vill i varje fall inte jag som departementschef vara med om att handla.

Fröken NYGREN erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag delar helt och fullt herr Svenssons i Grönvik mening, att skolorna inte få stå efter i konkurrensen om lokaler och möjligheter i övrigt. Det blir nog tvärtom så, att vi få göra oss påminta i mycket högre grad än hittills. Men trots detta är jag överty-

gad om att man blir nödsakad att gå till väga just på det sätt, som departementschefen framhöll, nämligen att begagna denna utväg i städer och tätorter för att få möjlighet att fylla det oundgängliga behovet på landsbygden.

Herr ONSJÖ erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr statsrådet sade i sitt anförande, att han inte ville diskutera med mig om principerna för skolans utveckling. Jag får säga, att jag inte uttalade mig om den saken över huvud taget. Jag kan emellertid svara herr statsrådet, att jag gärna vill vara med om en utsträckning av lästiden i folkskolan. Men jag anser att vår folkskola måste anpassas efter våra resurser. Ha vi inte lärare och inte lokaler kunna vi ingenting uträtta. Då är allt tal om att utöka och förbättra folkskolan bara att bygga luftslott.

Jag tyckte att herr statsrådet gjorde ett litet konststycke, när han försökte bevisa, att det inte var fråga om några baracker och talade om ordets makt över tanken. Men i så fall skola vi väl även ta bort ordet provisorisk. Ty skall det byggas så fast och grundligt som herr statsrådet talade om, skall man t. ex. bygga en kulvert från en centralvärmeledning till dessa nya lärosalar, då är det ingen provisorisk lösning utan en ganska bra lösning. Men skall man bygga så stabilt, så sparas det i varje fall icke något material åt landsbygden. Jag tror att man över huvud taget sparar mycket litet genom att uppföra dessa byggnader.

Vidare yttrade:

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Då jag står som en av reservanterna på denna punkt ber jag att få säga några ord.

Efter det anförande som herr statsrådet har hållit vågar jag väl säga, att jag i någon mån kan förlika mig med den föreslagna anordningen under den förutsättningen — om jag får uppfatta

herr statsrådets och chefens för ecklesiastikdepartementet yttrande så — att herr statsrådet avser att därmed ge landsbygden en väsentlig lättnad i besvärigheterna för dagen och också för framtiden. Faktum är ju, att det råder stora bekymmer för skollokaler såväl i städerna som på landsbygden. Men på landsbygden äro svårigheterna av en annan karaktär. Det är nämligen så, att våra skollokaler ute i periferien få stå öde på grund av att utvecklingen drivit fram en centralisering till de mera centralt belägna platserna. Den främsta anledningen härtill är naturligtvis bristen på lärare men dessutom tenderar barnantalet till att bli konstant just på dessa platser. På detta sätt få vi tomma skollägenheter ute i periferien men förfärligt trångt på de centrala platserna, dit skolorna komma att förläggas.

Jag kan som exempel taga min egen hembygd, där vi ha fått ställa kommunalrummen och kyrksalen till skolans förfogande. Vi ha nu även fått låta en klass få en fristad i ett för tjugu år sedan nedlagt ålderdomshem. Försättningssskolan är inhyst i bygdegården, och nu i höst när det sjunde skolåret skall införas kanske missionshuset kommer i farozonen. Vad jag nu skildrat är intet enstaka fall utan en mycket allmän företeelse på vår svenska landsbygd. Men får jag — med den kännedom jag har om herr statsrådets intresse för landsbygdens skolor — tolka herr statsrådets yttrande på det sättet att avsikten med förslaget är att lätta landsbygdens besvärigheter, är det min förhoppning, att vi så snart som möjligt skola kunna få möjligheter att åtminstone genomföra det sjunde skolåret på ett sådant sätt, att en verklig förbättring för landsbygdens skolväsen kommer till stånd. Att den på denna punkt föreslagna anordningen skulle i någon högre grad medverka därtill är jag dock mycket tveksam om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr FALLA: Herr talman! Det förefaller mig som om man givit denna fråga större proportioner än den i verkligheten har. Det är ju inte fråga om att övergå till något nytt system och börja bygga vad man kallat barackskolor. Det gäller endast att se till, att man i de städer och samhällen, där man nu på grund av inflyttning och ökad nativitet står med stora årskullar, som spränga den nuvarande organisationen och för vilka man inte har skollokaler, får vidtaga provisoriska anordningar för att kunna tillgodose dessa årskullars behov av undervisning. Det är inte fråga om att bygga dylika lokaler ute på landsbygden, och man har inte heller tänkt sig att i städer och samhällen uppföra sådana provisoriska lokaler när man har kommit fram till mera normala tider i fråga om tillgång på arbetskraft och material. Men det gäller att kunna bygga dessa nu omedelbart erforderliga skollokaler snabbare än man kan uppföra vanliga skolor, med mindre åtgång på material och arbetskraft — och givetvis även billigare — och få dem uppförda till den tid då de behöva tagas i anspråk. Någoting annat är det ju inte. Jag förstår inte denna misstänksamhet och fruktan, att man för framtiden skulle gå över till barackbyggnader för skolväsendet. Det finns ju ingen människa som ett ögonblick kan falla på en sådan idé. Detta är ju som sagt en mycket begränsad anordning för just de särskilda förhållanden, som nu råda, och jag har inga betänkligheter mot att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag skulle först vilja säga några ord i anledning av vad statsrådet Weijne sade om mig personligen. Jag är mycket tacksam för det omdöme han fällde om mig, och jag skulle vilja kvittera artigheten med att säga, att jag inte har några oangenäma erfarenheter från samarbetet i statsutskottet under

den tid, då departementschefen tillhörde detta utskotts andra avdelning.

Statsrådet Weijne ger mig här det löftet, att det, så länge han är kvar i departementet, inte skall ifrågakomma några byggnader av påtalad art på landsbygden. Ja, jag tvivlar inte ett ögonblick på allvaret i detta departementschefens uttalande, men jag kommer att tänka på, att han själv på många punkter — han har tidigare i dag själv varit inne på det här i kammaren — nödgats taga en ståndpunkt, som han själv inte ansett vara den mest önskvärda. Det kan tänkas att frågor av sådan innebörd åter uppkomma, att inte ens departementschefen kan göra något åt saken. Jag vet att det finns en utväg för honom i sådana fall. Han kan säga att han inte vill vara med längre. Det är en mycket effektiv utväg, det måste jag säga, och det är en åtgärd som vi måste respektera.

När man framhåller, att vi på vårt håll skulle vara rädda för att bli dåligt lottade i här förevarande avseende på landsbygden, då ber jag att få erinra om, att jag inte begränsat mitt ställningstagande till landsbygden. Jag tänker på folkskolelokaler över huvud taget, vare sig det gäller landsbygd eller stad. Jag vill inte, att vi skola sänka nivån härvidlag. Vi måste hålla standarden, och sämre är det inte ställt i detta land än att vi ha både råd och möjligheter att hålla en god standard.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! När jag i ett tidigare anförande förklarade, att jag inte kunnat få igenom allt jag önskat, så gällde det höjning av vissa anslag. Här gäller det en principfråga. För övrigt skulle man spara ytterst litet, om man skulle börja bygga provisoriska lokaler på landsbygden.

Vidare skola vi komma ihåg, att den starka ökningen av barnantalet många gånger är tillfällig. Man behöver kanske lokaler för tio år framåt, men där-

efter behöver man inte längre lokaler för ett så stort antal barn, inte ens om man utökar skoltiden. Det finns städer och samhällen, där födelsetalet nu är inte bara dubbelt utan tre gånger så stort som födelsetalet i mitten på 1930-talet. Detta kommer, av allt att döma, inte att fortsätta så särskilt länge med hänsyn till befolkningsfördelningen och med hänsyn till den sannolika utvecklingen. Behöver man tillfälligtvis flera skollokaler, kan jag inte finna att det är orimligt att man här, liksom man gjort vid seminarierna, inrättar provisoriska lokaler, vilka äro billigare, sparar byggnadsmaterial och ger större möjligheter för landsbygden att få sina byggnadsbehov tillgodosedda.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Svensson i Grönvik, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 201:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voterings-

propositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit vad utskottet hemställt i förevarande punkt.

Punkterna 202—204.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 205, angående Folkskolor m. m.: Byggnadsbidrag till tjänstebostäder. Folkskolor m. m.: Övergångsbidrag till tjänstebostäder.

Punkten föredrogs; och anförde därvid

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! På denna punkt har jag en motion, och med anledning därav skulle jag vilja säga några ord.

Motionen avser endast att få tillstånd ett mera rättvist förhållande än nu mellan statens och kommunernas kostnader för byggande av lärarbostäder. Nu utgår statsbidrag med 8 000 kronor för småskolläraryrkesbostäder och 12 000 kronor för folkskolläraryrkesbostäder. Dessa bidrag äro mer eller mindre fixa, men de nämnda beloppen äro de högsta som utgå. Beloppen äro dock beräknade för en kostnad av 20 000 kronor för en småskolläraryrkesbostad och 30 000 kronor för en folkskolläraryrkesbostad.

Redan i föl, då beslut fattades av riksdagen i denna fråga, voro dessa siffror föråldrade. Byggnadskostnaderna ha ju, som alla veta, under de senare åren stegrats högst väsentligt, och nu är det väl inte möjligt att bygga tjänstebostäder för folkskollärare under en kostnad av 37 000 å 38 000 kronor. Då vore det väl inte mer än rimligt, att statsbidragen och de kommunala utgifterna för detta ändamål komme i bättre balans med varandra. En rättvis fördelning härvidlag har ju avsetts från början.

Utskottet säger beträffande byggnads-

bidrag till tjänstebostäder, att bestämmelserna härom trätt i kraft först den 1 juli 1947, varför man ännu blott har ringa erfarenhet av deras tillämpning i praktiken. Detta är visserligen riktigt, men sedan säger utskottet: »Det bör emellertid icke förbises, att en fortsatt allmän stegring av byggnadskostnaderna kan komma de nuvarande bidragsbeloppen att framstå såsom mindre väl avvägda.» Herr talman! Jag anser för min del, att just denna avvägning redan i dagens läge är mindre väl gjord och att man ur den synpunkten så fort som möjligt bör ändra statsbidraget.

Däremot är jag tacksam för att utskottet i fortsättningen säger, att skolöverstyrelsen bör ha sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande och hos Kungl. Maj:t göra den framställning i ämnet, som kan befinnas påkallad. Jag är, herr talman, övertygad om, att skolöverstyrelsen redan har många ansökningar inne, där kostnaderna säkerligen uppges vara av den storleksordning som jag här nämnt. Jag utgår således ifrån att skolöverstyrelsen med det snaraste tar upp denna fråga och försöker få en ändring tillstånd. Med den förhoppningen har jag, herr talman, intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 206—219.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 220, angående Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 228, s. 296) föreslagit riksdagen att till förevarande ändamål för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 4 000 kronor, innebärande en anslagsminskning med 5 800 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr Svensson i Ljungkile m. fl. väckt motion (II: 185), vari

hemställt, att riksdagen måtte anvisa ett anslag av 9 000 kronor för anordnande enligt skolöverstyrelsens förslag av en kurs för yngre folkhögskollärare rörande den svenska folkhögskolans tradition och undervisningsmetoder.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 185, till Folkhögskolor: Understöd för utbildning av lärare för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 4 000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Tillsammans med några kamrater har jag tillåtit mig att väcka en motion beträffande punkt 220 i åttonde huvudtiteln. Det gäller ett litet anslag om fortsatt utbildning av lärare vid våra folkhögskolor. Ett dylikt anslag utgick redan i början av 1900-talet under en mycket lång följd av år. Detta anslag föll bort under trycket av de ekonomiska svårigheterna under kristiden. För tre år sedan infördes på nytt ett dylikt anslag, och vi hade då en rätt utförlig debatt om saken i denna kammare.

Under de senaste tre åren, då ett dylikt anslag utgått, har det hållits en fortbildningskurs varje år, första året i socialpolitik, andra året för slöjdlärarinnor och tredje året för skolkökslärarinnor. Det var nu meningen, att man under nästa budgetår skulle ha en kurs för yngre folkhögskollärare med särskild hänsyn till folkhögskolans tradition och undervisningsmetoder. Utökningen av elevantalet vid våra folkhögskolor gör, att en hel del yngre lärare måste anställas, och de osäkra eller i varje fall ogynnsamma löneförhållandena göra, att det blir en rätt kraftig omsättning av lärare. En sådan här kurs, som tar sikte på folkhögskolans karaktär, har därför stor betydelse, och skolöverstyrelsen har också begärt ett anslag av 9 000 kronor för

en dylik kurs. Detta anslag har strukits av departementschefen utan någon närmare motivering. Givetvis ha sparsamhetsskäl varit avgörande. Statsutskottet framhåller i sitt utlåtande, att det varit önskvärt, att den ifrågavarande kursen kunnat komma till stånd, men man stryker i alla fall anslaget. Jag måste, herr talman, beklaga detta förhållande. Jag tror inte att någon vill förneka att detta anslag är i hög grad välmotiverat. Man tycker att det är ledsamt att sparsamhetsmotivet skall behöva fälla utslaget när det gäller en så pass obetydlig summa till ett så nyttigt ändamål, detta så mycket mer som anslag för motsvarande ändamål utgår till mångdubbelt högre belopp vid andra läroanstalter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 185 i andra kammaren, vilken går ut på beviljande av ett anslag av 9 000 kronor för berörda ändamål.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Förevarande motion är ju en sådan, som statsutskottet under vanliga förhållanden skulle ha behandlat på ett annat sätt och kommit till ett annat resultat med än vad i detta fall skett. Nu är det ju ganska förklarligt, om motionären inte anser sig vara nöjd, men om jag fattade hans ordvändningar rätt, så räknade han inte med något annat resultat än det utskottet här kommit till. Jag hoppas att han har klart för sig, att läget är sådant, att det inte går att komma till något annat resultat. Jag försäkrar herr Svensson i Ljungkile att jag är lika intresserad som han av detta ärende. Vi äro dock i en sådan situation, att vi endast i ytterst få undantagsfall kunna gå med på en ändring av ett i en proposition föreslaget anslag. Det finns inga sakligt starka skäl för avslag på denna punkt, utan rent ekonomiska skäl tvinga oss härtill. Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 185; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 221—236.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 237—266.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 267, angående Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 278, s. 347 och 348) föreslagit riksdagen att såsom bidrag till ifrågavarande stipendier för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *Nordström* i Kramfors och *Kempe* väckt motion (II: 84), i vilken hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 84, såsom Bidrag till stipendier för utbildande av diakoner för kyrklig och social tjänst för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 10 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **WALLENTHEIM**: Herr talman! Jag förmodar att talmannen vill ha slut på denna debatt, och därför skall jag inskränka mig till några mycket korta synpunkter på denna fråga.

För att det inte skall uppstå några missförstånd vill jag först säga, att anledningen till att jag antecknat mig på

reservantlistan inte är den, att jag på något sätt skulle ha några invändningar att göra emot att personer med starka religiösa intressen äro verksamma på det sociala området. Jag har heller ingenting att erinra emot, att personer genom frivilliga insatser i det sociala arbetet försöka hjälpa människor, som kommit i nöd, samt ge dem ett handtag för att de skola komma ur den situation, i vilken de råkat. Jag vill också gärna erkänna, att många av de allra vackraste insatserna och många av de största personliga uppoffringarna när det gällt en social verksamhet ha kommit från människor med en utpräglat religiös livsåskådning.

Då jag opponerar mig mot det föreliggande anslaget är det framför allt därför, att jag tycker att det är oriktigt att koppla ihop samhällelig social verksamhet med organiserad religiös verksamhet. Vi ha här under många år arbetat på att försöka få de socialvårdande insatserna så mycket som möjligt grundade på objektiva utgångspunkter. Vi ha ju så mycket som möjligt försökt komma ifrån de tillfälliga och mycket ojämnt verkande bedömningsgrunder som finnas, där enskilda personer laborera på egen hand eller där man försöker anknyta till den ena eller andra speciella livsåskådningen. Enligt mitt sätt att se kan det inte hjälpas, att det lätt skulle kunna leda till en propaganda för en viss religiös verksamhet, om man här skulle lämna fältet öppet. Detta skulle betyda en kamp om själarna i det tysta med de socialvårdande insatserna endast som en täckmantel. Lämnar man fältet öppet kan det också här leda fram till ett läge, där människorna lätt frestas till hycklande inställningar i både det ena och andra avseendet. Skulle man nu från statsmakternas sida gå med på att ge stipendier till en utbildningsverksamhet på detta område, så skulle detta uttrycka ett markerande av att socialvårdande insatser skulle vara en naturlig uppgift för de kyrkliga myndighe-

terna. Därmed skulle vi, såvitt jag förstår, snart komma fram till ett läge, där man ute i kommunerna allmänt skulle ställa både ekonomiska och organisatoriska krav på kommunen att här träda emellan. Vi skulle då också få en söndersplittring av hela den socialpolitiska verksamheten, en söndersplittring som skulle vara desto farligare som det här är fråga om verksamhetsgrenar som anknyta till olika kommunala organ. I ena fallet skulle huvudparten av organisationsfrågorna komma att handläggas av den borgerliga kommunen, i andra fallet skulle de komma att handläggas av den kyrkliga kommunen. Jag tror att vi här skulle komma in på en utveckling som skulle leda fram till, att just det vi diskuterade här i onsdags och nog allmänt voro ense om — önskvärdheten av en större enhetlighet i socialvården — skulle äventyras.

Detta är, herr talman, i mycket korta ordalag de synpunkter, som varit vägledande vid mitt ställningstagande i denna fråga, och jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

I detta anförande instämde herrar *Olovson* i Västerås, *Johansson* i Torp, *Lundberg* och *Jansson* i Kalix.

Herr **NORDSTRÖM** i Kramfors: Herr talman! Efter herr Wallentheims anförande skulle jag egentligen helt kunna avstå från att yttra mig i denna fråga. Jag anser mig emellertid skyldig att anlägga ett par synpunkter utöver dem, som herr Wallentheim anför.

Först och främst vill jag påpeka, att vi tidigare i dag behandlat punkten 113 i detta utskottsutlåtande, där utskottet utan någon större själsvända yrkade avslag på att bevilja 20 000 kronor till stipendier åt eleverna vid de socialpolitiska instituten. Vid dessa institut utbildar man som bekant personer både för socialvård och för övrig kommunal tjänst. Utskottet har motiverat sitt avslagsyrkande med att en utredning på-

går om de statliga stipendieförhållandena. I avvaktan på denna utredning anser man sig förhindrad att nu bifalla kraven på att höja de nu utgående anslagen till de socialpolitiska instituten med dessa 20 000 kronor för stipendier åt eleverna. Det förefaller mig egendomligt, att man från utskottets sida ansett sig nödsakad att invänta en utredning för att kunna bevilja detta anslag till stipendieändamål. På den punkten vågar utskottet således inte vara med om att bevilja någon bidragsökning. Men under den punkt, som vi nu behandla, anser sig utskottet inte behöva några som helst utredningar för att bevilja här ifrågavarande stipendieanslag. Här är man genast redo att ge bidrag utan att invänta resultatet av någon utredning.

Härutöver skulle jag i denna fråga vilja tillägga, att frågan visserligen inte är så betydelsefull, eftersom den bara gäller 10 000 kronor. Utskottet har emellertid i andra sammanhang åberopat de restriktiva åtgärder, som statsmakterna nu äro nödsakade att vidtaga. Man har hänvisat till nödvändiga begränsningar av nära nog alla anslag. Under denna punkt har emellertid utskottet som sagt inte ansett sig böra följa den linje, som annars varit vägledande.

Herr talman! Då jag i huvudsak är fullt överens rent principiellt med herr Wallentheim i vad han nyss anför, skall jag inte förlänga debatten ytterligare utan endast hemställa om bifall till den motion, som jag och min medmotionär avlämnat i denna fråga, d. v. s. avslag på Kungl. Maj:ts proposition i detta fall.

Herr **SVENSSON** i Grönvik: Herr talman! Jag är litet överraskad över den inställning till denna fråga, som de båda föregående talarna här tillkännagivit. Jag kan inte riktigt förstå grundmotivet till att man här vill yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Nordström i Kramfors påpekade, att utskottet i detta fall velat tillstyrka, under det att vi i ett annat fall motiverat ett motsatt ställningstagande under hänvisning till utredningar o. d. Jag vill erinra herr Nordström om att det under denna punkt av Kungl. Maj:t framlämnade förslaget tillstyrkts av socialstyrelsen. Jag har ännu inte i någon debatt i denna fråga vare sig i utskottsavdelningen, i utskottet eller här i kammaren fått höra några motiv, som verkligen skulle vara bärande för ett avstyrkande av det begärda anslaget. Jag kan omöjligen tillägna mig den uppfattningen, att det här föreslagna anslaget, sett från ren social synpunkt, inte skulle vara motiverat. Om vi verkligen gå till botten med denna fråga, så komma vi säkert underfund med att detta anslag till syvende og sidst kommer att ge minst lika stor behållning ur social synpunkt som övriga beviljade anslag av motsvarande storleksordning.

Herr talman! Jag inskränker mig till vad jag nu anför. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr HOPPE: Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga några ord i denna fråga.

Om den första delen av herr Wallentheims anförande är ingenting annat att säga än att vi, som efter fattig förmåga söka praktisera kristen livsåskådning, notera det erkännande, som han gav kristna socialarbetare. Jag känner mig emellertid betydligt mer främmande för vad han yttrade i fortsättningen av sitt anförande.

Herr Wallentheim drog mycket sällsamma konsekvenser av detta regeringsförslag. Det förhåller sig emellertid på det sättet, att förevarande förslag ingalunda avser att skapa fram någonting principiellt nytt. Diakonanstalten har redan sedan länge haft i gång en utbildning av socialarbetare. Genom det nu förevarande anslaget planeras således ej någon ny slags utbildning. — Jag vill dessutom påpeka, att socialsty-

relsen, som ju bör vara den myndighet, som bäst känner till dessa saker, har förklarat, att den finner det »tacknämligt», att diakonanstalten ägnar sig åt denna utbildning av socialarbetare. Denna socialstyrelsens inställning sammanhänger självfallet på det intimaste med att behovet av socialarbetare är i ständigt växande på grund av olika förhållanden, utvidgning av sociallagstiftningen, kommunsammanslagning etc.

I detta ärende är det således inte fråga om att stimulera till en utbildning, som skulle följa andra linjer än dem, man hittills ansett vara riktigtast och bäst. Här är endast ifrågasatt att anslå en jämförelsevis obetydlig summa till stipendier åt fattiga pojkar, som välja denna utbildningsväg.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Bogla.

Sedan överläggningen förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på avslag därpå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallentheim begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 267:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

ning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkterna 268—277.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 278, angående Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Fru ALVÉN: Herr talman! Under denna punkt har jag tillsammans med några andra kammarledamöter framburit en motion. Motionen har en något avvikande mening mot Kungl. Maj:ts förslag i fråga om de anslag, som äskats för upplysningsverksamhet i nykterhetsfrågor.

Jag förstår mycket väl, att ecklesiastikministern inte har kunnat tillmötesgå framställningen från Centralförbundet för nykterhetsundervisning om höjning av anslaget för bestridande av de ökade kostnader, som dess arbete medför. Denna ecklesiastikministerns inställning har föranlett, att motion väckts i frågan.

Motionen belyser några av de punkter, där man har svårt att förstå, att en begränsning av anslaget är befogad. Denna begränsning hindrar nämligen Centralförbundet från att fullgöra de arbetsuppgifter, som förbundet har sig förelagda. Anledningen till att man önskat få instruktörsverksamheten utbyggd är, att denna verksamhetsform behöver effektiviseras. Om vi hade kunnat öka det ifrågavarande anslaget med 12 600 kronor, såsom vi begärt i motionen, hade instruktörsverksamheten kunnat utökas med ytterligare en instruktör. Därjämte hade vi kunnat ge de instruktörer, som redan ägna sig åt detta uppdrag, en mer kvalificerad lön än den som för närvarande utgår.

Jag finner det även mycket tråkigt, att inte heller statsbidrag föreslagits bli beviljat med 13 000 kronor för utgivande av en handledning åt lärare inom nykterhetsundervisningen. Den förutvarande handledning, som centralförbundet haft, utgavs av skolöverstyrelsen 1928. Denna handledning är nu både föråldrad och praktiskt taget slut. De nya undersökningar, som gjorts, och de nya uppgifter, som därvid inhämtats, skulle enligt min uppfattning bli föråldrade, om man nu uppsköt utgivandet av denna handledning. En ny utredning och ett insamlande av nya uppgifter skulle i så fall bli nödvändiga, och detta skulle medföra onödiga utgifter.

Centralförbundets egen verksamhet skulle ha kunnat ökas betydligt genom en höjning av det ifrågavarande anslaget med 9 000 kronor. Denna höjning hade ju varit befogad i första hand på grund av Centralförbundets stegrade utgifter för lönekostnader. Centralförbundet saknar för närvarande möjligheter att på annat sätt än genom höjt statsbidrag finansiera sina stegrade utgifter.

Om man betraktar Centralförbundet och dess underlydande organ mot bakgrunden av alkoholmissbruket i nutidslivet, måste man ställa sig bekymrad inför de uppgifter, som nykterhetsrörelsen står inför. Nykterhetsrörelsen betjänar sig ju till huvudsaklig del av frivilliga krafter, som i de allra flesta fall äro oavlönade. Dessa krafter uträta på det sättet ett stort socialt saneringsarbete, som ställer sig billigare för staten, eftersom det utföres av enskilda krafter, än om staten ensam skulle sköta detta arbete.

En annan anslagshöjning, som vi begärt i vår motion och vilken även tillstyrkts av skolöverstyrelsen, avser nykterhetsverksamheten bland de svenska sjömännen. Detta arbete är av utomordentligt stor betydelse för våra sjömän i främmande hamnar liksom i våra egna hamnar. Sjomännen ha över-

allt samma svårigheter att kämpa emot, och de äro kanske mer utsatta för andliga och moraliska frestelser än vad de själva vilja erkänna. Även ur internationell synpunkt har det arbete, som IOGT här utför, en mycket stor betydelse genom att verksamheten till följd av storlogens internationella arbetsform vinner anknytning till liknande grupper i främmande länder.

Om man således betraktar de arbetsuppgifter, som nykterhetsrörelsen som helhet har att utföra, mot den nuvarande tendensen till ökad utsträckning av dryckesseden, måste man beklaga, att Centralförbundet för nykterhetsundervisning, trots skolöverstyrelsens äskande, på grund av det nu rådande svåra ekonomiska läget icke erhållit tillräckliga anslag.

Till belysande av vad jag nu anfört vill jag här bara nämna några få siffror. I hela landet anhöllos under 1947 30 311 personer för missbruk av sprit. Av dessa voro 6 487 eller 21,4 procent födda 1922 eller senare. Gå vi sedan till rattfylleriet, så visar även detta en stegrad ökning. 1945 anhöllos 565 personer, 1946 1 604 och 1947 1 938. Om vi därtill lägga den ökade brottslighet, som tar sig uttryck bland ungdomen och som ofta uppammas genom dryckenskap, måste man säga sig, att allt vad som upplysningsvis och på agitationsvägen kan utföras av Centralförbundet och den samlade nykterhetsrörelsen bör göras.

Jag tror för min del, att ett tillbakahållande av de arbetsuppgifter, som rymmas inom Centralförbundets och nykterhetsrörelsens arbetsprogram, är mycket beklagligt, framför allt i en tid som den nuvarande, då mekaniseringen och den ökade arbetstakten ställa allt större fordringar på den mänskliga dugligheten och effektiviteten. Jag tror därför, att en utökning av den utåtriktade verksamhet, som nykterhetsrörelsen bör ägna sig åt, icke kan ske i någon större utsträckning, om icke nykterhets-

rörelsen får ett större samhällsekonomiskt stöd än hittills. Nykterhetsrörelsen har en stor uppgift att fylla för den enskilda människan och för samhällslivet över huvud. Denna uppgift bör på alla sätt främjas.

Jag beklagar, att andra avdelningen inom utskottet, som behandlat denna fråga, icke har funnit någon väg, på vilken man kunnat anvisa medel för att bifalla denna motion. Med den kännedom jag har om den saklighet, som måste åvila varje utskottsarbete, förstår jag, att när statsutskottet i sitt ställningstagande icke har kunnat tillmötesgå dessa önskemål är anledningen den, att man icke kunnat förorda sådan besparing på någon annan punkt, som gjort det möjligt att bifalla motionen utan att huvudtitelns kostnadsram överskridits. Jag skall därför icke heller yrka bifall till min motion, men jag vill uttala den vädjan till statsrådet, som jag vet besitter ett brinnande intresse för nykterhetsfrågan och som även känner till alkoholbrukets skadlighet för familj, samhälle och ekonomi, att han vid ett kommande tillfälle, då bättre ekonomiska möjligheter kanske föreligga, mera frikostigt skänker nykterhetsrörelsen det stöd som den behöver i sitt arbete till samhällets gagn.

I detta anförande instämde herrar *Hallberg, Utbult, Fröderberg, Gavelin, Jacobson* i Vilhelmina, *Norup* och *Ekdahl*, fru *Björck*, herrar *Stjärne, Gustafsson* i Bogla, *Jacobsson* i Igelsbo, *Mosesson* och *Swedberg*, fru *Boman* samt herrar *Boman* i Kieryd, *Hansson* i Skediga och *Hagård*.

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag skulle kanske också kunnat begränsa mig till att instämma med fru Alvé, men jag har också på denna punkt väckt en motion, nr 260, som jag skall be att få anbefalla i statsrådets hågkomst till nästa år.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag skall vid denna tidpunkt in-skränka mig till att erinra om att Kungl. Maj:t höjt anslaget på denna punkt till 115 000 kronor. I den föreliggande situationen har utskottet icke ansett sig kunna gå utöver detta anslagsäskande, varför jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket är det-samma som utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bi-föll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 279.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 280, angående Folkliga mu-sikskolan i Arvika: Understöd.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 290, s. 364) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1948/49 anvisa ett oförändrat anslag av 15 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmbäck m. fl.* (I: 59) och den andra inom andra kam-maren av herr *Werner m. fl.* (II: 83), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att bevilja Folkliga musikskolan i Arvika ett med 20 000 kronor förhöjt driftanslag för verksamhetsåret 1948/49.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts för-slag samt motionerna I: 59 och II: 83, till Folkliga musikskolan i Arvika: Un-derstöd för budgetåret 1948/49 anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde där-vid

Herr WERNER: Herr talman! Jag kan försäkra kammaren, att det endast är Folkliga musikskolans allvarliga eko-nomiska läge som gör, att jag vågar fresta kammarens tålmod med att nå-got motivera ett yrkande om förhöjt bidrag till musikskolans verksamhet.

Det torde icke råda någon tvekan om

att Folkliga musikskolan i Arvika har utfört ett värdefullt pionjärarbete, när det gäller att bereda ungdomar från den svenska landsbygden, som önska utbilda sig för musikalisk verksamhet, tillfälle till undervisning. Emellertid har skolan haft att kämpa med stän-digt återkommande svårigheter, då det gällt att finansiera verksamheten. Det är icke möjligt att på en stat av 32 000 kronor avlöna fyra å fem lärare och driva skolans verksamhet utan att de, som ge sin arbetskraft åt denna verk-samhet, måste bli lidande av denna eko-nomiska knapphet. Läget är nu sådant, att trots att jag gärna ville rikta ett tack till statsutskottet för att det till hälften tillstyrkt bifall till den motion, som jag jämte andra ledamöter avgivit, så måste jag säga, att vi inom styrelsen för sko-lan icke se någon möjlighet att betala lönerna till lärarna, om vi icke kunna påräkna ytterligare ökat bidrag. Med det anslag på 20 000 kronor, som sty-relsen sökt, vilken framställning till-styrkts av skolöverstyrelsen, kvarstår ändock en brist på 12 500 kronor, som vi räknat med att stödföreningen för skolan skulle kunna fylla. Stödför-eningen har emellertid tömt sina till-gångar, och det är ingen överdrift då vi i motionen säga, att det måhända kan innebära ett sammanbrott för sko-lans verksamhet. Skolan har existerat i 25 år. Nästa år är det meningen att fira dess 25-årsjubileum. Det skulle väl ändå vara tragiskt, om man skulle tvingas meddela, att vi sakna medel att betala ut de löner, som i statförslaget blivit tillförsäkrade lärarna. Om dessa lärare tillhört en annan verksamhets-gren, skulle de alldeles säkert lämnat sin verksamhet. De ha emellertid trott på möjligheterna att få bättre löner och stannat kvar, trots att de på annat håll blivit erbjudna bättre löner. Särskilt ett par av dem ha blivit erbjudna anställ-ningar i Stockholms närhet eller vid vissa läroanstalter här i Stockholm.

Jag måste vädja till kammaren att,

oaktat man kanske följer vissa principer, principer, som dock genom statsutskottets tillstyrkande av halva det anslag vi begärt något satts ur funktion, bifalla min hemställan om ett anslag av 20 000 kronor till musikskolans fortsatta verksamhet för nästkommande verksamhetsår. Jag skall be att få framhålla, att Värmlands läns landsting för fjolåret beviljat ett anslag av 20 000 kronor, men att detta anslag redan disponerats på grund av att medel saknats till att betala lärarnas löner. Vi se därför knappast någon möjlighet att finansiera skolans verksamhet, om vi icke kunna räkna med det högre anslag som skolöverstyrelsen för sin del även tillstyrkt.

Häruti instämde herrar *Wiberg, Larsson* i Karlstad, *Bränholm* och *Spångberg* samt fru *Humla*.

Herr SEFVE: Herr talman! Vad herr Werner här sagt om att den ekonomiska situationen för Folkliga musikskolan i Arvika är synnerligen besvärlig är säkerligen riktigt, och jag förstår mycket väl, att de som ha att svara för skolan inte veta, hur de skola bära sig åt för att i fortsättningen kunna hålla skolan vid liv.

Såsom framgår av utskottets yttrande har 1944 års folkbildningsutredning haft till uppgift att bl. a. framlägga förslag i fråga om den folkliga musikskolans framtida ställning. En annan av kommitténs uppgifter har varit att föreslå anordningar, varigenom det folkliga musiklivet skulle främjas, och utredningen har tänkt sig att i detta syfte en eller flera musikskolor, i så fall belägna i olika delar av landet, skulle upprättas. Vid dessa skolor skulle lärare för de s. k. musikcirkarna utbildas. Utredningens tanke hade därvid också varit, att Folkliga musikskolan i Arvika skulle kunna fungera som en sådan skola, men vid de undersökningar, som kommittén har gjort, har det visat sig, att svårigheterna att få till stånd en sådan ordning äro mycket

större än man från början tänkt. Detta bottnar däri, att skolan inte har någon huvudman, som har tillräckligt stark ekonomisk ryggrad för att kunna åtaga sig bestridandet av skolans driftskostnader. Det finns å andra sidan inte någon tänkbar möjlighet att staten skulle kunna lämna så stort bidrag, att detta skulle helt och hållet täcka kostnaderna för driften av skolan. Kommittén har sökt kontakt såväl med skolans styrelse som med representanter för Värmlands läns landsting i hopp om att landstinget skulle åtaga sig huvudmannskapet för skolan, men det har visat sig att man inom landstinget inte är särskilt hågad att göra det. Till en början föreföll visserligen intresset vara ganska stort, men sedan drog man sig tillbaka och ville inte ikläda sig några ekonomiska förpliktelser, under hänvisning till att Folkliga musikskolan i Arvika vore av annan typ än t. ex. vanliga folkhögskolor, i det att musikskolan toge emot elever från hela landet och inte bara från Värmland med närmaste omnejd.

Dessa förhållanden ha gjort, att kommittén till slut har stannat för att inte direkt föreslå, att Folkliga musikskolan i Arvika skall ombildas till en skola av det slag, som jag här talat om, utan kommittén har endast, när den som ett önskemål uttalat att dylika skolor måtte inrättas, framhållit att Folkliga musikskolan i Arvika i främsta rummet borde komma i fråga. Då kommittén emellertid har varit medveten om att det tar ganska lång tid, innan beslut i frågan kan fattas, har man föreslagit, att tills vidare skulle till Folkliga musikskolan i Arvika lämnas ett statsbidrag av ungefär den storlek som föreslagits i motionen. Inom kommittén ha vi nämligen haft klart för oss, att om skolan inte skall dö, måste den få ett årligt underhåll.

Utskottet hoppas nu, att Värmlands läns landsting — eller eventuellt någon annan — skall träda till och hjälpa skolan med det belopp som fattas. Ut-

skottet har vid behandlingen av åttonde huvudtiteln inte gått med på höjningar av anslagsbelopp med anledning av motioner, om inte samtidigt besparingar kunnat göras på något annat håll. I här föreliggande ärende har emellertid utskottet gjort ett undantag och föreslagit en höjning av statsverkspropositionens anslagsbelopp med 10 000 kr.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WERNER: Herr talman! Jag vill framhålla att Värmlands läns landsting, därest frågan om huvudmannaskapet för skolan skulle bli aktuell på sätt som herr Sefve här talat om, gärna åtar sig den ekonomiska förvaltningen av skolans verksamhet. Men jag måste också framhålla, att Värmlands läns landsting i år har anslagit 25 000 kr. till skolans verksamhet, och man kan inte kräva att landstinget skall ikläda sig ännu större utgifter för en skola av den rikskaraktär som Folkliga musikskolan i Arvika dock har. Under dessa förhållanden ha vi ansett det vara i hög grad motiverat med ett större bidrag från statens sida än vad utskottet velat gå med på, och jag hoppas att kammaren, med tanke på det verkliga nödläge för skolans del som jag här skildrat, bifaller motionen om en höjning av statsbidraget med 20 000 kr. till ett sammanlagt belopp av 35 000 kr.

Herr SVENSSON i Grönvik: Herr talman! Jag blev verkligen ganska överraskad av att det togs upp debatt på denna punkt. Den här föreliggande motionen är ju den enda motion, som statsutskottets andra avdelning har tillstyrkt, även om det skett bara till viss del.

Herr Werner talar om att Folkliga musikskolan befinner sig i ett nödläge. Men om skolans verksamhet verkligen har en sådan betydelse, som herr Werner gör gällande, kan väl detta nödläge avhjälpas på annat sätt. Jag förut-

sätter nämligen, att om nu riksdagen godkänner utskottets förslag om en höjning av anslaget, Värmlands läns landsting också skall visa, att man anser att skolans verksamhet har det värde, som här påstås.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Werner begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 280:o) i utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 281—329.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 330.

Lades till handlingarna.

§ 9.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade: Herr talman! Med av-

seende på morgondagens föredragningslista tillåter jag mig hemställa, att bland två gånger bordlagda ärenden främst måtte uppföras statsutskottets memorial nr 41 samt att konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—15, jordbruksutskottets utlåtande nr 9, statsutskottets utlåtande nr 38, första tillfälliga utskottets utlåtanden nr 2 och 3, andra tillfälliga utskottets utlåtande nr 4 samt tredje tillfälliga utskottets utlåtanden nr 5 och 6 i nu nämnd ordning uppföras sist och övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Hagberg* i Luleå och *Karlsson* i Stuvsta, nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 80, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.; och

herrar *Stjärne* och *Boman* i Kieryd, nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 91, med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete samt fortsatt giltighet av samma lag.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Interpellation ang. förekomsten av organiserade kommunister inom poliskårerna.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr LARSSON i Stockholm som anförde: Herr talman! Med den ställning ordningsmakten intar inom samhället är det av utomordentlig vikt, att dess lojalitet och tillförlitlighet icke behöva sättas i fråga. Erfarenheter från de gångna krigsåren visa, att förekomsten av element, som kunna antas vara beredda att i en kritisk situation svika

sin tjänsteplikt, kan medföra allvarliga konsekvenser. Det måste därför vara angeläget att sörja för att dylika element icke vinna inträde i ordningsmakten, ävensom att inom ordningsmakten redan anställda befattningshavare, vilkas tillförlitlighet med fog kan sättas i fråga, avkopplas från tjänsten.

Med hänvisning till dessa synpunkter — om vilka inom riksdagen enighet förelegat — har efter Kungl. Maj:ts förslag vid 1946 års höstriksdag beslut fattats om inrättande av en särskild avgångsstat för befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet. En under kriget företagen undersökning hade visat, att bland polispersonalen funnes ett mindre antal polismän, vilkas tillförlitlighet i ett kritiskt läge kunde sättas i fråga. Även om den fara, som förekomsten av polismän med nazistisk anknytning kunde innebära, sedermera väsentligt minskats, kunde man — enligt vad inrikesministern vid framläggandet av propositionen om avgångsstat uttalade — icke bortse från möjligheten att även enstaka otillförlitliga element kunde åstadkomma farliga splittringstendenser inom polisväsendet. Inrättandet av en avgångsstat motiverades emellertid icke blott av syftet att förhindra illojala handlingar från vissa befattningshavares sida, utan även därav att ordningsmaktens nödvändiga auktoritet måste menligt påverkas av att inom dess led funnes befattningshavare, som med fog kunde antas hysa en mot demokratisk samhällsordning fientlig inställning. Härigenom kunde i ömtåliga situationer svårigheter uppstå för polisen att på ett tillfredsställande sätt fullfölja sina uppgifter.

I det osäkra och hotfulla läge, som nu inträtt och som självfallet även kan tänkas komma att innebära faror för Nordens fred, har man anledning att erinra sig den av mig här återgivna motiveringen för inrättandet av avgångsstaten för polisen. Det är visserligen icke längre de nazistiska element,

vilka till äventyrs allttjämt kunna tänkas finnas kvar inom polisen, som äro ägnade att ingiva farhågor. Däremot nödgas man, på grund av vad som under den senaste tiden förekommit, sätta i fråga, huruvida icke för kommunistiska befattningshavare inom polisen konflikter mellan tjänsteplikten och lojaliteten mot partiet kunna uppstå av sådan art, att deras tillförlitlighet i kritiska lägen måste anses osäker, och huruvida icke förekomsten av kommunister inom ordningsmakten, just ur de synpunkter som inrikesministern anförde till motivering för avgångsstaten, kan i sådana lägen medföra faror för ordningsmaktens effektivitet.

För den, som anser varje svensk medborgares rätt — det må vara fråga om en tjänsteman eller icke — att fritt bilda sig egna meningar i allmänna ting utgöra en grundläggande princip för det svenska rättssamhället, är det visserligen motbjudande att med hänsyn till vederbörandes politiska åsikter betvivla en tjänstemans tillförlitlighet i en för landet och samhällsordningen kritisk situation. Erfarenheterna från krigsåren gjorde det emellertid nödvändigt att betrakta aktivt verksamma nazister såsom farliga riskmoment för en femtekolonnbildning. Skäl av sådan art ansågos på senare år icke föreligga för kommunisternas del. Man torde ha hyst vissa förhoppningar, att även kommunisterna skulle — i trots av sin totalitära samhällsuppfattning — såsom goda demokrater införlivas i det politiska samarbete, som är huvudregeln både i stat och kommun. Med stöd av den allians mellan socialdemokrater och kommunister, som bildar majoriteten inom stadsfullmäktige i Stockholm, utsågs år 1946 ett kommunistiskt borgarråd t. o. m. till ordförande i stadens polismynd.

Emellertid måste man på grund av den senaste tidens händelser tyvärr ifrågasätta hållbarheten av förutsättningarna för den hittills förda politiken. Skärpningen i motsättningarna ute i

Europa, åtstramningen i de kommunistiska partiernas redan tidigare starka internationella beroende samt det förhållandet att den kommunistiska uppfattningen av demokratien, dess innebörd och förpliktelser, helt avvika från de åskådningar, som ligga till grund för svenskt samhällsskick, gör det nödvändigt att upptaga frågan om kommunisternas lojalitet mot samhällsordningen till ny prövning. Vad som härvid särskilt är ägnat att verka oroande är händelserna i Tjeckoslovakiet och den förbehållslösa anslutning, som ledande svenska kommunister därvid ha lämnat de med principerna för en demokratisk rättsstat oförenliga tillvägagångssätt, vilka deras meningsfränder i detta land tillämpat.

Jag är väl medveten därom, att överord kunna förekomma i polemisk hetta och att icke förhastade slutsatser därav böra dragas. Den lugna, objektiva prövning av vederbörandes lojalitet mot samhällsordningen och nationella tillförlitlighet, som jag i andra sammanhang påyrkat till skydd för tjänstemännens medborgerliga frihet, bör självfallet gälla även i dessa fall. Å andra sidan får man icke blunda för de faror, som en alltför långt driven tolerans, för att inte säga beskedlighet, gentemot demokratiens öppna fiender kan innebära. Jag nödgas här återkomma till de inledningsvis anförda skälen för införandet av 1946 års avgångsstat för polisen. Det är bekant, att inom Stockholms, eventuellt även inom andra poliskårer, om ock fåtaliga, kommunistiska befattningshavare finnas anställda.

Borgarrådet Set Persson, ordförande i Stockholms polismynd, vilken nämnd har att avgiva yttrande om anställning vid polisen, har som sin mening uttalat, att poliskåren bör representera ett tvärsnitt av folket och följaktligen även omfatta kommunistiskt anslutna befattningshavare. Det har också upplysts, att vederbörande tjänstemannaorganisationer reagerat mot de kommunistiska

tiska elementen och att de förvänta en deklaration från regeringens sida om statsmaktens inställning.

Med hänvisning till vad jag här anför, ber jag att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

1) I vilken omfattning förekomma kommunistiskt organiserade befattningshavare inom landets poliskårer?

2) Anser herr statsrådet att åtgärder böra vidtagas för att kommunister icke längre skola kunna vinna anställning vid polisväsendet, och att redan anställda, kommunistiskt organiserade befattningshavare skola överföras på avgångsstat?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Interpellation ang. viss ändring av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.

Herr **WIBERG** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Enligt giftermålsbalken kap. 11, 26 §, gäller såsom huvudregel, att om makar varda skilda i äktenskapet och den ene efter skillnaden finnes bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken att utgiva sådant bidrag. Anspråk på underhållsbidrag till fränskild make skall emellertid, såvida fråga icke är om allenast jämkning av avtal, som makar med hänsyn till skillnaden träffat, vid talans förlust framställas i skillnads-målet.

Enligt giftermålsbalken kap. 11, 29 §, må avtal, som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om bidrag till makes underhåll, jämkas, såframt det samma finnes vara uppenbart obilligt för ena maken; dock icke, om avtalet slutits under hemskillnad. Sådant klander skall vid talans förlust väckas senast i skillnadsmålet, om äktenskapsskillnad sker jämlikt 3 §, men eljest inom ett år efter det skillnad i äktenskapet meddelats.

Giftermålsbalken kap. 11, 28 §, innehåller en generell regel om makes möjlighet att erhålla jämkning, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla detta. Utan hinder av vad genom rättsens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, äger nämligen rätten på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när den nyssnämnda förutsättningen föreligger. Underhållsbidrag till fränskild make må dock ej utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå eller höjas utöver det högsta belopp, till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Någon jämningsmöjlighet finnes ej heller, om någon förpliktat eller åtagit sig att till fränskild makes underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Härav följer, att ett underhållsbidrag, som jämlikt kap. 11, 28 §, jämkats, ånyo kan höjas, därest förändrade förhållanden så påkalla; dock icke utöver tidigare fastställt eller avtalat maximibelopp. Den möjlighet till jämkning uppåt, som sålunda föreligger, är med andra ord en alldeles särskild undantagsregel.

Huvudprincipen är eljest, att ett fastställt eller avtalat periodiskt underhållsbidrag icke på talan av endera parten kan höjas, men väl sänkas. I praktiken innebär detta, att mannen har en laga rättighet att kunna påfordra sänkning av utgående underhållsbidrag, under det att den fränskilda hustrun icke har någon möjlighet att kunna få till stånd höjning, även om aldrig så förändrade förhållanden skulle uppkomma. Det torde ju dock sällan förekomma att hustrun ådömes skyldighet att till den fränskilde mannen betala underhåll.

Åtskilliga skäl hava vid olika tidpunkter och i skilda sammanhang anförts för den alltjämt bestående bristande reciprociteten, vilken uppenbarligen försätter den fränskilda hustrun i en sämre ställning än mannen. Det förtjänar emellertid anmärkas, att ända

fram till den lagändring, vilken ägde rum år 1935, mannen icke hade de möjligheter, som nu inrymmas i kap. 11, 28 §, att få till stånd sänkning av honom åvilande underhållsskyldighet. Han befann sig dessförinnan i viss mån i samma situation, vari den frånskilda hustrun nu befinner sig, nämligen att icke kunna erhålla jämkning nedåt, lika litet som hustrun nu kan erhålla jämkning uppåt, även om förändrade förhållanden skulle väl motivera en ändring.

Att 1935 års lagändring i och för sig var befogad, därom torde icke råda delade meningar. En annan sak är, om fortfarande de argument, som åberopats för att hustrun icke skall hava någon möjlighet att få till stånd höjning av utgående underhåll, alltjämt kunna anses bärande.

Det är alldeles klart, att det förekommer ett mycket stort antal fall, beträffande vilka det näppeligen skulle kunna anses vara anledning att medgiva en höjning av en gång fastställt eller avtalat underhåll, även om åtskilliga förändringar inträtt i jämförelse med vid tiden för äktenskapets upplösning. Det kan till exempel hava varit fråga om ett mycket kortvarigt äktenskap mellan tvenne unga personer. Efter äktenskapsskillnaden kan hustrun hava återgått till arbetsanställning utan att dock relativt sett därigenom hava kunnat erhålla motsvarande inkomstökning, som under årens lopp mannen kunnat åstadkomma. Men lika klart är, att det mycket väl kan tänkas, och i verkligheten säkerligen också finnes ett betydande antal sådana fall, i fråga om vilka man måste säga sig att det vore förenat med rätt och billighet, att hustrun skulle hava möjlighet att erhålla en höjning. Inom ramen för ytterlighetsfallen ligger naturligtvis ett mycket stort antal fall, som i större eller mindre grad tendera åt den ena eller andra marginalgränsen.

Att i en lagstiftning söka fastställa var gränsen skall dragas, låter sig av naturliga skäl icke göra. Endast be-

träffande vissa huvuddrag har man också i giftermålsbalken kap. 11, 26 §, vågat sig på att precisera vissa särskilda omständigheter, som borde beaktas vid avgörande av underhållsfrågan i samband med äktenskapets upplösning. Man har varit väl medveten om att avgörandet måste få karaktären av en omdömesfråga. Man har också i mycket hög grad nöjt sig härmed genom vetenskapen om att avgörandet skulle komma att träffas på ett objektivt sätt av en domstol, som hade möjlighet att taga hänsyn till samtliga i saken föreliggande omständigheter vid den tidpunkt avgörandet skulle komma till stånd. Till yttermera visso har den part, som icke är tillfreds, ju även möjlighet att vända sig till högre instans.

Om man nu skulle anse, att den ensidiga möjlighet till sänkning av bidrag, som i praktiken tillkommer mannen enligt nuvarande lag, icke står i överensstämmelse med nuvarande rättsuppfattning, har man naturligtvis i vårt domstolsväsen en garanti för att den avvägning, som måste föregå en höjning, företages på ett ur rättvis- och billighetssynpunkt riktigt sätt. Det skall villigt erkännas, att avgörandet mången gång säkerligen skulle bli mycket svårt. Men likaväl som i skillnadsmålet skulle domstolen hava möjlighet att träffa sitt beslut under hänsynstagande till samtliga med saken förenade omständigheter. Möjligt är sålunda, att om den frånskilda hustrun genom en lagändring tillerkändes en rätt påfordra jämkning uppåt, därest väsentligt ändrade förhållanden så skulle påkalla, det icke ens bleve nödvändigt att i lagtexten söka utforma vilka förutsättningar i övrigt, som skulle behöva vara för handen. Frågan om det skulle vara tillräckligt med den begränsning, som redan nu uttrycket »väsentligt ändrade förhållanden» innebär eller om man därutöver skulle behöva uppställa några vägledande regler, skulle man för övrigt behöva taga ställning till först sedan ett för hustrun tillmötesgående ställningstagande

till principspörsmålet ägt rum. Att det icke kan anses tillfredsställande att, som nuvarande lag stadgar, den fränskilda hustrun icke under några som helst förhållanden — utom den ovanberörda i praktiken oväsentliga undantagsregeln — skall hava någon möjlighet, om än de mest uppenbara skäl tala till förmån för en höjning, att mot den fränskilde mannens vilja kunna få en sådan tillstånd, torde svårigen kunna förnekas. Frågan är alltså, om en lagändring skall vara förenad med så allvarliga olägenheter, att man av denna anledning vid en avvägning skulle se sig nödsakad att förorda, att nu gällande regler skulle få bestå trots de icke lyckliga konsekvenser dessa regler i många fall medföra. Även om man naturligtvis ej gärna vill föregripa en utredning, kan man dock icke undgå att hysa den uppfattningen, att verkligt starka skäl tala för att den fränskilda hustrun, som på detta område saknar varje rätt, bör komma i bättre paritet med mannen.

Om det sålunda, även om förhållandena hade varit normala, hade funnits starka skäl att överväga en lagändring, har behovet av en sådan ytterligare aktualiserats genom den penningvärdesförsämring, som ägt rum under kriget. En följd av denna är utan minsta tvivel att i många fall de redan förut stötande verkningarna av nuvarande lagregler blivit i ännu högre grad tillspetsade. En fortgående penningvärdesförsämring skulle naturligtvis ytterligare medverka till en försvagning av de skäl, som kunna tala till förmån för bibehållandet av det nuvarande tillståndet. Hurudana utsikterna beträffande penningvärdet äro, må i detta sammanhang lämnas därhän. Den hittills inträdda försämringen är i och för sig tillräckligt stor för att enbart densamma borde motivera en omprövning.

Det är emellertid uppenbart, att den inträdda penningvärdesförsämringen med fog skulle kunna åberopas som skäl för en omprövning även på andra områden, exempelvis i fråga om skade-

stånd enligt reglerna i kap. 6 strafflagen. Men även om så skulle vara, att penningvärdesförsämringen skulle kunna framföras såsom skäl för ändring på ett flertal ännu oreglerade områden, är detta dock icke någon anledning till att låta frågan om en lagändring vad underhållsbidragen beträffar anstå.

I samband med övervägandena om lagändring torde också uppkomma frågan, om man skall giva en sådan förändring retroaktiv verkan eller med andra ord låta densamma avse även vid den tidpunkt, de nya reglerna skulle träda i kraft, utgående underhåll, vare sig dessa grundade sig på domstolsutslag eller avtal. Det torde med hänsyn härtill böra erinras om att den lagändring till förmån för mannen, som företogs år 1935, jämväl avsåg tidigare träffade beslut eller avtal om underhåll.

Om en lagändring göres torde den omständigheten, att den förlorande parten principiellt har att ersätta den andra partens rättegångskostnader, verka återhållande gentemot varje tendens att i onödan underställa underhållsfrågan domstols prövning.

Frågan om lagändringen samt utformningen av nya regler synes lämpligen böra göras till föremål för en skyndsam utredning, varvid torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger det förslag, till vilket utredningen kan finnas böra föranleda.

Under hänvisning till vad ovan anförts, får jag härmed hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet rikta följande fråga:

Anser statsrådet skäl föreligga att företa en utredning om sådan ändring av giftermålsbalken 11 kap. 28 §, varigenom fränskild make eller maka tillförsäkras bättre möjligheter påkalla höjning av utgående underhåll än enligt nu gällande lag?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Interpellation ang. bensintilldelningen för bilar hemmahörande på landsbygden.

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENINGSSON, som anförde: Herr talman! Enligt tidningsreferat förklarade chefen för folkhushållningsdepartementet i ett tal söndagen den 14 dennes, att myndigheterna inför den kommande bensinransoneringen fastställt en standardranson av bensin till alla förbrukningsenheter och tilläggsransoner för de mer kvalificerade behoven. För personbilarna, där standardtilldelningen har den största betydelsen, komma följande tilldelningsnormer att gälla: för bilar under 45 hkr — 40 liter per månad, mellan 45 och 90 hkr — 50 liter per månad samt över 90 hkr — 60 liter per månad.

Om verkningarna för bilismen av den sålunda planerade kvoteringen är det tills vidare svårt att uttala sig. Emellertid synes det uppenbart att den beräknade tilldelningen icke kommer att kunna täcka ens det outhärliga behovet för landsbygdens del, även om man till den utpräglade nyttotrafiken kommer att medgiva vissa tilläggsransoner. De ofta stora avstånden och de alltför många oregelbundna och otillräckliga tåg- och busskommunikationerna på den rena landsbygden torde väl motivera att själva grundtilldelningen för bilar hemmahörande på landsbygden höjes. Såväl ur samhälls- som ur ren rättvisesynpunkt förefaller en sådan åtgärd synnerligen önskvärd och befogad.

Med stöd av vad jag sålunda anfört anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig att inför den kommande bensinransoneringen förordna en höjd månatlig standardtilldel-

ning för bilar hemmahörande på den rena landsbygden?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande regleringen för budgetåret 1948/49 av utgifterna under rikstatsens trettonde huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna indragningsstaten, jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 87, angående användande av riksbankens vinst för år 1947; samt

från andra lagutskottet:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar; och

nr 83, i anledning av väckta motioner angående revision av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 84, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 85, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 86, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 6.20 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 177, angående utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 181, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick anslagsfrågor, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 3.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott följande på bordet liggande motioner, nämligen

nr 432 av herrar *Hagberg* i Luleå och *Karlsson* i Stuvsta, samt

nr 433 av herrar *Stjärne* och *Boman* i Kieryd.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Larsson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående förekomsten av kommunistiskt organiserade befattningshavare inom landets poliskårer, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Wiberg* vid kammarens nästföregående samman-

träde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående viss ändring av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Sveningsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet angående bensintilldelningen för bilar hemmahörande på landsbygden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till nyanskaffning av person- och resgodsvagnar.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 8.

Herr statsrådet *Weijne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 140, med förslag till lag angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

nr 184, angående inrättande av en arbetarskyddsstyrelse och förstärkning av yrkesinspektionen m. m.;

nr 185, angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 186, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäk-

ringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 189, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1947 vid dess trettionde sammanträde fattade beslut.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9.

Utgifter under riksstatsens tionde huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28, angående Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under tionde huvudtiteln föreslagit riksdagen (punkt 37, s. 52—54) att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 1 040 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet behandlat en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Johanson* i Norrköping väckt motion (II: 282), vari hemställdes, att förevarande anslag måtte höjas till 1 800 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 282, till Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. för budgetåret 1948/49 anvisa ett reservationsanslag av 1 040 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! Jag vet att det är lönlöst att hålla ett gravtal över en motion, på vilken ett enhälligt utskott yrkat avslag. Jag kan dock icke helt låta denna punkt gå förbi, då statens tekniska forskningsråd och departementschefen själv uttalat önskvärdheten av högre anslag. När forskningsrådet alldeles särskilt understrukit faran för vårt land av att detta område eftersättes, förvånar det mig, att man icke i detta viktiga fall gått sakens kunskapen till mötes. När man jämför med det flerdubbla anslag, som på tre olika budgetposter givits till atomforskning, ter sig denna utgift blygsam. Hänvisningen till de statsfinansiella skälen återkommer ju ständigt, men i detta fall tror jag, att man lurar sig själv med att snåla. Jag tror helt enkelt icke att Sverige har råd att tillbakasätta denna forskningsgren som är den viktigaste för vår industriella konkurrenskraft i världen. Utan att ha någon förhoppning om bifall till motionen, yrkar jag bifall till denna, eftersom jag tror, att det ligger mycket stor fara i vår efterblivenhet på detta område.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Då utskottet yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, har utskottet inte kunnat undgå att konstatera, att till förfogande finnas de penningmedel som motionären här föreslår skola anvisas. Riksdagen kan icke utan vidare godkänna att man i en trängd situation lägger undan pengar och betraktar dem som reservationer, utan hänsyn till löpande anspråk. Man har sagt, att man har 700 000 kronor reserverade för speciella ändamål. Vilka dessa äro framgår icke tillräckligt tydligt. Men pengarna finnas och stå alltså till förfogande, och det blir tillsammans med det anslag som givits samma belopp som om motionärernas förslag bifölles. Skulle en pressad situation inträda, föreligger samma möjlighet där som i budgeten i övrigt att begära tillägg.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Jag vill bara erinra om att statens tekniska forskningsråd motiverat sin begäran om det högre anslaget med att överblivna medel redan äro disponerade och att forskningsrådet trots detta begär det högre anslaget.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Johansson i Stockholm att det är skillnad mellan att disponera pengar och att förbruka dem.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 29—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52, angående Beredande av billigare biljettkostnader för sjöfolk vid resor till och från hemorten i vissa fall.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LUNDGREN: Herr talman! Här rör det sig visserligen om ett förslagsanslag som Kungl. Maj:t kan överskrida, och jag tror säkert att förslagsanslaget också kommer att överskridas, när sjöfarten kommer i sina normala gängor och det utländska sjöfolk, som är ombord å fartygen, kommer att ersättas med svenskt sjöfolk. Det föreligger emellertid en viss risk vid behandlingen av rekvisitionerna rörande billigare biljettkostnader, nämligen att de som handha rekvisitionerna av sparsamhetsnit komma att göra en del svårigheter. De komma säkerligen att vara

av den uppfattningen att de här ha att röra sig med ett anslag om 50 000 kronor i stället för förutvarande 85 000 kronor.

När nu utskottet gått på Kungl. Maj:ts förslag, är det ju icke något att göra åt saken, ty det går väl knappast att få till stånd någon ändring. Man får alltså nöja sig med förslagsanslaget och hoppas, att det sparsamhetsnit man fruktar icke skall komma att få så stora verkningar.

Herr talman! Jag har icke något yrkande att framställa.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Då motionären icke har framställt något yrkande vill jag bara säga honom, att sjöfolket i särskild författning ju är tillförsäkrat vissa rättigheter i detta avseende, som måste iakttagas utan hänsyn till detta anslag. Detta är ett förslagsanslag och måste överskridas, när sjömännen komma att påkalla tillämpning av författningens bestämmelser.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDGREN: När det ligger så till att anslaget kan överskridas synes det mig, som om man lika gärna kunde gått med på dessa 85 000 kronor, när man ändå är säker på att anspråken komma att sträcka sig ganska mycket över de 50 000 kronorna. De pengar som vi ej förbruka äro ju ändå kvar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 53—65.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 66, angående Avsättning till fonden för idrottens främjande; Avsättning till fonden för friluftslivets främjande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ALLARD: Herr talman! Jag vet, att det icke är särskilt populärt att här i kammaren begära ordet då det ej föreligger någon reservation och ej heller talaren är motionär. Men jag anser mig ändå ha skäl att yttra några ord vid denna punkt.

Det förhåller sig ju så, att statsutskottet här föreslår, att fonden för idrottens främjande skall minskas med 500 000 kronor, vilket belopp i stället skulle överföras till fonden för friluftslivets främjande. Jag vill först erinra om att enligt de principer, som godtogos av 1939 års riksdag beträffande fördelningen av de s. k. tipsmedlen, skulle fonden för idrottslivets främjande egentligen ha 8½ miljoner kronor för nästkommande budgetår i stället för de 4 miljoner kronor, som departementschefen föreslagit, vilket belopp statsutskottet sedan prutat ned till 3½ miljoner kronor.

Jag vill också erinra om att Riksidrottsförbundet för nästkommande budgetår begärt ett anslag på 5½ miljoner kronor. När man inom Riksidrottsförbundet stannat för siffran 5½ miljoner kronor, berodde detta ej på att man ansåg, att man inom ramen av den summan skulle ha möjlighet att driva verksamheten på ett tillfredsställande sätt. Skulle man ha sökt anslag för att kunna klara verksamheten sådan som man vill ha den, skulle ett betydligt högre belopp än 5½ miljoner kronor ha begärts. Med dessa siffror som bakgrund hoppas jag, att kamrarnas ledamöter förstå mig, när jag i dag säger, att det är svårt att vara tillfredsställd med det resultat som statsutskottet kommit till. Jag kan försäkra, att det blev stor förvåning bland idrottsfolket, när man fick läsa statsverkspropositionen och såg, att man skulle nödgas klara sig med endast fyra miljoner kronor. Man kunde inte förstå, på vilket sätt man då skulle tillfredsställa kunna klara den omfattande verksamhet man har, en verksamhet som för övrigt för varje år blir större. Allt flera

ungdomar söka sig dit. Det är en verksamhet som accepteras av alla människor i vårt land och som också är absolut nödvändig. Om förvåningen då var stor hos idrottsfolket, så är den i dag ännu större. Jag tror, att man skulle komma sanningen närmare, om man använde ett annat uttryck i stället för förvåning.

Statsutskottet föreslår, att man skall taga en del, nämligen 500 000 kronor, av det anslag som är avsett för idrottsanläggningar, vilket anslag utgör en miljon kronor, och överföra detta belopp till fonden för friluftslivets främjande. Jag vill icke här sätta i fråga annat än att sistnämnda fond blivit illa behandlad i statsverkspropositionen. Man har fått för litet pengar och är säkerligen i behov av betydligt mera än vad som anvisas av departementschefen. Men samtidigt som jag konstaterar detta undrar jag, om statsutskottet här slagit in på en riktig väg. Man stjäl så att säga från närmaste grannen för att tillgodose ett annat ändamål.

För idrottsrörelsen är läget i dag sådant att vi alla där äro inställda på att bedriva verksamheten på sådant sätt som är önskvärt. Under normala tider anse vi detta nödvändigt, och om tiderna hårdna anse vi det ännu mera nödvändigt med en intensiv idrottslig verksamhet, liksom annat ideellt och kulturellt arbete då också bör intensifiera sin verksamhet. Men om vi inom idrotten skola kunna bedriva vår verksamhet, måste vi först och främst ha tillgång till idrottsanläggningar. Det är inte bara i de stora städerna, som behov därav föreligger. Där kan man kanske klara sig lättare och bättre än annorstädes, men framför allt behövas idrottsanläggningar på landsbygden och i de smärre samhällena, där svårigheter gjort sig gällande att ordna sådant. Jag tror att samtliga kammarens ledamöter, som tillika äro kommunalmän, ha erfarenhet av vilket samhällligt önskemål det är att ha tillgång till idrottsplatser. Även om det allmänna

ekonomiska läget icke tillåter, att man för nästkommande budgetår bygger idrottsanläggningar i den utsträckning som är nödvändigt, och även om idrotten icke skulle kunna utnyttja den miljon kronor, som departementschefen anvisat till idrottsanläggningar, är det dock viktigt för idrottsrörelsen att veta att pengar finnas, så att man kan planlägga arbetet för framtiden. Jag tror icke att detta är ett önskemål, som bara förefinnes inom idrottsrörelsen. I lika hög grad finnes det hos många av våra kommuner. Vi kunna fördensskull icke vara tillfredsställda med det resultat som utskottet kommit till. Departementschefens förslag innebar ju dock ett löfte om 1 miljon kronor. Statsutskottets förslag innebär, att man med säkerhet vet, att man endast får 500 000 kronor. För övrigt får man väl lita till de förhoppningar som statsutskottet givit uttryck åt. Det heter i utlåtandet, att utskottet »förutsätter, att den del av anslaget, som sålunda föreslagits skola undandragas idrottsrörelsen, kommer densamma genom ny medelsanvisning åter till godo, så snart omständigheterna göra det möjligt att tillgodose de med ifrågavarande be-
lopp avsedda ändamålen».

Om jag nu, herr talman, icke framställer något yrkande innebär det icke, vilket torde ha framgått av mitt anförande, att jag är tillfredsställd, utan det innebär, att jag anser det omöjligt att här vinna kammarens bifall för ett annat yrkande än utskottets. Jag vill emellertid uttrycka en förhoppning om att vad statsutskottet här skrivit skall bli verklighet och — vill jag hoppas — en verklighet redan under budgetåret 1949/50. Ett annat skäl för att jag icke ställer något särskilt yrkande är, att det kanske skulle innebära en dålig taktik, då jag känner till att man kommit till det slutliga resultatet först efter en hel del möda och förhandlingar.

Häruti instämde herrar *Dickson, Hallberg* och *Birke*.

Herr **GEZELIUS**: Herr talman! I anslutning till herr Allards anförande vill jag knyta några reflexioner till utskottets utlåtande i denna punkt. Den förstämmning, som resultatet av utskottets kompromiss utlöst i idrottskretsar, måste ses mot bakgrunden av följande fakta.

Från början voro tipsmedlen anslagna för idrottsrörelsens ordinarie verksamhet. När tipsmedlen sedan kraftigt tillväxte fastslogos 1939 vissa principer för fördelningen av dessa medel. Man fastslog den principen, att till en fond för idrottens främjande skulle gå 50 procent och till friluftslivets främjande 20 procent, medan staten skulle få behålla resten. Detta var 1939 på våren. Så kom den urtima riksdagen 1939. Kriget var för dörren, och det krävdes utomordentliga kraftansträngningar. Då togos 5 miljoner kronor från idrotten till den allmänna budgeten. Idrottsrörelsen har aldrig klagat över detta. Under de år som gått har idrottsrörelsen fått avstå, om principen om de 50 procenten skulle ha följts, 33 miljoner kronor, men ingen har heller klandrat detta, då ju rikets utomordentligt allvarliga läge krävde detta offer från idrottsrörelsens sida. Nu kom nedskärningen i år, och när anslaget prövades — det rörde sig om ca 5½ miljoner — begärde man i handelsdepartementet att svångremmen skulle dragas åt: idrottsrörelsen skulle få endast 4 miljoner, av vilka omkring 3 miljoner kronor ansågos nödvändiga för att hålla organisationen uppe, och en miljon kronor skulle avsättas till idrottsfonden. Men denna miljon skulle inestå hos Kungl. Maj:t, och sedan skulle det bero på Kungl. Maj:ts beslut när den fick användas för idrottsanläggningar. Nu har utskottet funnit att dessa pengar böra steriliseras, idrottsrörelsen behöver dem inte nu. Alltså kan man av detta belopp anvisa 500 000 kronor till friluftslivets främjande. Det är mot detta resonemang jag vänder mig. Friluftslivets främjande bör ha ett ökat

anslag. Beskrifningen där var alldeles för stor, detta har utskottet självt konstaterat. Men jag kan inte finna det riktigt, att steriliseringen sker på det sättet att pengarna undandragas fonden för idrottens främjande. Det är inte fråga om pengar som av statsfinansiella skäl inte borde ha utanordnats. Spärren ligger i att det beror på arbetsmarknadsstyrelsen när idrottsplatser få börja utbyggas och pengarna utbetalas.

Vad som är allvarligt och skapat förstämning är att under hela krigstiden från 1939 har idrottsrörelsen nödgats stoppa utbyggnaden av idrottsplatser. När kriget var slut togs denna fråga upp, och vi fingo förra året en miljon kronor, som disponerades och fördelades på ett 90-tal olika idrottsanläggningar. Kungl. Maj:t har godkänt detta och att beloppet får betalas ut så snart som dessa anläggningsarbeten, vilka ju mest bestå av schaktning och planering, kunna och få sättas i gång.

Jag måste trötta kammaren med ett par siffror för att kammaren skall kunna få förståelse för vad det betyder, att riksidrottsförbundet inte har säkerhet för att rörelsen får denna miljon i år och kommande år. Utöver detta 90-tal idrottsanläggningar, som nu kräva en miljon kronor — en del av dem har redan fått sättas i gång — ligger ett 75-tal bordlagda ärenden inne med ett sammanlagt ansökningsbelopp på 4½ miljoner kronor. Dessutom finnas ca 250 idrottsplatser planerade på tillhoppa 9½ miljoner kronor, alltså 4,7 miljoner vid ett anslag intill 50 procent. Dessutom ligger ett hundratal ansökningar om arbeten inne. Och här rör det sig om ett stort antal små idrottsplatser ute på landet, anläggningar som äro nödvändiga för att ge den svenska ungdomen tillfälle till idrottsutövning och god fritidssysselsättning. Det är inte underligt att man gripes av en viss förstämning när detta belopp inte kan anvisas, då ju Kungl. Maj:t har andra spärrear för att hindra en onödig investering; här är det ju

dessutom närmast fråga om att skapa reservarbeten vid eventuell arbetslöshet, och pengarna finnas som sagt redan! Förra årets medel äro redan fördelade och klara. Vid ett bifall till propositionen skulle idrottsrörelsen ha fått ett erkännande och någon liten trygghet för framtiden.

Det är svårt att förstå utskottets resonemang på denna punkt, när utskottet av dessa pengar överför medel till friluftslivets främjande. Utskottet borde enligt min mening ha funnit att en full avsättning enligt de en gång beslutade principerna såväl till fonden för idrottens främjande som ock till friluftslivets främjande är en motiverad investering i vår ungdoms fysiska fostran och vård.

Jag har, herr talman, inte velat underlåta att anföra dessa siffror. Jag har inte heller velat underlåta att säga ett ord av allvar. Jag tror inte att den svenska idrottstränade ungdomen och idrottsungdomen över huvud taget är förtjänt av den behandling den fått i fråga om dess ekonomi. Jag tror att den känner ganska smärtsamt, att det ena löftet efter det andra svikes, och att den därför inte känner någon trygghet. Jag kan inte se någon trygghet uti att man säger: Ja, var lugna, de här pengarna skola ni få en gång i framtiden; då skola ni bli tillgodosedda med dessa 500 000 kronor. De siffror jag förut nämnt visa, att när de innehållna beloppen skola tagas igen och de underförstådda löftena infrias i ett annat statsfinansiellt läge, när vi skola bygga ut de planerade idrottsplatserna, kommer detta att gå till så många miljoner kronor att denna kammare kommer att tveka inför möjligheten att rätta till vad den nu brustit uti.

Den svenska idrottsrörelsen är den verksamaste faktorn för vårt folks fysiska och även psykiska fostran. Var skulle vi under kriget ha stått, om vi inte haft en idrottstränad ungdom i fält? Vi kunna i varje fall icke underlåta att se allvarsamt på framtiden och

inse nödvändigheten av att fortfarande stödja denna vårt folks fysiska och psykiska träning och vi kunna icke bortse ifrån det värde, som ligger i det frivilliga ideella arbete som bär upp idrottsrörelsen.

Jag skulle, herr talman, vilja att vi alla här lovade oss, att vi för framtiden skola tillgodose denna rörelse och uppfylla våra en gång givna löften och att vi skola inse vikten av att samhället stödjer idrottsrörelsen och friluftslivet.

I detta anförande instämde herr *Fröderberg*.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Utskottets uppgift har ju här varit att avväga dels Kungl. Maj:ts förslag och dels kraven från de båda arbetsgrupper det här är fråga om, idrottsrörelsen och friluftslivets främjande. Vad idrottsrörelsen beträffar har den blivit tillgodosedd i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i fråga om sin allmänna verksamhet. Av medlen äro 3 miljoner avsedda för idrottsorganisationernas verksamhet, medan 1 miljon skall användas för byggen av olika slags fastigheter — de tre miljonerna återfinnas även i utskottets förslag.

Beträffande friluftslivet har det förvånat att man under löpande budgetår utan vidare i utskottet klämt ned anslaget från 2 miljoner kronor till 500 000. Detta måste framkalla känslan att friluftslivets banérförare misskött sig, vilket det inte finns något belägg för. Någon sådan form för budgetering har jag inte varit med om under min långa riksdagsmannabana. När vi inte ville höja Kungl. Maj:ts förslag till 4 ½ miljoner kronor, hade vi ingenting annat att göra än att nöja oss med att ge friluftslivet 50 procents nedsättning av det som fanns, d. v. s. bevilja 1 miljon i stället för 2. Beträffande den miljon som är reserverad för Kungl. Maj:ts beviljande veta vi inte om den kommer att användas under budgetåret 1948/49. Förhållandena kunna bli sådana att

Kungl. Maj:t inte tar några pengar av denna fond utan önskar att den får ligga. Under sådana omständigheter frågade vi oss i utskottet: Skall då friluftslivet bli utan pengar? Skall det ligga en miljon reserverad, som kanske inte användes? Det är en fullkomligt orimlig synpunkt att vilja lägga upp en budgetering på det sättet. Vi vilja inte höja utgifterna genomgående och där vi höjt, i anledning av en motion av herr Staxäng, med 10 000 kronor, har det varit för att bereda fiskarena på västkusten ökade möjligheter att från sina fiskeplatser genom radio komma i förbindelse med land. Det är den enda ökning vi gjort på huvudtiteln, och den är redan avslutad av kammaren.

För mig ter sig ärendet ytterst enkelt, det är bara fråga om att se saken praktiskt. Genom riksdagsbeslut i dag står inte den miljon det är fråga om till förfogande för idrottsrörelsen, utan Konungen skall besluta anvisning av densamma. Det är inte säkert att det blir någon sådan anvisning under detta budgetår. Skola vi då låta våra kvinnor och andra, som nu äro mycket intresserade av friluftslivets främjande, få gå med — förlåt uttrycket — lång näsa och inte kunna utföra ett arbete som de anse vara absolut nödvändigt och som även vi män, t. o. m. kommunalmän, måste bekräfta är nödvändigt och som kommer att inskränkas väsentligt då anslaget endast blir 50 procent av vad det varit förut?

Någon allmän diskussion om idrotten anser jag inte vara behövlig i detta sammanhang, inte heller någon fråga om fördelning av tipsmedlen — den behandla vi varje år i kammaren i samband med avsättning till lotterimedelsfonden, en fråga som kommer upp i nästa punkt. Här gäller det uteslutande, huruvida vi skola höja anslagen över de 4 ½ miljoner, som Kungl. Maj:t föreslår, och detta säger statsutskottet nej till. Jag anser att det är rimligt att vi behandla kvinnorna på ett hyfsat sätt liksom friluftslivet, som de ha ett sär-

skilt intresse för, och därför godkänna vad utskottet föreslagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GEZELIUS: Herr Törnkviks anförande gav ett belägg på vad man kan finna i utskottets utlåtande, nämligen att utskottet ingalunda beaktat den kraftiga nedskärning av anslaget till organisationen, som redan Kungl. Maj:ts förslag innebär. Idrottsrörelsen hade framställt sin begäran bl. a. med tanke på det olympiska året och med hänsyn till att fonderna äro uttömda på grund av den njugghet statsmakterna måst visa under krigsåren. I utskottets utlåtande redovisas bara en utebliven avsättning till riksidsrottsförbundets idrottsfond på 250 000 kronor.

Vidare skulle jag i korthet bara vilja säga, att jag icke kan förstå det bärande i den principen att när man prövar medelsbehovet man säger, att det där behovet som friluftslivet har, kunna vi tillgodose genom att ta från annat håll. Jag tycker det är en felaktig princip. Det hade varit riktigare att pröva ifrågavarande behov var för sig i stället för att göra denna sammankoppling.

Vad beträffar fördelningen av tipsmedel skulle jag vilja fästa uppmärksamheten på att ett upphävande av 1939 års principbeslut icke har ifrågasatts av Kungl. Maj:t, som ju förklarar att avsteget ifrån detsamma som tidigare motiverats av krigsförhållanden nu motiveras av statsfinansiella skäl.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Helt kort vill jag säga, att när man behandlar budgetfrågor är det helt enkelt nödvändigt att följa Kungl. Maj:ts synpunkter i fråga om budgetbehovet och budgetutformningen. Man kan ju icke taga hänsyn till hur de enskilda, som skola få statsbidrag, beräkna vad de kunna behöva. Det är Kungl. Maj:ts sak att bedöma vad som kan vara lämpligt vid

avvägningen av deras krav. Det är den linjen vi följt.

Härmed var överläggningen slutad. Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 67, angående Avsättning till lotterimedelsfonden.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr WIBERG: Herr talman! Inkomsterna av lotterimedel beräknas som bekant till 45 miljoner kronor. Enligt 1938 års riksdagsbeslut skulle hälften av detta belopp eller 22,5 miljoner kronor tillfalla lotterimedelsfonden och därmed komma kulturen till godo. Men utvecklingen har gått i annan riktning. Det belopp, som ej ingår i budgeten utan ställes till lotterimedelsfondens förfogande och därmed kan disponeras av handelsministern, utgör nu endast 7,5 miljoner kronor. Av dessa 7,5 miljoner äro ungefär 5,5 miljoner intecknade genom årligen återkommande anslagsbehov. För ändamål av tillfällig art återstå följaktligen endast ungefär 2 miljoner kronor. Som utskottet har framhållit har riksdagen tidigare uttalat, att medelsbehovet för denna kategori, d. v. s. de tillfälliga anslagen, icke har tillgodosetts i tillräcklig grad. Detta är såvitt jag kan finna alldeles riktigt. Medelsbehovet är också så stort, att trots den mycket hårda nedskärning, som handelsdepartementet sett sig nödsakat företaga, visade det sig under förra budgetåret, att man icke kunde undgå att så att säga taga i förskott en miljon kronor. Följden blev, att för ändamål av tillfällig art under detta budgetår strängt taget endast står till förfogande ett belopp av en miljon kronor. Jag är alldeles förvissad om att departementschefen icke gärna kan göra så hårda nedskärningar som skulle bli nödvändiga, om departementschefen endast skulle få använda en miljon kronor. Följaktligen har väl departementschefen i år icke heller annat att göra än att, när vi komma fram i juni månad, lämna anslag som i verkligheten komma

att belasta nästa budgetår. Det är alldeles uppenbart, att detta förfaringssätt icke är så alldeles riktigt. Jag har emellertid för min del icke något att erinra mot det, eftersom jag till fullo inser, att det marginalbelopp som handelsministern har att röra sig med är alldeles för litet. Det riktigtaste vore naturligtvis, att en sådan ökning av anslaget ägde rum, att handelsdepartementet ånyo kunde komma i balans vad beträffar utdelning ur lotterimedelsfonden. Men i stället föreslås nu en sänkning. Om man utgår från att departementschefen även detta budgetår i likhet med föregående år måste disponera en miljon kronor i förskott, blir följderna att handelsministern nästa budgetår endast får till förfogande 250 000 kronor. Det är alldeles klart att handelsministern i så fall kommer i en mycket besvärlig situation trots att handelsministern i juni månad 1949 också torde se sig nödsakad att taga ut förskott av påföljande budgetårs anslag.

Jag är fullt medveten om att det för tillfället inträffat en viss avlastning av trycket på anslagen därigenom att en hel del anslag avse byggnader, beträffande vilka man i dessa tider icke kan påräkna byggnadstillstånd. Men det är alldeles uppenbart, att denna lättnad endast är temporär och att behovet småningom kommer att taga sig uttryck i form av ett ackumulerat tryck.

Anslagen ur lotterimedelsfonden äro, som vi alla veta, avsedda för kulturella ändamål. Om jag ej missminner mig äro anslagen nu avsevärt lägre än före kriget, detta trots penningvärdets försämring. Det ligger naturligtvis en viss fara i att när man vill göra nedskärningar och besparingar låta dessa gå ut över kulturanslagen. Det ligger så nära till hands att säga, att sådana anslag icke tillhöra kategorien nödvändiga ting. Jag har många gånger tillåtit mig framföra den meningen, att statsmakterna vid sin avvägning rent primärt borde vara inställda på att kulturanslagen tillhöra det nyttiga och nödvändiga intill dess

motsatsen framgår av omständigheterna. Man kan nästan aldrig bevisa vilken avkastning ett kulturanslag lämnar. Men lika klart är, att det i hårda tider är dubbelt angeläget att hävda och stödja kulturen.

Jag är, herr talman, uppriktigt bekymrad över att om riksdagen — såsom jag vet kommer att ske — bifaller föreliggande nedskärningsförslag, i verkligheten en väsentlig beskärning av kulturanslagen kommer att äga rum. Formellt utgör marginalen, om förslaget godkännes, endast 1 250 000 kronor inklusive det förskott, som måste tagas i juni detta år. I verkligheten kommer handelsministern antagligen icke att kunna disponera över ens detta belopp, även om handelsministern nästa år tar motsvarande förskott av påföljande års budget. Det kan nämligen mycket väl tänkas, att anslaget på 5,5 miljoner kronor till stadigvarande ändamål icke räcker. Jag tänker närmast på de lyrisk-teatrarna, som utan tvivel ha ett ökat anslagsbehov, om icke följderna skall bli en sänkning av standarden, något som ur kultursynpunkt naturligtvis icke är önskvärt. Det kan alltså inträffa, att det belopp handelsministern kommer att ha disponibelt endast utgöres av vad han kan taga i förskott.

Jag vet, att det är omöjligt att nu få till stånd en annan fördelning av lotterimedlen än den som föreslås i propositionen. Jag vet också, att det är mycket som tyder på att det icke går att öka lotterimedlen, med andra ord att åstadkomma en ökning på inkomstsidan. Skall något göras till förmån för de kulturella anslagen, måste detta ske genom en minskning av den allmänna budgetens andel. Regeringen har naturligtvis möjlighet att till nästa budgetår taga saken under omprövning och att längre fram, vilket jag vågar hoppas, komma med en tilläggsproposition, därest man kommer till det resultatet, att man gått för hårt fram.

Jag skall, herr talman, icke ställa något yrkande utan nöja mig med att

uttala den förhoppningen, att handelsministern och i minst samma grad finansministern ville ägna saken sin särskilda uppmärksamhet.

Häruti instämde herrar *Orgård, von Seth* och *Hagberg* i Malmö.

Herr TÖRNKVIST: Herr talman! Redan innan den föregående talaren yttrade sig hade jag tänkt göra en kommentar å utskottets och avdelningens vägnar. Vi ha länge haft den uppfattningen, att i fråga om denna post, avsättning till lotterimedelsfonden, pågår en otillbörlig press från regeringens sida för att driva ner detta anslag. Vi veta, hur mycket pengar som åtgår för att underhålla Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg med anslag, som göra intrång på småstädernas och de mellanstora städernas samt landsbygdens berättigade intressen. Detta gör att man där är ytterst bekymrad och känner sig utestängd, när det gäller att få en liten del av dessa anslag till allmän kulturell verksamhet. Vi ha flera år haft påpekanden om den saken, och två gånger har avdelningen — utan att någon motion förelegat — tagit initiativ för att höja upp anslaget. Detta ledde till, att handelsministern i fjol skrev upp siffran till 7 500 000 kronor, d. v. s. det belopp som utgår innevarande budgetår.

Att pressa ytterligare på en sådan siffra som 7 500 000 kronor och bringa ned den till 6 750 000 kronor är icke riktigt, när det gäller detta anslag, som har till uppgift att tillgodose den allmänna kulturen särskilt för landsbygden och de smärre samhällena. Om regeringen toge initiativ för att på något sätt söka klara Dramaten och framför allt Operan samt andra penningkrävande institutioner genom andra anslag och läte detta anslag vara till den allmänna kulturella verksamheten ute i landet i övrigt, så hade jag ingenting att invända. Men anslaget ätes nu upp på det sätt jag sagt. Vi hade en tanke på att

även i år låta anslaget stå på 7,5 miljoner kronor utan hänsyn till Kungl. Maj:ts förslag om nedsättning, men vi kommo slutligen överens om att vi i betraktande av det finansiella läget och den allmänna diskussionen ej skulle göra detta i år.

Det är med anknytning just till dessa tankar, herr talman, som jag vill göra den kommentaren till detta beslut, att Kungl. Maj:ts nästkommande år bör vara mycket försiktig om det blir fråga att fastställa detta anslag till ett lägre belopp än det som gäller för innevarande budgetår.

Jag vill icke taga upp till diskussion frågan om den stora skillnaden mellan de 22,5 miljoner, som borde utgå till detta ändamål enligt tidigare överenskommelse, och vad som verkligen utgår. Jag vill bara understryka vikten av att detta anslag med hänsyn till den låga siffran behandlas mycket försiktigt från regeringens sida.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Vid flera föregående tillfällen, när detta anslag behandlats, har jag påpekat, att landsbygden fått för litet av dessa medel, bl. a. därför att, såsom herr Törnkvist sade, Stockholm, Göteborg och Malmö ha kulturinstitutioner, som ha sina fasta bidrag, vilka visatens att höjas. Det är givet, att när man i år ytterligare skär ner det belopp, som står till förfogande för detta ändamål, kommer denna nedskärning att i första hand drabba de institutioner ute i landet i övrigt, som tillfälligtvis understöddas. Jag har emellertid i år med anledning av det statsfinansiella läget, som inbjuder till sparsamhet, icke velat göra någon framstöt på denna punkt. Men man har väl anledning att förvänta, att det någon gång blir större rättvisa skipad i detta avseende, så att landsbygdens kulturbehov blir bättre tillgodosett än det varit förut, även om detta

icke blir möjligt under nästkommande budgetår med det hårt nedskurna anslaget. Det finnes dock på landsbygden kulturella ändamål, som skulle bli hjälpta med anslag så små, att det är bagateller i förhållande till de stora anslag som utgå till Operan och Dramatiska teatern och andra institutioner. Det finnes ingen möjlighet att åstadkomma den hjälp man behöver. Vi måste komma till en annan ordning på denna punkt.

Herr talman! Jag har i dagens situation intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Vigelsbo* och *Pettersson* i Ersbacken.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Jag begärde ordet för att till regeringen framföra en uppmaning med anledning av att vi i kammaren haft en av dessa, låt vara mycket korta diskussioner, som vi ha varje år då frågan om fördelningen av lotterimedelsfonden kommer på tal. Den synpunkt, som ständigt kommer fram, är den ojämna fördelningen av medlen för olika ändamål, särskilt mellan stad och landsbygd. Argumenteringen vilar i dag liksom vid föregående tillfällen därpå, att en så stor del av medlen går till fasta, årligen återkommande anslag till institutioner, som äro förlagda särskilt till Stockholm. På detta sätt framstå de fritt disponibla beloppen, vilka fördelas på olika håll, såsom varande endast i mindre grad tilldelade andra områden, närmast landsbygden, medan det förefaller som om huvudstaden får den allra största delen av anslaget.

Jag tror icke, att det finnes någon annan utväg att få en klarare bild av vad som här faktiskt sker än om regeringen ville gå in för att dela upp detta anslag i två delar, så att de årligen återkommande utgifter, som äro en fast belastning, föras alldeles för sig och att sedan det belopp, som verkligen är fritt disponibelt och icke går till Operan, konsertföreningarna och de kungl. teatern, framstår såsom varande det be-

lopp som handelsministern verkligen har till förfogande. Då blir det mycket lättare för riksdagens ledamöter att se, att fördelningen av beloppen för olika ändamål sker med beaktande av intressen och synpunkter från olika håll — något som, såvitt jag kunnat konstatera, i regel är förhållandet. Allra bäst vore, om dessa bidrag till teatrar, konsertföreningar m. m. överfördes från detta anslag till åttonde huvudtiteln. Det vore den radikalaste lösningen. Då skulle man sedan få en diskussion av lotterimedlens disposition från den naturliga utgångspunkten, att det gällde bara de fritt disponibla beloppen. Ingen hävdar väl på allvar, att man plötsligt skall draga in en väsentlig del av anslagen till de kungl. teatern och konsertföreningarna.

Herr talman! Jag är övertygad, att det är mycken politisk diskussion icke bara i kamrarna utan även i agitationen ute i landet som skulle kunna undvikas, om vi finge ett uppståndande, så att det bleve en klar åtskillnad mellan två skilda saker: årliga löpande anslag å ena sidan samt tillfälliga anslag å andra sidan.

Jag vädjar till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet att i mån av tid — ty han har många andra saker att sköta — också taga upp denna fråga till överläggning.

Herr **JONSSON** i Skedsbygd: Herr talman! Jag tror, att vi landsbygdsrepresentanter skulle bli mycket tillfredsställda, om en sådan uppdelning, som den herr Ohlin talade om, kunde komma till stånd. Men en förutsättning är naturligtvis att anslagets storlek bestämes med hänsyn till folkmängden, eller att man på annat sätt låter pengarna komma landsbygden till del. Man skipar inte rättvisa i detta avseende genom fördelning av det lilla och varierande överskott, som härvidlag kan uppstå, utan landsbygden skall naturligtvis ha proportionellt lika stor andel av alla

dessa medel som städerna. Jag tror att detta vore rättvist även ur den synpunkten, att lotterimedlen kanske i lika stor utsträckning komma från landsbygden som från städerna. Om dessa pengar kunde återföras till landsbygden i tillräckligt stor utsträckning, är jag övertygad om, att vi landsbygdsrepresentanter i detta avseende skola komma att känna oss mera tillfredsställda än vi nu äro.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 68—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till säkerhetsanstalter för sjöfarten.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

§ 12.

Pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av framställningar

angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkterna 1—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 24, angående Pension åt förre vägarbetaren Frans Nikolaus Johansson.

I motionen II:28 hade herr *Lundqvist* hemställt, »att riksdagen måtte bevilja f. d. vägarbetaren Frans Nikolaus Johansson, mantalsskriven i kv. Ägir nr 2 i Trollhättan, en årlig pension till belopp, som kan anses skäligt».

Utskottet hemställde, att förevarande motion II:28 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Utskottet har under denna punkt behandlat en motion, som jag väckt och som avser beviljande av pension åt en gammal f. d. vägarbetare Frans Nikolaus Johansson, som på grund av sjukdom inte kunde fortsätta arbeta så länge att han uppnådde de femton anställningsår, som jag förmodar man inom utskottet anser erforderliga för erhållande av pension. Johansson fyller emellertid ett av de villkor, som man ställer i detta avseende, ty han har innehaft anställning under mer än 12 år före fyllda 60 år. Orsaken till att gamla anläggningsarbetare ofta inte kunnat uppnå det antal tjänstår som erfordras för rätt till pension har, såsom jag i motiveringen till min motion angivit, varit den oregelbundna arbetstillgång, som förr var vanlig vid statliga företag av denna art. Denna oregelbundna arbetstillgång, som sammanhängde därmed att arbetet lades ner under vintern, medan tjälen fanns i jorden, och började igen på våren, betydde ingalunda att vederbörande under arbetslöshetsperioder fick det bättre ställt. Samma var förhållandet

för denne gamle vägarbetare, och på så sätt fattas det nu ett år nio månader i de femton år, som skulle gjort honom berättigad till pension. Han fyller emellertid, som sagt, det kravet, att vederbörande skall ha innehaft anställning under 12 år före de 60.

Jag har i motionen hemställt, att han måtte beviljas en årlig pension till belopp, som kan anses skäligt. I ett med detta likartat fall, som vi behandlade under den föregående punkten, hade utskottet tillstyrkt en pension åt förre stenarbetaren vid statens vattenfallsverk Alfred Julius Sjögren av 696 kronor. I det ärendet väckte jag vid förra årets riksdag en motion, som emellertid då avslogs. Efter därom gjord framställning har Kungl. Maj:t i år tagit upp frågan, och riksdagen har i dag beviljat Sjögren en pension av 696 kronor. Vi böra därför i dag kunna vara överens om, att Frans Nikolaus Johansson med hänsyn till sin långa anställningstid i statens tjänst bör tillerkännas en årlig pension av 696 kronor. Jag skall inte för tillfället ställa något yrkande, utan jag hemställer blott till utskottets talesman att få veta vilka motiv utskottet haft, då det avstyrkt den föreliggande motionen.

Herr WIBERG: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren framhöll anses 15 år vara minimum för att pension skall kunna utgå. I något enstaka fall har utskottet tillstyrkt pension, ehuru denna tjänstetid inte uppnåtts. Den person, som avses i den föreliggande motionen, kan åberopa en anställningstid av bara 13 år 3 månader. Utskottet har aldrig tidigare sträckt sig så långt att det tillstyrkt pension, då vederbörande haft så kort anställningstid som i detta fall. Endast då femtonårstiden i någon mån underskridits, har utskottet förmenat, att man kunde tumma på gällande huvudregel. — Jag fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på att pensionsärenden äro något

av det besvärligaste man gärna kan ha att göra med. Å ena sidan kunna behjärtansvärda skäl tala för ett bifall till en motion, men å andra sidan måste man ha för ögonen de konsekvenser, som kunna följa därav att man låter hjärtat tala. — Om riksdagen skulle bifalla den nu föreliggande motionen, skulle det betyda att hittills tillämpad praxis på detta område skulle fullständigt rubbas och gärdet i ganska stor utsträckning bli upprivet.

Vad nu angår den man, som avses i denna motion, kanske det ytterligare finns anledning att fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att han inte endast innehaft statsanställning i 15 år utan endast under 13 år 3 månader utan därjämte, att denna senare tid varit splittrad på en lång följd av år, nämligen från 1912 till 1946. Under ej mindre än 18 år eller från 1918 till 1936 har han över huvud taget inte varit anställd i statstjänst. Även om vederbörande under sistnämnda tid må hända inte kunnat beredas statligt arbete är vad jag nyss nämnde enligt utskottets mening ett förhållande, som man inte helt bör bortse ifrån. Denna sista omständighet har emellertid inte varit avgörande för utskottet, utan det har varit själva anställningstiden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Vad beträffar den senare delen av talesmannens för utskottet anförande vill jag påpeka, att det gäller för alla, som fyllt 60 år och därutöver men som inte kunnat uppnå 15 tjänstår, att de naturligtvis varit tvungna att skaffa sig annan sysselsättning. Detsamma gäller naturligtvis också alla dem som icke kunnat uppnå de 30 tjänstår, som erfordras för att få full tjänstepension. Vederbörande måste naturligtvis existera, även om han inte kan få anställning i statens tjänst. Det skäl jag åberopade var att vederbörande förr i världen på

grund av så att säga naturliga förhållanden inte kunde sysselsättas med anläggningsarbete vintertid, då ju arbetet lades ned tills våren kom. Detta förhållande gjorde som sagt att vederbörande under arbetslöshetsperioder sannernligen inte befann sig i en bättre ställning än om han varit kvar i tjänst. Jag anförde som sagt detta som en av orsakerna till att Johansson inte kunnat uppnå de erforderliga 15 tjänståren.

Och vidare: om denne man fått vara frisk, hade han som så många andra kunnat vara kvar i statstjänst och uppnå de erforderliga 15 åren. I så fall hade utskottet inte kunnat gå emot motionen, eftersom ju Johansson fyller kravet på en anställningstid av 12 år före fyllda 60. Utskottet har tillstyrkt åtskilliga motioner i fall, där vederbörande haft bara 8, 10 eller 11 tjänstår före fyllda 60 år. Jag anser att utskottet bort bemärka Johanssons ställning i detta avseende, och jag efterlyser därför de principer utskottet följt i detta fall. Såvitt jag kan förstå av den ärade talarens redogörelse föreligger det inte något principiellt hinder för att man i detta fall tillerkänner Johansson en årlig pension av 696 kronor. Jag ställer emellertid inte något sådant yrkande nu, ty jag vill först höra om herr Wiberg anser att det föreligger något formellt hinder att bifalla en sådan framställning.

Herr WIBERG: Herr talman! Jag skall gärna svara på herr Lundqvists fråga om det kan föreligga något formellt hinder för ett bifall. Naturligtvis föreligger det intet hinder ur den synpunkten, att riksdagen är den enda myndighet som kan bevilja dessa pensioner, och riksdagen är naturligtvis fritagen från skyldighet att behöva ta hänsyn till formella hinder. En annan sak är att om riksdagen helt plötsligt skulle korrigera bankoutskottet därhän, att riksdagen skulle bevilja pension åt

en person, som har en tjänstetid av 13 år 3 månader, finge riksdagen också ta konsekvenserna av ett sådant beslut och bevilja pensioner i det oerhört stora antal fall, som då med säkerhet komme att aktualiseras. Riksdagen har tidigare, när denna avvägning gjordes, för sin del ansett att femtonårsgränsen vore den riktiga, och utskottet är givetvis i viss mån bundet härav. Som den föregående ärade talaren mycket riktigt påpekade har utskottet i vissa fall ansett sig kunna förorda, att person med en ofullständig tjänstetid före fyllda 60 år skulle beredas viss ersättning, trots att ej heller den totala tjänstetiden uppgått till 15 år. Ett sådant fall återfinna vi under punkt 9, där vederbörande före 60-årsåldern tjänstgjort 10 år 9 månader 16 dagar men haft en sammanlagd tjänstetid av 14 år 17 dagar. Dels med hänsyn till att tjänstetiden överskred 14 år — således inte var så långt ifrån 15 år som i detta fall — och dels bl. a. med hänsyn till att vederbörande hade haft sin huvudsakliga sysselsättning i statens tjänst ansåg sig utskottet kunna, om inte tillstyrka en pension så dock gå med på en gratifikation. Det avgörande för utskottets ställningstagande i det nu aktuella fallet är uteslutande den korta tjänstetiden, 13 år 3 månader.

Herr SENANDER: Herr talman! Bankoutskottet har tidigare inte varit så oroligt för konsekvenserna av enskilda framställningar om pension. Jag skulle kunna anföra en rad fall, då bankoutskottet handlat mycket generöst. Men i nära nog samtliga dessa fall har det varit fråga om tjänstemän av högre grad. Jag vill bara erinra om att endast för några år sedan tillstyrkte bankoutskottet enhälligt en proposition om en pension av 9 000 kronor åt en generaldirektör vid telegrafverket, som lämnat statstjänsten för att övergå till privat verksamhet mot en väsentligt högre avlönning än den han hade haft

av staten och dessutom med garanterad pension. Denne tjänsteman fick med bankoutskottets tillstyrkan över 9 000 kronor i pension och dessutom nära 5 000 kronor i pension åt sin familj. Under sådana förhållanden anser jag att det är minst sagt beklämmande att behöva åhöra debatter av detta slag, då det gäller i statens tjänst utslitna människor eller människor, som deltagit i den samhälleliga produktionen i övrigt, och att man av hänsyn till praxis eller på formella skäl skall vägra tillerkänna dem en liten pension på ålderns dar. Om herr Lundqvist, som jag förmodar, yrkar bifall till sin motion, kommer jag för min del att ge min röst för densamma.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Kammarrens ärade ledamöter torde besinna att pensionsfrågan för de gamla rallarna, som man vid högtidliga tillfällen brukar talar så vackert om, mer och mer mister sin aktualitet i och med att staten ordnar med arbetarpensioner åt dem eller rallarna själva gå bort. Med tanke härpå och då vi tidigare i dag underskridit denna 15-årsgräns, som herr Wiberg talat om, kan jag inte finna att det föreligger några bärande skäl för utskottets ställningstagande. För att få höra riksdagens mening i ett fall som det föreliggande skall jag, herr talman, be att få ställa följande yrkande, nämligen att riksdagen måtte medgiva, att förre vägarbetaren Frans Nikolaus Johansson må från och med den 1 januari 1948 under sin återstående livstid från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m. uppbära en årlig pension av 696 kronor.

Herr WIBERG: Herr talman! Det fall herr Senander syftade på, där riksdagen på bankoutskottets hemställan gick med på en pension av, om jag inte missminner mig, 9 000 kronor, avsåg — det vill jag särskilt understryka — en framställning från Kungl. Maj:t, som

var förenad med alldeles speciella omständigheter.

Vad beträffar det nu föreliggande fallet vill jag göra ytterligare ett litet påpekande. Vi måste komma ihåg, att det här gäller att avgöra hur långt staten som arbetsgivare skall gå. Riksdagen har ju fastställt ett reglemente, som stadgar en minimitid av 15 år. Utskottet har att följa detta reglemente, enligt praxis dock med en viss rätt att förordna uppmjukningar. Om vederbörande, åt vilken pension begäres, varit anställd i statens tjänst eu kortare tid och övergår till enskild tjänst, såsom mycket ofta sker för att där få bättre betalt, följer väl därav ingalunda att staten rimligen bör vara pliktig att gå utöver de sedan länge fastställda allmänna reglerna i fråga om tiden.

Herr SENANDER: Herr talman! Det fall jag berörde gällde, som jag tidigare nämnde, just en sådan befattningshavare, som lämnat statstjänsten och övergått till enskild tjänst och det utan att fylla några som helst villkor för erhållande av pension av staten. Det hette till och med i propositionen, att han enligt gällande bestämmelser inte var berättigad till någon som helst pension. Men likväl tillstyrkte ett enhälligt bankoutskott en sådan.

Herr SUNDBERG: Herr talman! När herr Senander begärde ordet i denna debatt, visste jag redan på förhand vad han skulle komma att säga. Om man nämligen går tillbaka till tidigare riksdagsprotokoll, där pensionsfrågor behandlas, skall man återfinna det anförande han hållit i dag. Jag skall därför, herr talman, icke yttra mig om detta.

Herr Lundqvist efterlyste de principer utskottet följer, när utskottet går att avgöra sådana här frågor. Härpå skulle jag vilja svara, att utskottet i första hand tillämpar principen att följa de bestämmelser, som finnas rörande möjligheterna att bifalla sådana

här propåer. När vi behandlade dessa saker i bankoutskottet, framhölls det från flera talare i utskottet, att man egentligen borde bifalla alla liknande motioner. Vi voro, skulle jag tro, utan någon som helst partihänsyn fullständigt överens om den saken. Men riksdagens ledamöter torde väl veta, att det icke är möjligt att under utskottsbehandlingen enbart se till vad hjärtesträngarna vibrera fram för uppfattningar, utan man måste se realistiskt på dessa saker. Då gäller det alltså att i första hand gå till givna bestämmelser för liknande ärenden och se efter, i vad mån vederbörande uppfyller vad dessa bestämmelser föreskriva för att få pension.

Det nu föreliggande fallet kan ju — jag skall gärna medge det — vara diskutabelt, och vi voro synnerligen tveksamma under diskussionen, men det var, som utskottets talesman redan sagt, icke analogt med vissa andra fall, där utskottet verkligen gjort avvikelser. Den långa period, som också omnämndes här — jag tror det var 18 år — under vilken vederbörande inte alls varit anställd i statens tjänst, bidrog en hel del till att man bedömde detta ärende på ett annat sätt.

Jag vill emellertid framhålla, att man söker avgöra frågorna så, att man som sagt följer givna bestämmelser och under alla förhållanden iakttagit att avgörandena skola få så litet prejudice-rande betydelse som möjligt för andra frågor. Om man skulle låta hjärtat tala i alla sådana fall, får man givetvis vara beredd på att hela gärdet blir upprivet, och att alla liknande motioner konsekvent måste bifallas. Jag har många gånger önskat att så vore fallet, när jag själv väckt motioner om pension åt arbetare av olika kategorier, men jag har fått finna mig i avslag på motionerna, därför att jag måst godkänna de principer och de motiveringar, som man efter utredning kommit fram till.

När jag sålunda icke haft någon avvikande mening i utskottet är det på

grund av dessa allmänna synpunkter, som jag nu anfört. Jag skulle emellertid därtill vilja lägga en annan, principiell synpunkt på alla dessa pensionsfrågor, och det är, att man borde finna en utväg att frigöra riksdagen från att behandla dessa saker. Det borde i stället läggas i Kungl. Maj:ts hand att avgöra sådana frågor, och det är väl inte alldeles omöjligt att den fråga, som herr Lundqvist nu framfört, också kan komma under Kungl. Maj:ts prövning, därest framställning därom göres.

Jag har för ögonblicket, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Då jag försökt tolka principfrågan finner jag, att utskottet, då det har gjort undantag, har hållit på en av principerna, så att det antingen skall ha varit sammanlagt mer än 15 tjänstår men icke 12 tjänstår före fyllda 60 år, eller också att det varit 12 tjänstår före fyllda 60 år men icke 15 tjänstår tillsammans. Jag finner nu beträffande den här mannen, att om man skall hålla på endast en av dessa två principer, så uppfyller han kravet på 12 tjänstår före fyllda 60 år, men han har icke uppnått sammanlagt 15 tjänstår. Det är av den anledningen jag ansett att vi kunde bifalla framställningen.

Jag hänvisar till vad jag förut sade, att om man hjälpt vederbörande att förra året gå till Kungl. Maj:t, så skulle riksdagen ha bifallit framställningen, därför att den gått via Kungl. Maj:t. För övrigt har jag samma uppfattning som herr Sundberg, att det lyckligaste vore, om Kungl. Maj:t finge taga hand om sådana mindre ärenden, så att vi icke behövde upptaga riksdagens tid med dem.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositionen dels på bifall till utskottets i punkten gjor-

da hemställan, dels ock på bifall till det av herr Lundqvist under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundqvist begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 24:o i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Lundqvist under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 106 ja och 68 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förevarande hemställan.

§ 13.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Motion om översyn av aktiebolagslagen.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt mo-

tion om översyn av gällande aktiebolagslag.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 371, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Wiberg* yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av gällande aktiebolagslag i syfte att göra denna överskådligare och lättbegripligare.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 371, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **WIBERG**: Herr talman! Utskottet har gjort två deklARATIONER, vilka jag noterar med tacksamhet. Den första är, att det är av största vikt att lagar och andra författningar skrivas så, att de bliva lättlästa och överskådliga, i all synnerhet då det är fråga om författningar, som i stor utsträckning skola tolkas av gemene man.

Den andra utgöres av följande förklaring: »Det torde icke kunna bestridas, att lagen, i det skick den slutligen erhöill, ändock är svårfattlig. Utskottet anser icke uteslutet, att man genom en allmän översyn i enlighet med motionärens förslag skulle kunna få fram en något mera lättläst och överskådlig lagtext.»

Om jag alltså i dessa avseenden helt ansluter mig till utskottet, kan jag tyvärr icke dela utskottets mening i en del andra hänseenden. Utskottet anser sålunda, att aktiebolagslagens angelägenheter torde, på grund av deras ofta invecklade natur, merendels handhavas av i bolagsärenden väl förfarna personer. Om utskottet därmed vill ha sagt, att med den svårbegriplighet för menige man, som aktiebolagslagen har, det icke lönar sig för någon annan än i bolagsärenden väl förfarna personer att försöka handhava aktiebolagssaker, skulle jag emellertid kunna instämma. Men det är nog knappast vad utskottet

åsyftar. I praktiken är det nu så, att av de 30 000 aktiebolag, som finnas, den fullkomligt överväldigande delen består av småbolag. Dessa ha hittills i allmänhet skötts av den kategori, som nu benämnes gemene man. I fortsättningen tvingas dessa att vända sig till jurister, vilket både medför tidsspillan, besvär och kostnader. Det är också anledning att påminna om att Kungl. Maj:ts proposition år 1944 föreslog 10 000 kronor såsom lägsta gräns för ett aktiekapital emot tidigare 5 000 kronor. Första särskilda utskottet förordade emellertid en ändring från kronor 10 000 till kronor 5 000, och detta förslag godkändes av riksdagen. I debatten i första kammaren framhöll herr Linder, att om man nu gör en sådan ändring, man också måste taga konsekvenserna därav, och konsekvenserna äro bl. a., att alla de svår-förståeliga och formella föreskrifterna i lagförslaget komma att gälla även för en mängd små bolag — med de icke lyckliga verkningar detta kommer att föra med sig.

Utskottet har erinrat om att lagrådet och departementschefen hade uppmärksammat, att lagförslaget icke var så överskådligt och lättläst, som man kunde önska. Lagrådet föreslog också åtskilliga ändringar. Det blev även lagrådets förslag, som lades till grund för propositionen. Jag föreställer mig, att det för kammaren bör vara av intresse att erfara, hur en så kunnig jurist som borgmästare Linder såg på den saken. Han framhöll under debatten i första kammaren: »det förefaller mig, som om lagberedningens förslag är mera begripligt än det av lagrådet överarbetade förslaget», och han tillade, att enligt hans mening lagrådets förslag blivit sådant, »att det förefaller tillrättalagt för jurister och icke för menige man».

Frågan är då, huru många jurister det finns i detta land, som verkligen skulle stå sig i en grundlig tentamen på aktiebolagslagen. Herr Linder trodde, att det här i landet kanske kommer att finnas sex eller sju advokater, som helt be-

härskas lagen. Jag är gärna beredd att sträcka mig längre, men jag undrar vad de dåvarande ledamöterna i 1944 års särskilda utskott eller de nuvarande ledamöterna i första lagutskottet skulle ha att säga, om de bleve inviterade till en tentamen.

Må det tillåtas mig att göra ytterligare ett citat ur herr Linders anförande år 1944: »Det hänvisas i en paragraf till en, två eller tre andra paragrafer, i många fall till fem eller sex andra paragrafer och ibland till femton eller tjugo andra paragrafer. Ofta nog åbe-ropas i en paragraf olika stycken eller olika moment eller till och med olika punkter i en annan paragraf. Kulmen nås, då det gäller lagförslagets straffbestämmelser, där en paragraf innehåller hänvisningar till fjorton andra paragrafer, en annan till aderton paragrafer och en tredje till sjutton andra paragrafer och 216 §, som omhandlar ordningsföreskrifterna, innehåller hänvisningar till åttiotre — säger och skriver åttiotre — andra paragrafer. Vid beräkandet av antalet paragrafer, till vilka hänvisningar ske i 216 §, har jag förfarit så försiktigt, herr talman, att jag bortsett från de tjugusex ställen i paragrafen, där hänvisningar göras till paragrafer, vilka redan tidigare omnämnts i 216 §.»

Jag har i min motion som ett exempel på en formell inadvertens hänvisat till § 30. Densamma lyder i den utformning, i vilken den till slut blev antagen av riksdagen: »Blir enligt 29 § avtal bindande för bolaget, må ansvarighet varom i 28 § andra stycket stadgas ej göras gällande, utom såvitt angår förpliktelse som skolat fullgöras före bolagets registrering. Ej heller må på grund av sådan förpliktelse talan väckas mot dem, sedan ett år förflutit från registreringen.» Ingen som hör paragrafen uppläsa kan väl förstå, vad som åsyftas med ordet »dem». Om man skall knäcka den nöten, får man leta sig fram till andra paragrafer, och man finner då, att ordet »dem» åsyftar en del per-

soner, styrelse, verkställande direktör eller annan ställföreträdare, som avses i § 87 och som handlat på visst angivet sätt.

Nu vill jag frita både lagrådet, lagberedningen och Kungl. Maj:t från denna uppenbara inadvertens. Det är nämligen uteslutande första särskilda utskottet år 1944, som förorsakat att paragrafen kommit att sväva i luften. I Kungl. Maj:ts förslag fanns nämligen en annan lydelse. Det stod där i början av paragrafen »mot dem, som handlat å bolagets vägnar». Detta ändrade utskottet, men det förbigick, att man borde ha skrivit om även fortsättningen av paragrafen. — Jag har tagit upp detta exempel för att visa, att det uppenbarligen finnes brister och sålunda icke enbart behövs en översyn för att åstadkomma en bättre överskådlighet.

Jag förstår naturligtvis första lagutskottets tvekan att nu belasta justitiedepartementet med ytterligare ett stort arbete — justitiedepartementet har ju redan förut en hårt pressad utredningsapparat i gång. Jag förstår det så mycket bättre som det faktiskt inte bara är aktiebolagslagen, som är i behov av en ordentlig översyn och omskrivning. Det finns en stor mängd av riksdagen inte minst under kriget antagna lagar — jag tänker närmast på skatteförfattningarna — som äro så invecklade, svårlästa och obegripliga för vanligt folk, att en ordentlig översyn eller omskrivning verkligen är i högsta grad påkallad. Men när utskottet motiverar sitt avstyrkande med att en omskrivning av lagtexten skulle medföra svårigheter för rättslivet, som anpassat sig efter lagen i dess nuvarande lydelse, kan jag inte vara med. Rättslivet har inte anpassat sig efter den nya lagen. — Det är för övrigt tveksamt, i vad mån den nya lagen ännu är gällande för bokslut avseende år 1947. — Ännu så länge är nog okunnigheten om den nya lagen ganska överväldigande, och jag befarar, att okunnigheten kommer att bli anmärkningsvärd även i framtiden, om man

inte förenklar och skriver om lagen och gör den begriplig. De jurister, som under mellantiden möjligen kunna ha lärt sig lagen, ha väl vissa naturliga förutsättningar att också känna sig hemma i en förenklad och omskriven lagtext. Men vad juristernas förmåga att lära sig aktiebolagslagen beträffar skulle jag gärna vilja göra ett nytt citat ur herr Linders anförande: »Om en jurist verkligen skall bli hemmastadd i alla lagens invecklade spörsmål och uttryckssätt, behöver han nog — för att tala som en gammal lärare, som jag hade en gång — göra lagen till sitt levnadsstudium.»

Det finns, herr talman, ett gammalt ordstäv, som säger, att det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Man kanske kan komplettera denna visdom med att säga, att om man gjort ett fel, är det det enda riktiga att försöka rätta till det så snart som möjligt. Jag erkänner att jag är tveksam med hänsyn till att justitiedepartementet har en så stor arbetsbörda, men å andra sidan måste förr eller senare en överarbetning av aktiebolagslagen liksom av andra lagar äga rum. Av denna anledning, herr talman, finner jag mig böra vidhålla det i motionen framställda yrkandet.

Herr LINDQVIST: Herr talman! Jag blev verkligen förvånad över att herr Wiberg ställde yrkande. Hela hans anförande var ju eljest sådant, att man skulle tro att även han baxnade inför svårigheterna.

Vi ha sagt i utskottet, att vi dela herr Wibergs uppfattning, att det är av den största vikt att lagar och författningar skrivas på ett sådant sätt, att det är möjligt för i första hand jurister som herr Wiberg att förstå dem, och ännu bättre skulle det ju vara om även lek-männen skulle förstå dem. Jag tror det är alldeles riktigt som utskottet säger, att vi icke gärna kunna gå in för herr Wibergs motion. Det skulle ju medföra ett oerhört arbete och skulle kanske icke ge något resultat.

Aktiebolagslagen, som herr Wiberg närmast kritiserat, har ju utarbetats av vårt lands främsta jurister i lagberedningen, och i det särskilda utskott, som behandlade propositionen, deltog de främsta på detta område, och de hade sysslat med denna sak i många, många år. Jag tror inte man skulle vinna något resultat genom att bifalla herr Wibergs yrkande.

Herr Wiberg säger också, att man skall inte stanna vid aktiebolagslagen — det är även andra lagar som behöva överses. Jag tror nog man får göra så, att man ändrar där man kan göra det och rättar till där det inte medför så mycket besvär som i fråga om aktiebolagslagen.

Herr Wiberg har pekat på 30 § i aktiebolagslagen, och jag vill i anledning därav säga till herr Wiberg, att om denna paragraf har blivit särskilt svår att förstå genom att det begåtts något fel i det särskilda utskottet, så kan ju herr Wiberg till en annan riksdag tala vid justitieministern och söka få denna paragraf ändrad. Såvida justitieministern, som han väl gör, delar herr Wibergs uppfattning, kan Kungl. Maj:t genom en proposition i samband med något annat föreslå en ändring.

Vidare säger herr Wiberg, att han icke kan dela utskottets uppfattning att det skulle medföra svårigheter för rättslivet, vilket, som utskottet säger, nu anpassat sig efter lagen i dess nuvarande lydelse. Men det är väl så, herr Wiberg, att även om man inte har anpassat sig redan nu efter lagen, så hinner man väl göra det innan herr Wibergs reform blir genomförd, vilket väl torde dröja många år. Det kommer nog därför att bli en del svårigheter för rättslivet såsom utskottet påpekat.

Jag tror således, herr talman, att utskottet har fullkomligt rätt i sin uppfattning. Vi dela motionärens uttalande om önskvärdheten av att få en lättläst lagtext, men vi våga icke föreslå att riksdagen skall gå in för en omskrivning av hela aktiebolagslagen, vilken

lag ju endast för några månader sedan trätt i kraft.

Med hänvisning till vad utskottet anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Motion om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om avbrytande av havandeskap.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr JOHNSSON i Stockholm: Herr talman! Jag har blivit ombedd att icke upptaga någon debatt i detta ämne här och nu, och jag går gärna denna önskan till mötes. Jag kan göra det därför att denna fråga redan blivit mycket omdebatterad i pressen, och jag gör det också därför att jag tydligt märker, att utskottet visat frågan mycken omsorg och vördnad, och det ber jag att få uttala ett tack till utskottet för. Det finns visserligen en del uttalanden i detta utskottsutlåtande, som jag icke är villig att skriva under, men jag påpekar också att där finns en hel del mycket positiva uppslag, som gå mina önskemål till mötes.

När utskottet slutar med att säga, att abortfrågan är av den stora vikt att den ständigt bör vara föremål för statsmakternas uppmärksamhet, eftersom den rör ett mycket allvarligt problem för den enskilde och därtill respekten för liv, så tycker jag att därmed har frågan lyfts upp på det plan, där jag menar att den bör ligga. Därmed har jag vunnit åtminstone en del som jag

väntat att vinna, och då är jag också för min del redo att ställa frågan på framtiden.

Jag skulle alltså kunna glädja utskottets värderade ordförande med att yrka bifall till utskottets förslag, men då det möjligen skulle kunna missuppfattas såsom ett slags flykt från mina egna positioner, nöjer jag mig, herr talman, med att icke framställa något yrkande.

Herr STAXÄNG: Herr talman! Det var ju rätt intressant att höra, att motionären även offrade några ord på denna fråga.

Anledningen till att jag begärt ordet i denna sak är att jag anser mig ha en viss rätt att göra det. Jag har vid flera tillfällen framhållit, vilken farlig väg samhället beträder i denna ytterst allvarliga samhällsangelägenhet. Redan 1938 framhöll jag, att de då ifrågasatta åtgärderna voro oförenliga med en central och sann kristendom, men man gick förbi detta med en gest, som jag vill karakterisera som präglad av beskyddande nedlåtenhet.

För att det inte skall finnas något missförstånd vill jag påpeka, att jag redan då förklarade mig beredd att minst lika mycket som någon annan i denna kammare medverka till att dessa mödrar erhöilo materiell hjälp. Jag håller fast vid detta. Det är nödvändigt att göra det, ty det gäller här att värna om människolivets okränkbarhet. Det gäller att skydda barnets liv i dess mest hjälplösa belägenhet. Det har också tydligt visat sig, att samhället får allt svårare att behärska de åtgärder, som ha knutits till denna lag. Återverkningarna ha varit ytterst allvarsamma. Man har drivits att ytterligare utvidga lagen år 1946. Man har kompletterat lagen med bestämmelser, som kunna allvarligt undergräva den enskilde individens sedliga liv. Men givetvis, herr talman, var jag helt med, när man 1946 beslöt att ge materiellt stöd åt dessa mödrar och när man införde kuratorsinstitutionen,

och jag vill gärna vara med om att utvidga bägge delarna, inte minst det sistnämnda, i en klart positiv och sund riktning.

Så länge man i denna fråga endast har att ta hänsyn till de röster, som komma från kyrkligt håll, kan man ju, såsom ofta sker, sätta sig över dessa invändningar och, såsom också ofta sker, kanske finna någon från det hållet, som är beredd att kompromissa. Men man har dock förbisett en sak. En läkare med en sant etisk inställning anser sig vara livets tjänare, men icke dess herre. Han skall rädda människoliv, men inte utsläcka dem. Hans uppfattning i detta fall sammanfaller med den kristna åskådningen, som tillmäter varje människa ett värde, oberoende av hennes ålder och arbetsduglighet.

De varnande rösterna från läkarhåll ha också blivit allt talrikare. En framtående läkare yttrade nyligen: »Tilllämpningen av 1938 års lag bereder oss undan för undan allt större svårigheter. 1946 års lag gör det även ännu mer.»

Detta vill jag ha sagt som en deklaration i denna sak, herr talman. Av vissa skäl skall jag helt förbigå motionen. Jag skall inte heller orda mycket om utskottets utlåtande, ty det är mig fjärran att vilja sára de personer, som ha handlagt denna fråga i utskottet, och jag vet, att även de se allvarsamt på denna sak. Att ledamöterna blivit eniga är för mig ingen samvetsfråga. Om jag undantar det uttalande, som utskottet gjort i sista stycket, skulle jag om utskottets uttalande vilja apostrofera det omdöme, som Erik Gustaf Geijer en gång fällde om en kritisk analys av hans historiska arbete: »Man försöker komma förbi saken med förmenta skäl och med välmenta försäkringar.»

Orsaken till att jag vid denna frågas behandling i dag endast velat framföra dessa synpunkter utan att ställa något yrkande är, att jag visserligen inte kan godta utskottets motivering men att jag ändå hoppas på att en rättelse skall ske

på annat sätt och på andra vägar i denna ytterst betydelsefulla fråga. Vad som här behövs är en genomgripande sinnesändring hos samhällets individer själva, och denna sinnesändring måste byggas på en sann kristendoms grund. Då kommer en moder alltid att vara beredd att offra allt för det barn hon bär under sitt hjärta, och jag tror, att antalet av de läkare, som ta denna fråga som en allvarlig samvetsfråga, då kommer att bli än större.

Häruti instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Fru LINDEROT: Herr talman! Egentligen skola vi väl vara belåtna med att pastor Johnsson genom sin motion åstadkommit den livliga diskussion i hithörande frågor, som förekommit de senaste veckorna, fast diskussionerna ha nog inte lett till det resultat, som herr Johnsson beräknat.

Det är synnerligen värdefullt att ansvariga instanser och personer fått ett lämpligt tillfälle att ge allmänheten upplysningar om vilka erfarenheter man har att redovisa sedan abortlagens tillkomst. Det är också synnerligen värdefullt att en del herrar, med eller utan prästkappa, fått avslöja sin reaktionära inställning i hithörande ting.

Det skulle kanske vara onödigt att yttra sig, när första lagutskottet så tydligt uttalat sig emot de synpunkter, som pastor Johnsson gjort sig till tolk för, men det är något, som i högsta grad upprör mitt sinne, och det är att dessa herrar tala om »respekten för liv». De begära att kvinnan skall ha respekt för det spirande liv hon bär i sitt sköte utan att tänka på hur detta liv sedan vårdas av dem, som behärska samhället. Hon skall ha respekt för liv, samtidigt som miljoner och åter miljoner liv skövlas bort i det ena kriget efter det andra. Hon skall ha respekt för liv, samtidigt som atombomber tillverkas

på löpande band i Amerika, samtidigt som det inte generar representanterna för västerlandets kultur, som herr Johnsson åberopar, att just nu samordna västerländernas militära resurser för nästa krig. Är det ändå inte litet väl mycket begärt av kvinnorna, att de under dessa förhållanden skola ta emot icke önskade barn?

Herr Johnsson säger: »Vi ha slagit in på en väg som negerar själva grundvalen för västerlandets kultur. — — — Reaktionen stegras, därför att ingen kan avgöra vart utvecklingen kommer att leda, sedan på detta sätt grundvalarna uppgivits.»

Vad är det, som är kännetecknande för västerlandets kultur i denna fråga? Enligt vad jag kan förstå är det att alltför många fäder, både gifta och ogifta, ta alldeles för lätt på faderskapet. Det anses i dag bland många unga fäder som en bragd, om de kunna komma ifrån sina förpliktelser mot sitt eller sina barn. Vidare är ett annat kännetecken för västerlandet, att mödrarna sannerligen inte kunna känna någon trygghet för sig och sina barn, vare sig ekonomisk trygghet eller säkerhet för livet.

Respekten för livet borde väl i första hand kräva av oss att vi ge medborgarna sådana kunskaper, att varje graviditet blir önskad. Respekten för livet borde sporra oss att skapa sådana livsbetingelser för alla människor, att de med glädje kunde fortplanta släktet. Så länge inte dessa betingelser finnas, ha vi ingen rätt att kriminalisera aborten.

Av framstående läkare och vetenskapsmän såväl som av andra dagliga utövare av arbete på detta område ha vi fått redogörelser om hur abortlagen har verkat under de senaste åren. Av alla dessa redogörelser framgår, att syftet med lagen, nämligen att nedbringa antalet illegala aborter, till stor del har uppnåtts. En värdefull synpunkt härom har givits av med. lic. Ettlinger, som redogör för erfarenheterna

vid Stockholms stads rådfrågningsbyrå för abortsökande. Hon säger: »Byrån hade fram till 1946 en tämligen konstant besöksfrekvens på cirka 300 fall per år. Ungefär hälften av dessa fingo laglig abort och ungefär 40 procent gingo till kvacksalvare. Sedan det omdiskuterade tillägget till lagen trätt i kraft, har besöksfrekvensen stigit, och man tar för närvarande emot 45—50 sökande per vecka. Fortfarande få ungefär hälften av de besökande laglig abort, men» — och det är detta som är så betydelsefullt — »nu gå endast 3—4 procent av dem, som icke fått medgivande till laglig abort, vidare till kvacksalvare.» Det bör alltså observeras, att läkarna nu fått större möjligheter att komma i kontakt med detta klientel än vad de tidigare ha haft.

Professor Nils von Hofsten ger i ett inlägg en värdefull statistik över av medicinalstyrelsens socialpsykiatriska nämnd medgivna aborter under de två sista månaderna 1947. Härav får man veta, att det övervägande antalet hjälpsökande utgöres av gifta kvinnor. Under rubriken »utsläpade mödrar» funnos 191 som erhållit abort, och av dessa voro endast 7 ogifta. Under rubriken »djup depression» funnos 199, varav 72 ogifta. Dessa exempel kunna räcka för att tillbakavisa den beskyllning, som framför allt prästerna göra sig till tolk för, nämligen att det abortsökande klientelet utgöres av lättsinniga kvinnor.

Professor von Hofsten påminner också om en viktig sak när han säger: »När en kvinna förespeglats äktenskap men sedan graviditet inträtt överges av den ansvarslöse barnafadern, bryter hon ej sällan samman så fullständigt, att situationen blir alarmerande.»

Ja, herr talman, här tror jag vi ha det viktigaste problemet. Här stå vi inför frågan: Hur skola vi få både män och kvinnor — inte bara kvinnorna — att känna ansvar och respekt för livet? Så länge männen dagligen bevisa, att de gärna smita undan ansvaret för sina

handlingar, måste samhället underlätta tillvaron för kvinnorna, som ensamma få bära ansvaret för bådass handlingar.

Första lagutskottet har framhållit i sitt utlåtande, att »upplysningsverksamheten i sexualfrågor har stor betydelse, då det gäller att stärka ansvarskänslan». Detta ber jag att få kraftigt understryka. Låt oss få upplysning om de förebyggande åtgärderna, låt oss ge framför allt ungdomen upplysning om de preventiva metoderna. Såväl befolkningskommissionen som befolkningsutredningen och skolöverläkaren ha förordat detta. Låt oss få fler anställda på rådgivningsbyråerna, som behärska preventivtekniken! Mödravårdscentralerna hinna icke med alla som söka hjälp. Det borde dessutom vara andra besökstider för dem, som vilja ha undervisning i förebyggande åtgärder, än för dem, som komma i andra ärenden.

Alltså tror jag att vi behöva: 1) fler mödravårdscentraler och rådgivningsbyråer liksom ökning av personalantalet — det är tydligt att det vi ha nu är för litet; 2) undervisning i preventivteknik för alla socialarbetare, sjuksköterskor och barnmorskor, så att hjälpsökande icke enbart behöva vända sig till läkare, vilkas förut strängt upptagna tid gör det svårt för dem att verkligen kunna betjäna alla hjälpsökande; 3) fler hem för blivande ensamma mödrar och fler praktiska bostäder för mödrar med barn, där vården om barnen är tryggad under moderns arbetstid, även för sådana kategorier som restaurangarbetare, affärsanställda och andra som icke ha regelbunden arbetstid; 4) de utlovade moderskapsbidragen, som garantera förvärvsarbetande mödrar möjlighet att utnyttja de sex månadernas ledighet efter barnets födelse, som lagen ger henne rätt till. Det är förresten typiskt, att när det skall sparas av en eller annan anledning, går det så lätt att taga just av det som kvinnorna skola ha nytta av.

Låt mig återkomma till födelsekontrollen. Ingen är anhängare av tanken

att barnantalet skall regleras genom abortingripande. Problemet med de icke önskade barnen måste lösas genom födelsekontroll. Och jag upprepar ännu en gång: Låt oss få upplysning i dessa saker! De nya rådgivare, som herr Johnsson föreslår skola ges kuratorerna som hjälp, kunna säkerligen heller icke komma till rätta med problemet, om icke större ekonomiska bidrag ställas till förfogande för klientelet. Kunde kuratorerna i varje särskilt fall hänvisa till trygghet, skulle troligen de flesta avstå från aborten, även om vetenskapen finns att fadern kommer att hålla sig borta. De värdefulla erfarenheter, som ha vunnits sedan abortlagen reformerades 1946, torde sporra oss till att i snabbare takt än hittills utöka hjälpåtgärderna för mödrarna i stället för att, såsom motionären föreslår, begränsa dem.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få instämma i första lagutskottets hemställan, att motionen nr 372 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaran utskottets hemställan.

§ 16.

Herr statsrådet *Zetterberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 183, angående godkännande av en mellan Sverige och den belgisk-luxemburgiska ekonomiska unionen träffad handelsöverenskommelse;

nr 187, angående social jordbrukskreditgivning m. m.; och

nr 188, angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket.

Dessa propositioner bordlades.

§ 17.

Lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av dels Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr GUSTAFSSON i Lekåsa: Herr talman! Då andra lagutskottet tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 54 oförändrad, ber jag att få säga några ord med anledning av den motion jag framburit tillsammans med herr Onsjö, motionen nr 383 i denna kammare.

Under alla de år, som gått sedan krigsutbrottet 1939, har ju förfogandelagen varit i kraft. 1939—1945 hade vi en samlingsregering, där alla fyra partierna, högern, folkpartiet, bondeförbundet och socialdemokratiska partiet, voro representerade. Regeringsledamöterna hade då tillfälle att rådgöra med sina resp. grupper, och på det sättet vann regeringen det förtroende, som fordrades från dem, som i första hand drabbades hårdast av förfogandelagens bestämmelser. Nu har det gått tre år sedan kriget slutade, som det heter, och under denna tid har det givits många bragelöften om att förfogandelagen och ransoneringarna med allt vad därtill hörer skulle komma att avvecklas eller upphöra. Men vi ha sett, hur undan för undan det ena förslaget efter det andra, den ena av livsmedelskommissionen föreslagna åtgärden efter den andra kommit med skärpta bestämmelser och med ytterligare kontroll över livsmedelsproduktionen, med bestämmelser om tillsättandet av slaktgodemän m. m. Detta finner den svenska jordbruksbefolkningen och landbygdens folk vara att bli satta under förmynderskap. Det kan, herr talman, icke vara lyckligt för regeringen, om det i fortsättningen skall få vara på detta sätt. Vi ha ju haft så många debatter om alla dessa saker. Jag tänker då på remissdebatten och utrikesdebatten, och vidare hade vi ju en lång, utdragen debatt den 2 mars med anledning av ett

svar, som lämnades på ett par interpellationer angående det s. k. Krångel-Sverige.

Nu har ju utskottet på ett mycket hederligt sätt tagit upp den kritik, som framförts i motionerna. Utskottet säger: »Det kan givetvis diskuteras, huruvida förutsättningarna för tillämpning av allmänna förfogandelagen alltför föreligga. Lagens uttryck 'utomordentliga, av krig föranledda förhållanden' är emellertid så vagt, att det tillåter en mycket vidsträckt tolkning. Det råder ett mer eller mindre direkt orsakssammanhang mellan det senaste världskriget och de 'utomordentliga förhållanden', som nödvändigöra ransonerings- och regleringssystemets bibehållande tills vidare, vilket system såsom förut nämnts till väsentliga delar är uppbyggt på grundval av allmänna förfogandelagens bestämmelser om beslag.» När man läser hela utskottsutlåtandet och ser utskottets inställning, skulle man vänta sig, att dess hemställan skulle ha inneburit, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta om vissa eftergifter i fråga om förfogandelagen eller om en provisorisk lagstiftning beträffande vissa artiklar, vilka det är absolut nödvändigt att få in under regleringsbestämmelser.

Jag hade, herr talman, tänkt att yrka bifall till min motion, men då nu utskottet så välvilligt behandlat både denna och de andra motionerna, skall jag icke göra något yrkande.

Herr HJALMARSON: Herr talman! I en motion i denna kammare ha jag och ett par andra kammarledamöter yrkat avslag på förevarande proposition. Detta yrkande har framför allt grundats på juridiska skäl. De materiella förutsättningarna för en fortsatt tillämpning av lagen ha nämligen synts oss icke längre föreligga.

För att lagens bestämmelser skola träda i tillämpning erfordras ju ett särskilt förordnande, vilket enligt 1 § i la-

gen endast må meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Det är sålunda under dessa uttryckligt angivna förutsättningar, som förordnande om förfogandelagens tillämpning kan meddelas. För vår del ha vi vid motionens avlämnande ansett, att dessa juridiska förutsättningar icke förelågo. Föredragande departementschefen har i propositionen över huvud taget icke tagit upp förutsättningarna till diskussion utan såsom enda skäl för en fortsatt tillämpning av lagen framhållit, att gällande beslag och regleringar med säkerhet i stort sett bli erforderliga även i fortsättningen samt att det icke är uteslutet, att ytterligare beslag komma att visa sig nödvändiga. Vidare säger departementschefen, att orsakerna till det dåliga försörjningsläget beträffande vissa angivna varor äro dels torkan under sommaren och hösten 1947, som medfört en under medelmåttan liggande skörd, dels försämringen av vårt valutapolitiska läge, som framtvingat en väsentlig begränsning av importen, särskilt från de s. k. hårdvalutaländerna, samt åtgärder för att stimulera vår export på bekostnad av den inhemska konsumtionen, dels slutligen det allmänna försörjningsläget i världen, som i stor utsträckning kännetecknas av knapphet på livsviktiga förnödenheter. I och för sig giver detta departementschefens uttalande icke anledning till någon invändning, men å andra sidan kan det knappast åberopas som stöd för en fortsatt tillämpning av förfogandelagen. Visserligen är det ju riktigt, såsom andra lagutskottet skrivit i sitt utlåtande, att lagens uttryck »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» är så vagt formulerat, att det tillåter en mycket vidsträckt tolkning, men det förefaller åtminstone mig som om detta uttryck icke tillåte en så vidsträckt tolkning, att det kan ligga till grund för en fortsatt tillämpning av förfogandelagen i dess nuvarande utformning. Är det så, att man anser för-

fogandelagens fortsatta tillämpning nödvändig, bör man väl därför i varje fall söka omarbета nyssnämnda uttryck, så att det ger rum för en fortsatt tillämpning av lagen. Formuleringen av utskottsutlåtandet tyder för övrigt på att det även inom utskottet förelegat starka tvivel på att de formella förut-sättningarna härför verkligen föreligga.

Jag vill, herr talman, bara till sist understryka, att vad vi nu diskutera berör en väsentlig fråga för den allmänna rättssäkerheten i landet. Den nuvarande lagstiftningen lämnar rum för en uppenbar rättsosäkerhet för den enskilde. Det skulle kunna dragas fram flera exempel på detta, men det kanske räcker med att bara påpeka, att det nuvarande söndagskörningsförbudet, som trädde i kraft den 8 november förra året, genomfördes i form av en ändring i kungl. kungörelsen den 15 november 1945 angående reglering av handeln med och användningen av bilgummi. Som av titeln på kungörelsen framgår, rör denna endast bilgummi. Söndagskörningsförbudet har i stort sett ingenting med bilgummi att göra, utan det allmänt erkända syftet med förbudet var att åstadkomma en bensinbesparing. När den nuvarande förfogandela-gen och därpå grundade kungörelser kunna möjliggöra en sådan anakronism, är det verkligen skäl i att företaga en grundlig utredning i saken och omarbetning av lagstiftningen.

Det är också därför som jag i likhet med den föregående talaren vill med tillfredsställelse notera, att utskottet för sin del förordar en genomgående översyn av förfogandelagen, och jag vill bara sluta med att uttala den förhoppningen, att denna översyn blir sådan, att, om nu lagen över huvud taget i fortsättningen skall behövas, rättssäkerheten återställles.

Jag avstår, herr talman, i nuvarande läge från att framställa något yrkande i denna fråga.

Under detta anförande övertog herr

förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Sedan överläggningen förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om utredning angående kompensation för förlorad semesterersättning under värnpliktstjänstgöring;

första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas; och

andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 20 december 1940 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag under försvarets fonder och statens utlåningsfonder för budgetåret 1948/49.

Punkterna 1—16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 17.

Lades till handlingarna.

§ 20.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21.

Lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

I en den 16 januari 1948 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 42, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Enligt ifrågavarande lagförslag skulle till punkt 4 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 fogas följande stycke:

Angående avdrag för nedskrivning av värdet å rättigheter till leverans av maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier enligt ej fullgjorda köpekontrakt stadgas i punkt 1 av anvisningarna till 41 §.

Vidare skulle punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen erhålla följande tillägg:

Beträffande värdet å rättigheter till leverans av maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier enligt ej fullgjorda köpekontrakt må nedskrivning av värdet därå godkännas endast i den mån den skattskyldige visar, att inköpspriset för tillgångar av samma slag å balansdagen understiger det kontraherade priset, eller det göres sannolikt, att dylikt prisfall kommer att inträffa innan tillgångarna levereras.

I fråga om ikraftträdandet innehöll förslaget denna bestämmelse:

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk

författningssamling, och skall äga tillämpning jämväl med avseende å det beskattningsår, för vilket taxering av beskattningsnämnd i första instans verkställes år 1948. Utan hinder av vad i denna lag stadgas må dock godkännas sådan nedskrivning av värdet å rättighet till leverans av fartyg, som skattskyldig verkställt jämlikt förordningarna om krigskonjunkturskatt för åren 1946 och 1947.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förvarande proposition nr 42, antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Reservation hade avgivits av herrar *Velander, Wehtje, Näsgård, Petrén, Hagberg* i Malmö, *Olson* i Göteborg, *Andersson* i Dunker och *Larsson* i Luttra, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 42 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att bestämmelserna om ikraftträdandet skulle erhålla följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949. Utan hinder av vad i denna lag stadgas må dock godkännas sådan nedskrivning av värdet å rättighet till leverans av fartyg, som skattskyldig verkställt jämlikt förordningarna om krigskonjunkturskatt för åren 1946 och 1947.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **OLSON** i Göteborg: Herr talman! Vi ha nu åter att ta ställning till en galopplagstiftning — vilken i ordningen lönar det sig inte att försöka räkna ut. Orsaken är ett regeringsrättsutslag den 26 september 1947, som förklarar ett rederi berättigat till avskriv-

ning å ett beställt men icke levererat fartyg.

Detta utslag synes ha kommit som en chock för skatteväsendet. Man säger, att ett fullständigt nytt läge därigenom har uppkommit. Det har inte varit lagstiftarnas mening, bedyrar departementschefen, att avskrivningar på detta sätt skulle utsträckas till leveranskontrakt. Man pekar på att samma problem har varit uppe när det gällde varor, och att det då blivit löst genom en särskild lagstiftning, och det är självklart, att samma princip måste gälla, när det är fråga om kontrakterade men inte levererade maskiner. Man säger vidare, att den fria avskrivningens underlag skulle ökas genom en sådan utvidgning av rätten till avskrivning, vilket skulle kunna vara till men för det allmännas intressen. Hela frågan om fri avskrivningsrätt anses böra underkastas översyn. Utöver de argument som anförts i de diskussioner, som föregått tillkomsten av bestämmelserna om den fria avskrivningen, åberopas de missbruk, som förmenas ha följt av denna, och hurusom den givit anledning till urartning.

Ja, måhända är det riktigt, att ett nytt läge har uppkommit i samband med detta regeringsrättsutslag. Men man kan väl säga, att det nya läge, som vi nu befinna oss i, i mycket stor utsträckning är beroende på en annan omständighet, nämligen de mycket långa leveranstiderna, som på ett avgörande sätt ha ökat riskerna vid beställning av inventarier och maskinanläggningar av större värde, t. ex. fartyg. Det är nog också riktigt, att samma problem varit föremål för behandling när det har gällt rätten att göra avskrivningar på leveranskontrakt i fråga om varor.

Nu säger man, att det är självklart, att vad som gäller för varor också måste gälla kontrakt för maskiner, och det borde de skattskyldiga ha tänkt sig. Jag måste ju säga, att statsmakternas uraktlåtenhet att vid ändringen av anvisningarna hösten 1945 den ändring som skedde i samband med införandet

av en begränsad rätt till avskrivning å leveranskontrakt i fråga om varor — ta med leveranskontrakt på maskiner omöjligt kan av de skattskyldiga ha uppfattats som glömska eller försummelse, utan att de däri måste ha inlagt ett syfte. En annan uppfattning i denna sak skulle innebära ett undervärderande av den eljest mycket exakt fungerande administrativa apparat, som utmärker hela vårt skatteväsende.

Det fanns ett slag inom utskottet vissa utsikter för att man i denna fråga skulle ha kommit fram till ett enhälligt betänkande, och det hade väl blivit fallet, om en av ordföranden uttryckt samförståndsvilja hade fullföljts. Om majoriteten hade släppt kravet på retroaktivitet, så hade ett dylikt samförstånd måhända kunnat åvägbringas, fastän det är påtagligt, att detta från utskottsreservanternas sida skulle ha inneburit ett inte oväsentligt offer, då det är vår uppfattning, att såväl departementschefens som utskottets inställning i sakfrågan lider av påtagliga brister ur näringssynpunkt. Som saken nu ligger till, anser jag mig, fastän det yrkande jag som reservant har ställt i sakfrågan inte är något annat yrkande än utskottsmajoritetens, likväl berättigad att anlägga några synpunkter på även denna del av frågan i detta sammanhang.

I sakfrågan gör sig departementschefen, liksom utskottets majoritet, som så ofta när det gäller bedömande av näringsfrågor i förhållande till statsintresset, skyldig till en viss ensidighet. Det medges visserligen, att en konsolidering av företagen, åstadkommen genom fri avskrivning, är gagnelig för samhällsintresset men bara intill en viss gräns, då, som man har uttryckt saken, en överkonsolidering skulle kunna inträda. Men i allmänhet bestämmes inställningen av att den fria avskrivningsrätten utgör en förmån för det enskilda företaget.

Jag skall, herr talman, inte vid detta tillfälle gå närmare in på denna synpunkt, då man inte gärna kan få ett

riktigt omdöme om förmånen för näringsföretagen utan att i sin helhet ta i betraktande den speciella ställning företagen ha i vår hushållning i jämförelse med löntagare eller andra enskilda skattedragare.

Departementschefen medger på sidan 26 i propositionen i sådant sammanhang, att den fria avskrivningsrätten å maskiner och inventarier varit ägnad att bereda de skattskyldiga betydelsefulla möjligheter till konsolidering. Det är ju gott och väl. Men man saknar tillägget: »vilket för folkhushållets sunda utveckling i gemen är av största betydelse». Det står inte. Utelämnandet av detta viktiga led gör departementschefens fortsatta uttalande förklarligt, då han säger: »Den omständigheten att den fria avskrivningsrätten beträffande inventarier medfört betydelsefulla fördelar utgör emellertid i och för sig intet skäl, varför nämnda avskrivningsrätt skulle utsträckas till att avse även kontrakt å dylika tillgångar.» Häri ligger ensidigheten i bedömandet. Det är ju nämligen lika klart, att om den fria avskrivningsrätten medfört betydelsefulla fördelar för folkhushållet, alltså den viktiga synpunkt, som av departementschefen var utelämnad, kan man inte längre säga, att detta i och för sig ej utgör något skäl för att nämnda avskrivningsrätt skulle utsträckas till att avse även kontrakt.

Man kan, herr talman, om man är verksam i näringsutövning, inte komma ifrån det intrycket, att departementschefen liksom utskottsmajoriteten, som ju inte vilja skada näringslivet utan tvärtom önska främja detta, i otaliga fall vidtaga åtgärder, som må betingas av aldrig så välmenande orsaker, av omtanke om de små i samhället, hävdandet av samhällets överhöghet, skyddandet av dettas fiskaliska rätt eller skapandet av rättvisa de skattskyldiga emellan, men som bland dem, som bära företagandets mödor och ansvar, med bästa vilja inte kunna tolkas såsom näringsvänliga.

Ville man se saken från näringssynpunkt, skulle man inte kunna undgå att beakta, att värdet för företagen och folkhushållet av de vidgade avskrivningsmöjligheterna inte bara ligger i möjligheterna till konsolidering. Om man försöker sätta sig in i vilka risker t. ex. en fartygsbeställning innebär, skall man lätt förstå, att själva fartygsbeställandet blir beroende av i vad mån dessa risker kunna uppvägas. Ingen vill väl bestrida, att de långa leveranstiderna, vilka över huvud taget ha aktualiserat hela frågan om avskrivningsrätten å kontrakt, ha betydligt ökat dessa risker. Ja, det borde vara klart, att hela beställningen är beroende av att en överblickbar god konjunktur kan utnyttjas för riskernas minskande genom avskrivning. Ett avvaktande av fartygets leverans för igångsättande av nödiga nedskrivningar kan bedömas så riskabelt, att hela beställningen inställes. Häri ligger ett produktionshämmande moment, som det funnits all anledning för både departementschefen och utskottet att ta hänsyn till. Det är så praktiska saker, att man är berättigad att ställa följande fråga till utskottsmajoriteten: Är det klokt just nu att företa något, varigenom produktionen hämmas, och ha vi råd i dagens läge att plåstra med vår skattelagstiftning, om följden därav blir, att om det så vore blott en enda fartygsbeställning inställes, som vid ett friare avskrivningsförfarande skulle ha kommit till stånd?

Man avvisar kritiken mot att denna lagstiftning har kommit så plötsligt och skall få retroaktiv verkan med att den kommer i rätt tid för att taxeringsnämnderna skola kunna stödja sig på den, och utskottet säger någonting i slutet av sitt utlåtande om att det har endast förflutit så kort tid efter det att detta regeringsrättsutslag blivit av därav berörda skattskyldiga mera allmänt känt, att den omständigheten att denna nya bestämmelse skulle tillämpas redan vid taxeringarna nu i år, inte borde kunna medföra några nämnvärda olägenheter.

Det är rätt anmärkningsvärt, att en dylik uppfattning om retroaktivitetens innebörd har kunnat bli vägledande för utskottets ställningstagande. Vi ha från näringshåll gjort oss mycken möda att klarlägga, att retroaktiviteten inträder i och med att det beslut som fattas om en maskinanskaffning eller en fartygsbeställning bringas om intet. Retroaktiviteten drabbar sålunda sådana företag, vilka fattat beslut om beställningar och baserat dessa beslut på den möjlighet till fri avskrivning å kontrakt, som man har haft anledning att räkna med och alldeles särskilt har haft anledning att räkna med efter regeringsrättens utslag.

Man säger nu, att före regeringsrättens utslag hade man inte anledning att räkna med en till leveranskontrakt utsträckt rätt till avskrivning, och efter regeringsrättens utslag borde det på grund av den igångsatta och snart där- efter föreliggande utredningen stå klart för alla vad som komma skulle, så att de skulle haft god tid att inrätta sig där- efter. Jag må säga, att det i sistnämnda fallet är betänkliga tendenser som ta sig uttryck i ett demokratiskt samhälle, när en finansministers direktiv och på grundval därav effektuerad utredning betyda mer än gällande lag. Vad det förstnämnda fallet beträffar är det, som näringsdelegerade i sitt yttrande utrett, oriktigt, att praxis beträffande rätt till avskrivningar å leveranskontrakt å maskiner o. d. varit entydig före regeringsrättsutslaget den 26 september.

Det är verkligen en långt gången fordran, att antydningar och avsikter hos finansdepartementet skola vara vägledande för näringslivet framför lag och rätt, och att, som en socialdemokrat yttrade i utskottet, de företag få stå sitt kast, som handlat i överensstämmelse med en lagakraftvunnen dom i stället för att — förmodar jag han menar — utläsa finansministerns syften och följa dem. Så stor brådska är väl inte påkallad i lagstiftningen, när ingenting står på spel, att ärendena inte skola

kunna beredas och beslutas i laga ordning. Retroaktivitet i den ekonomiska lagstiftningen skapar ovisshet och oro och inför ett drag av godtycklighet från samhällets sida, som inte är nyttig för samhällsauktoriteten.

Det är klart, att hotet om retroaktivitet, när det gäller ekonomiska lagstiftningsåtgärder, måste vålla en hög grad av osäkerhet i företagens affärsdispositioner och därför aldrig kan vara till produktionens fromma men väl till dess skada. Det är av denna orsak vi reserverar lagt en alldeles särskild vikt vid att man åtminstone på den punkten skulle kunnat nå enighet om att lagstiftningen inte skulle komma i tillämpning i fråga om andra åtgöranden än dem, som företas från detta års ingång och sålunda komma i tillämpning först vid 1949 års taxering.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Denna frågas behandling har ju utvecklats sig så, att när nu kammaren står inför att fatta beslut — första kammaren har redan gjort det och bifallit utskottets linje — gäller det egentligen ingenting annat än ikraftträdandet av lagen.

När herr Olson i Göteborg uttalade önskvärdheten av att socialdemokraterna i utskottet skulle ha kunnat sträcka sig så långt som till utskottsordförandens försök att medla, så bör man ju inte glömma bort, att i det ögonblicket förelåg ett högerförslag om avslag på hela propositionen. Då befann sig högern rätt långt ifrån den position där den för ögonblicket befinner sig. Vi kunna naturligtvis alltid tvista om hur mycket vi äro anhängare av näringslivet, vilka som stödjade näringslivet och vilka som äro fiender till näringslivet. Det är över huvud taget ett resonemang som aldrig kan undvikas i dessa skattedebatter. Jag skall oförbehållsamt erkänna — vilket jag har gjort i utskot-

tet under behandlingen av denna fråga och vilket stått oemotsagt ifrån alla håll inom utskottet — att den fria avskrivningsrätten var avsedd att vara ett stöd för näringslivet, att bereda en möjlighet för detta att konsolidera sig, och därmed, herr Olson i Göteborg, avsedd att vara till nytta för folkhushållet, vare sig det står i propositionen eller inte. Men detta kan å andra sidan inte få innebära, att man nyttjar den fria avskrivningsrätten på ett sätt som måste komma stora lager av vårt folk att fråga sig, om man därvidlag inte har gått till uppenbar överdrift.

Nu har herr Olson i Göteborg och reservanterna i övrigt, särskilt ifrån högern, slutligen intagit den ståndpunkten att de anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag om genomförande av den föreslagna ändringen men låta striden stå om vad man kallar en retroaktiv tillämpning. Jag tycker inte om härklyverier och skall därför inte taga upp en diskussion om huruvida här föreligger en retroaktivitet som är annorlunda beskaffad än den som tillämpades vid den senaste ändringen av denna lag 1945, då det gällde leveranskontrakten för varulager. Även om man kan säga att beslutet 1945 fattades vid höstriksdagen, och man således hade möjlighet att under de första månaderna på året taga hänsyn därtill, så skall man dock beakta, att det då fanns företag, och mycket stora företag, som verkställt bokslut den 30 september, kanske i något fall till och med tidigare, och för vilka således 1945 års beslut om avskrivning på lagervaror blev lika retroaktivt — om man nu använder det begreppet — som det beslut skulle bli, som riksdagen kan komma att fatta i dag.

Jag skall inte som frågan nu ligger till spilla någon tid på någon utförligare diskussion om själva den sakfråga, som beröres i den kungl. propositionen. Det skulle, herr talman, vara mycket lockande att göra det, särskilt då man tar hänsyn till det sätt, på vilket reservanterna ha transumerat utskottsbetänkan-

det, varvid de konsekvent uteslutit hela den bakgrund, som man måste ha kännedom om för att kunna komma fram till ett bedömande av sakens kärna. Man vill inte gärna i detta sammanhang tala om den försiktighet, som behärskade 1936 års skattekommitté, som behärskade bevillningsutskottet och riksdagens båda kamrar vid fattandet av 1938 års beslut. Jag förstår så väl, herr talman, att man inte vill alltför mycket tala om dessa ting, när man nu slutligen drivits till ett godtagande av det föreliggande förslaget i sak. Men nog borde även reservanterna ha kunnat kosta på sig en liten erinran om dessa förhållanden. Ty 1936 års skattekommitté talade i sitt betänkande om att bestämmelserna måste så utformas, att man kunde komma fram till ett förhinder av överdrifter vid utnyttjande av den fria avskrivningsrätten. Kommittén underströk att denna ståndpunkt hade goda skäl för sig, och riksdagen uttalade i enlighet med de linjer, som kommittén hade uppdragit, att det var med tvekan den gav sig in på den fria avskrivningsrätten och att den vid en icke alltför avlägsen tidpunkt ville gå till en ny prövning av denna sak. Jag skall emellertid, herr talman, icke efter högerns godtagande av förslaget i huvudsak ta upp någon närmare debatt om denna fråga. Jag vill bara ha sagt att personligen betraktar jag — vilket jag tror även är fallet med utskottsmajoriteten — den fria avskrivningsrätten som så värdefull för det svenska näringslivet, att den bör hanteras med en viss försiktighet, så att det inte en vacker dag uppstår en reaktion mot densamma, som avlägsnar även det goda som avskrivningsrätten har medfört. Jag behöver kanske inte påpeka att vi i nästa utlåtande ha att behandla en motion, som berör dessa ting. Jag tror inte att tiden är inne att gå till en översyn av dessa bestämmelser men att man med ett bifall till bevillningsutskottets förslag i det föreliggande betänkandet har nått vad man för dagen bör kunna nå. Men man skall

ingalunda vara blind för att om vissa överdrifter få göra sig gällande, detta kan leda fram till att vi måste pröva frågan i dess helhet.

När man från reservanternas sida vänder sig mot tidpunkten för ikraftträdandet av beslutet, skulle jag starkt vilja stryka under den mening som framhålles i propositionen, att det tilllägg, som nu göres, måste betraktas endast som ett återförande av tingen till det läge, som var för handen före regeringsrättens utslag i september 1947. Det kan ju med ett visst fog sägas: Vi kunna ju icke ha någon kännedom om de fall, då skattskyldiga ha tillämpat regeringsrättens utslag, då detta tillvägagångssätt har godkänts av taxeringsmyndigheterna och då något överklagande aldrig skett. Det är riktigt, herr talman, vi veta kanske mycket litet om dessa förhållanden. Men vad vi däremot ha kännedom om är ju vad vi själva ha varit med om när det gäller denna fråga, något som vi ingalunda komma ifrån. Vi veta att vi ha varit med om att täcka en lucka som uppstått efter ett regeringsrättsutslag 1945. Vi veta att finansministern i en proposition 1944, som riksdagen anslöt sig till, klart och tydligt förklarade att rätt till avskrivning av leveransköp av fartyg enligt hans mening icke borde ifrågakomma utan att direkt stöd i författningarna skulle föreligga. Något sådant direkt stöd i författningarna har inte förelegat, och det var ju detta som gjorde, att man inför regeringsrättens utslag — såsom herr Erik Olson sade — på många håll fick en chock. Jag tror, herr talman, att faran för retroaktivitet, som man har kallat det och talat så mycket om — det torde för övrigt vara någonting varom man kan tvista — häves av det som bevillningsutskottet säger på s. 12 angående tillämpningen av dessa bestämmelser vid årets taxering. Skulle det vara så, att någon har utnyttjat det nya regeringsrättsutslaget under den tid, som nu förflutit sedan detsamma avkunnades, har ju utskottet givit direktiv till

taxeringsmyndigheterna, att det skall förfaras med en viss försiktighet när det gäller bevisskyldigheten o. s. v. Om taxeringsmyndigheterna komma att tillämpa dessa direktiv, kommer, det tror jag, ingen fara att hota.

Sedan berörde herr Erik Olson fartygsbyggerna. Även beträffande dessa finns det på s. 12 i betänkandet så klart utvecklat hur man bör gå tillväga, att några konflikter, som kunna medföra någon fara för att varvsindustrien skulle mista fartygen ifråga, knappast kunna anses föreligga.

Men varför är det då så bråttom, varför hetsar man igenom detta? säga reservanterna. Kunde det inte få vara på det sättet, att förslaget, såsom reservanterna ha föreslagit, kan träda i kraft ett år senare än vad syftet från början varit? Ja, orsaken till detta är ju ingenting annat än att de, som haft möjlighet att utnyttja regeringsrättsutslaget — det är kanske inte så många — i sina deklarationer, klara sig igenom detta nålsöga, under det att de som inte ha gjort det försättas i ett särskilt läge. Är det då inte lika bra att klart ange vad som är riksdagens mening i detta avseende? Hade inte frågan, herr talman, varit av denna karaktär skulle jag ha lagt i dagen mera intresse för den ståndpunkt som slutligen blev reservanternas. Men det är utan tvivel på det sättet, att bevillningsutskottets majoritet — och det är inte bara socialdemokraterna — har den uppfattningen, att regeringsrättens utslag av september 1947 tyder mera på lagstiftning än på lagskipning. Och när förhållandena ligga till på det sättet — ingen kan förmena oss att hysa den uppfattningen — då förefaller det mig, herr talman, som om man icke borde tväka när det gäller att bifalla Kungl. Maj:ts förslag i här förevarande avseende.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! Utskottets ärade ordförande sade

för ett ögonblick sedan, att menings-skiljaktigheterna mellan utskottsmajoriteten och reservanterna inte gällde »någonting annat» än tidpunkten för ikraftträdandet av den här ifrågasatta lagstiftningen. Med detta sitt uttalande sökte herr Olsson i Gävle, såvitt jag kan förstå, att reducera betydelsen av den fråga, som skiljer majoriteten från reservanterna, nämligen frågan om retroaktiviteten, redan här tidigare berörd. Jag vill då säga — jag tror att jag därvid kan företräda samtliga de åtta reservanterna — att för reservanterna är just detta spörsmål ett mycket väsentligt sådant i detta sammanhang. Vi kunna nämligen inte vara med om att acceptera retroaktivitet för en ekonomisk lagstiftning av denna innebörd.

Vad är det, herr talman, som har hänt i den här frågan? Vi ha haft en viss lagstiftning på detta område. Tvist har uppkommit rörande dennas tolkning. Tvisten har förts till högsta instans, regeringsrätten. Regeringsrätten har i ett utslag av den 26 september förra året sagt sin mening i saken. Prejudikat föreligger alltså. Mot bakgrunden av detta utslag i högsta instans ha alltså de företag, som här kunna komma ifråga, verkställt bokslut, upprättat balansräkning och fått den fastställd av respektive bolagsstämma. Kungl. Maj:t har ansett att den lagstiftning, som sålunda har fått sitt uttryck i regeringsrättsutslaget, icke är sådan som den bör vara. Kungl. Maj:t har därför presenterat riksdagen förslag till en annan lagstiftning. Frågan är alltså: Skola nu dessa företag, som ha förlitat sig på regeringsrättens utslag, bli lidande på att de följt lag och rätt? Skall man kunna göra dem ansvariga för att de ha rättat sig efter regeringsrätten? Detta utgör ju den djupare innebörden i detta spörsmål och vad frågan verkligen gäller. Vi reservanter anse, att man inte kan lagstifta i ekonomiska ting på detta sätt. Vi ha ju biträtt förslaget i alla delar med undantag av bestämmelsen om dagen för ikraftträdandet. Enligt propositionen,

som i allt är tillstyrkt av utskottsmajoriteten, skulle lagen träda i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Enligt vår mening bör den träda i kraft den 1 januari 1949, varigenom de nya bestämmelserna alltså bli tillämpliga från och med beskattningsåret 1948 eller motsvarande räkenskapsår.

Vad framhåller nu utskottsmajoriteten för att försöka vederlägga de påpekanden, som reservanterna ha gjort och som jag här försökt att helt flyktigt antyda? Jo, majoriteten förklarar, att den intagit sin ståndpunkt — och till detta har utskottets ordförande knutit sitt anförande — med hänsyn till att de nya bestämmelserna i princip torde kunna anses överensstämma med den praxis, som tillämpats innan regeringsrätten den 26 september 1947 meddelade sitt utslag. Majoriteten måste alltså konstatera, att den föreslagna lagstiftningen inte står i överensstämmelse med regeringsrättens utslag men i överensstämmelse med den praxis, som tillämpades, innan prejudikat tillkom i högsta instans. Man får väl säga, att det är ganska ovanligt, att en utskottsmajoritet fotar sitt betänkande på en sådan ståndpunkt. Men det är egentligen den därpå följande satsen som är det mest anmärkningsvärda i majoritetens uttalande. Där förklarar nämligen majoriteten, att vid framläggande av den nu ifrågavarande propositionen i riksdagen *endast en kort tid* förflutit efter att detta utslag blivit av därav berörda skattskyldiga mera allmänt känt, och att den därför icke finner anledning att motsätta sig den föreslagna tiden för ikraftträdandet. Detta påpekande, herr talman, om att endast en kort tid förflutit, tyder enligt min mening på *en kvantitativ rättsuppfattning*, som måste vara ägnad att inge den allra största betänksamhet. Jag menar, att lag är lag under alla omständigheter, och så länge en person, fysisk eller juridisk, rättar sig efter lagen skall den väl ha lagens

fulla skydd och inte i efterhand träffas av en eventuell ny lagstiftning.

Man säger, som jag framhöll, att endast en kort tid förflutit, och därför skulle man kunna låta det hela arrangeras så som här är föreslaget. Ja, herr talman, vad menas med »en kort tid» i sådana här sammanhang? Jag vill fästa uppmärksamheten på att regeringsrättens utslag föll den 26 september 1947 och att propositionen är dagtecknad den 16 januari i år, alltså cirka fyra månader efter regeringsrättsutslaget. I dag skriva vi den 17 mars. Det är alltså ett halvt år som har förflutit, och under hela denna tid, ärade kammarledamöter, har naturligtvis lagen varit sådan som den framstår genom regeringsrättens utslag. Det är väl ingen som här i kammaren vågar göra någonting annat gällande. Under detta halvår ha helt naturligt icke så få företag vid upprättandet av sina bokslut, som jag sade, handlat mot bakgrunden av vad som i högsta instans har förklarats vara gällande lag och ingenting annat. Nu vill man genom att skapa retroaktivitet för den nya lagstiftningen så att säga klämma efter dessa skattskyldiga, som inte ha förstått bättre än att man skall handla efter lag och då också bör vara skyddad.

Nu tror jag, herr talman, att även majoriteten i grund och botten tycker, att det är litet besvärligt att gå med på propositionens förslag i denna del. I herr Olssons i Gävle anförande kunde man spåra en underton av tveksamhet, vilken också framkom därigenom, att han ansåg sig böra understryka vad majoriteten anförde beträffande de nya bestämmelsernas tillämpande. Majoriteten skriver nämligen: »Då de nya bestämmelserna enligt propositionen skola tillämpas redan vid innevarande års taxering, vilket förslag av utskottet såsom framgår av det följande lämnats utan erinran, synes det utskottet särskilt önskvärt, att vid samma taxering taxeringsmyndigheterna visa tillmötesgående mot rimliga önskemål från de skatt-

skyldigas sida.» I detta uttalande måste man ju finna ett uttryck för den stämningen, att utskottsmajoriteten helst hade sett, att denna av många påtalade retroaktivitet inte hade kommit till synes, utan att man i detta som i andra fall hade skyddat de personer, fysiska eller juridiska, som handlat med stöd av den lagstiftning, som var för handen, när de företogo sina dispositioner.

Jag har, herr talman, försökt att något litet antyda varför vi reserverar anse detta vara en ur principiell synpunkt betydelsefull angelägenhet och varför vi inte ha kunnat följa majoriteten på denna punkt. Jag vill också understryka vad herr Olsson i Gävle påpekade, nämligen att det vid en viss tidpunkt fanns möjligheter att enas i utskottet även i det avseendet det här gäller, och detta visar ju att majoriteten inte var så stark i tron. Men av någon anledning, som jag inte alls känner till, meddelade majoriteten — det var kanske sedan den sovit på saken — att den inte kunde gå med på vad från den borgerliga minoritetens sida härvidlag önskades, och så blev skrivningen sådan som den blev.

Som kammarens ledamöter finna ha utskottets högermän, bondeförbundare och den ene av folkpartiets tvenne representanter undertecknat reservationen. Det är enligt min mening beklagligt att man, när det gäller en principiellt så betydelsefull fråga som denna, under denna reservation skall sakna den andre folkpartirepresentantens namn. Jag vet inte någonting om anledningen till detta, men jag har inte kunnat underlåta att påpeka detta förhållande.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till den reservation, som är avgiven av herr Velander m. fl.

Herr OLSSON i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Till herr Hagberg i Malmö vill jag bara säga, att jag inte

kräver något ansvar av de företagare som följt regeringsrättens utslag. Det enda som kan inträffa är ju den ändring som taxeringsmyndigheten kan verkställa beträffande avskrivningen, under förutsättning att vederbörande inte kan anföra sådana skäl som — med den generösa tolkning som bevillningsutskottet ansett böra kunna komma i fråga — kunna godtagas.

Så sade herr Hagberg, att jag var besvärad, och han misstänkte att hela majoriteten i bevillningsutskottet var besvärad. Nej, herr Hagberg, så länge vi befinna oss på samma linje som alla länsstyrelser utom en — och den länsstyrelsen har inte gått emot retroaktiviteten utan bara frågat, om det var lämpligt att angripa problemet på det sätt som skett — och dessutom kammarrätten, så länge behöva vi inte känna oss det ringaste besvärade.

Herr HAGBERG i Malmö erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande lade mycken vikt vid konstaterandet att han befinner sig i sällskap med samtliga länsstyrelser utom en, och han menade att, har man ett sådant stöd, behöver man inte hysa någon tvekan om förslagens rättfärdighet. Jag vill då bara erinra om att, när vi förra året diskuterade det stora skatteförslaget, som avstyrkts av så gott som samtliga rikets länsstyrelser, åberopade herr Olsson i Gävle inte ett ögonblick den stora trygghet, man kunde erfara av att ha länsstyrelserna bakom sig.

Herr OLSSON i Gävle erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Vid det tillfället var det herr Hagberg i Malmö som kände tryggheten av att ha länsstyrelserna bakom sig. I dag gör han det inte. Det är skillnaden.

Härpå anförde:

Herr ANDERSSON i Dunker: Herr talman! Då jag tillhör reservanterna i detta ärende, vill jag säga ett par ord.

Herr Adolv Olsson säger att propositionen och utskottets tillstyrkande därav är bara ett återförande till vad som gällt tidigare på detta område. Jag tror att herr Adolv Olsson har fel i detta. Jag har varit med såsom ledamot i den särskilda taxeringsnämnd som i mitt län har att verkställa sådana här taxeringar. Första gången vi hade ett ärende av detta slag — jag minns inte vilket år det var, men det var för flera år sedan — tyckte vi nog att det såg litet konstigt ut, att företagen skulle få verkställa avskrivningar på maskiner och inventarier, som de inte hade fått, utan som de endast hade kontrakt på och kunde beräkna få levererade först om ett eller annat år. Vi uppdrogo åt vår ordförande att undersöka om detta vore riktigt och i överensstämmelse med gällande lag och författning. Ordföranden, en mycket samvetsgrann man, gjorde denna undersökning och kom till det resultatet, att företagen enligt gällande lag hade rätt att göra avskrivningar på kontrakterade men ej levererade inventarier. Vi ledamöter i taxeringsnämnden måste ju finna oss i detta, och det visade sig ju sedan genom regeringsrättens utslag, att vår ordförandes uppfattning var riktig. När herr Olsson i Gävle säger, att detta förslag endast innebär ett återförande till vad som gällde förut, är det sålunda icke riktigt. Det är en ändring i sak.

Men jag har, herr talman, ingenting att invända mot denna ändring, som jag tror är berättigad, helst som enligt propositionen och utskottets förslag avskrivning medges, där det kan visas eller göras fullt troligt att varorna fallit eller komma att falla i pris. Men det är ju inte om detta som striden närmast står, utan frågan gäller om denna ändring skall ske retroaktivt eller om den skall genomföras från den senare tidpunkt som reservanterna föreslagit. För min del finner jag det mycket märk-

ligt, att man när det gäller en sådan här skattefråga skall tillämpa retroaktivitet. Såvitt jag kan förstå skulle man med en sådan bestämmelse mången gång kunna bryta civilrättsliga avtal, och det är väl ganska orimligt, att en ändring i skattelagstiftningen genom en retroaktiv tillämpning skall få ha sådana konsekvenser.

Jag är ledamot även i år av denna särskilda taxeringsnämnd, och jag vet att det är ett rätt stort antal företag som kunna komma att beröras av denna retroaktiva tillämpning. Det kommer att bli en mycket besvärlig historia för taxeringsnämnden att så att säga bryta upp bokslut med däri vidtagna avskrivningar och göra om upprättade deklarationer. Det går naturligtvis att göra det, men det blir som sagt rent praktiskt en besvärlig historia, som man tvingas till, om riksdagen nu godkänner detta förslag. Jag finner det för övrigt, herr talman, rent principiellt synnerligen olämpligt att tillämpa en lagstiftning av detta slag retroaktivt.

Det är, herr talman, av nu angivna skäl som jag anslutit mig till reservationen, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr OLSON i Göteborg: Herr talman! Jag vill med tillfredsställelse notera en del av de uttalanden som herr Olsson i Gävle gjorde. De lovade en del gott för den fortsatta behandlingen av de viktiga frågorna om avskrivningsrätten, inte bara vad angår tillämpningen av den nu föreslagna bestämmelsen. Jag vill emellertid gärna göra ett par reflexioner i anslutning till herr Olssons i Gävle anförande.

Det kan vara onödigt, som herr Olsson i Gävle uttalade, att tvista om denna retroaktivitet. Den diskussionen har antagit en rent akademisk karaktär. Men det är i alla fall rätt underligt att en sådan diskussion skall behöva föras och att olika meningar skola föras till torgs på sätt som här sker. För

dem som träffas av denna lagstiftning finns det inte alls någon tveksamhet om den retroaktiva innebörden av denna lag. En näringsidkare, som vidtagit en åtgärd med stöd av gällande lag, kan inte annat än uppfatta det såsom retroaktivitet, när denna åtgärd sedermera ointetgöres på grund av en därefter antagen lagstiftning. Herr Olsson i Gävle säger att det enda som kan inträffa för dessa näringsidkare, som följt den tidigare gällande lagen men bli fast för den senare, skulle vara att det blir en ändring i taxeringen, när taxeringsnämnderna få saken om hand. Men detta är ej det väsentliga. Det väsentliga är att han inte kan få sin beställning inhiherad. Det kan hända att han gjort en beställning, som han med den senare antagna lagstiftningen icke skulle ha vågat sig på. Detta belyser väl spørgsmålet om retroaktiviteten på ett fullt tillfyllestgörande sätt. Vi behöva inte tänka på de stora företagen, som ha betydande avskrivningsmöjligheter för sin konsolidering. Men vi kunna tänka på de smärre företagen. Vissa tramprederier erbjuda utmärkta exempel. Ett sådant rederi grundas kanske av någon sjövan person, en med befraktning förtrogen gammal sjökapten. Han beställer ett fartyg, men leveransen kan dröja åtskilliga år. Han är kanske alldeles beroende av att kunna möta de risker, som en fallande konjunktur för honom måste innebära, genom att börja avskrivningen omedelbart efter det beställningen är gjord.

Herr Olsson i Gävle har med allt fog understrukt vikten av nu föreslagen lagstiftning ur den synpunkten att vissa missbruk ha förekommit. Det är inte någon som vill förneka att missbruk förekommit, och jag förstår att fiskalska synpunkter påkalla, att de luckor i lagen som möjliggöra sådana avarter som här omnämnts bliva tilltappade. Men man måste även taga hänsyn till att det genom en dylik tilltappning av luckorna kan, under de tider som vi nu leva i, uppkomma skada för den lo-

jala näringsverksamheten. Att skada kan uppkomma för den lojale näringsidkaren tror jag mig ha visat med det exempel jag nyss anfört om det lilla tramprederiet. Det blir därför fråga om avvägningsproblem. De som få egen erfarenhet av denna skada anse i allmänhet den fiskaliska skada, som kan uppkomma genom missbruk, såsom icke jämförbar med den skada som genom en restriktiv lagstiftning kan uppkomma för själva produktionslivet. De betrakta den förra skadan såsom ett mindre ont.

Slutligen vill jag säga ett par ord med anledning av herr Olssons i Gävle yttrande, om större eller mindre näringsvänlighet, som kommer att diskuteras så länge skattefrågor äro före. Detta är alldeles riktigt. Men jag vill framhålla, att den näringsvänlige ofta anser, att den skada som kan uppkomma för själva företagandet är större än den förlust, som kan uppkomma för statskassan genom att några skatter skulle komma att rinna denna förbi. Majoritetspartiet ser ofta saken på annat sätt. Det är på detta sätt det ligger till med åsiktsskillnaderna om större eller mindre näringsvänlighet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet WIGFORSS: Herr talman! Alla äro ense om att vad som är viktigt i denna sak är frågan om gränserna för avskrivningsrätten. Det som över huvud taget kan bringa denna rätt i fara kan icke vara till gagn för näringslivet. Och nu tror jag inte att det finns någonting som i så hög grad skulle kunna bringa avskrivningsrätten i fara som att man vill driva den till sådana orimliga konsekvenser, att fri avskrivning på varje kontrakt tillåtes. Jag kan inte se annat än att hela bevillningsutskottet i grund och botten delar den meningen, eftersom alla äro med om att lagen i framtiden skall vara sådan, att man inte får lov att göra avskrivningar på kontrakt. Under sådana

förhållanden begränsar sig diskussionen till frågan om tillämpningen av detta lagbud vid årets taxeringar. Och frågan blir då helt och hållet den, vad man skall betrakta såsom förut gällande lag. Jag har ju varit med om att genomföra lagstiftningen om den fria avskrivningsrätten och haft anledning att så att säga följa opinionen inom de kretsar som tillämpa denna lagstiftning. Och jag måste säga att det varit en fullständig överraskning för mig varje gång regeringsrätten tolkat den på detta vidsträckta sätt. Att en dylik tolkning står i strid mot lagstiftarens mening framgår, såvitt jag förstår, fullt tydligt av den i utskottets betänkande citerade propositionen till 1944 års riksdag, där det klart sades ifrån, att det icke borde ifrågakomma att utan direkt stöd av författningarna i avskrivningshänseende likställa fartyg med leveranskontrakt å fartyg. Detta uttalande lämnades av riksdagen utan erinran och måste alltså anses vara allmän uppfattning. När regeringsrätten år 1945 godkände avdrag för nedskrivning av leveranskontrakt å varulager, kom regeringen omedelbart med en proposition, som förklarade att detta icke var avsikten med den fria avskrivningsrätten, och denna proposition godkändes av riksdagen. Under sådana förhållanden kan man inte säga annat än att det regeringsrättsutslag som här åberopas icke rimligtvis kan av dem som följt med saken betraktas såsom fastställande av vad som hittills gällt.

Men, säger nu herr Olson i Göteborg, de näringsidkare som fingo se detta utslag och handlade därefter, måste ju komma i ett otrevligt läge genom att de på detta sätt handlat under falska föreställningar. Herr Andersson i Dunker talade om att de till och med skulle behöva riva upp sina deklarationer. Dessa företags deklarationer behöva emellertid inte avlämnas förrän i mars. Frågan är alltså när detta regeringsutslag kommit till företagarnas kännedom. Ett utslag av regeringsrätten i ett

speciellt fall rörande ett rederibolag delgavs bolaget den 15 oktober 1947. Det dröjde väl någon tid innan meddelandet på ryktets vingar spritt sig till andra, och i alla händelser böra vi ha kommit fram mot slutet av oktober 1947. Den 10 november 1947 publicerades taxeringsrevisor Annells promemoria, tillkommen på finansdepartementets förslag, och den fick omedelbart en stor publicitet. Där sades det klart och tydligt ifrån, att man föreslog att denna lagstiftning skulle gälla vid 1948 års taxering. Herr Olson i Göteborg talade om alla de olyckor, som skulle ha hänt under de två veckorna mellan slutet av oktober och 10 november 1947, och sedan skulle den som fått besked icke ha brytt sig om att ändra sina dispositioner. Är emellertid inte detta ett försök att driva en abstrakt princip till de orimligaste konsekvenser?

Jag vill sluta med att säga, att jag tror att alla som över huvud taget vilja, att det i denna för näringslivet så viktiga fråga skall finnas en allmän mening bakom att man bör vara liberal — låt mig kalla det så — vid tolkningen av avskrivningsbestämmelserna, och inse att det är gagneligt för företagen att kunna konsolidera sig genom att ha en fri avskrivning, de kunna inte annat än dela min uppfattning om att detta skulle kunna skadas, om man från de enskilda företagarnas sida vill driva en sådan sats in absurdum. Det vore klokt om man även i denna kammare följde majoriteten i utskottet.

Herr HAGBERG i Malmö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag föreställer mig, att det var åtskilliga här i kammaren som kände sig kanske inte så litet överraskade av innehållet i statsrådet Wigforss' anförande. Frågan är väl dock inte, herr statsråd, *när* det här omtalade utslaget av regeringsrätten av den 26 september 1947 kom till de skatteskyldigas kännedom. Det är inte

heller fråga om *när* innehållet i taxeringsrevisor Annells promemoria kom till de skatteskyldigas kännedom. Det centrala i problemet är vad som har varit lag mellan den 26 september 1947 och den 17 mars 1948. Ingen lär väl kunna bestrida, att regeringsrättens utslag av den 26 september 1947 är gällande lag ända tills riksdagen beslutat något annat.

Härpå anförde

Herr JANSSON i Örebro: Herr talman! Utskottet har i detta betänkande i princip tagit ställning till frågan om den fria avskrivningsrätten. På sidan 10 skriver utskottet bl. a. följande: »Utskottet vill för sin del betona, att någon anledning till tvivelsmål i fråga om önskvärdheten och lämpligheten av den fria avskrivningsrättens bibehållande i vår skattelagstiftning i och för sig icke förefinnes.»

Som framgår av motionen II: 307, som här senare kommer att behandlas, kan inte den kommunistiska gruppen instämma i detta principuttalande. Vid denna motions behandling kommer jag att närmare ange vår inställning härvidlag. Med reservation mot detta utskottets principuttalande komma vi att i föreliggande detaljfråga ansluta oss till utskottets yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna. Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmanen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 76 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan

§ 22.

Motion om ändrade bestämmelser ang. avskrivning å inventarier.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 22, i anledning av väckt motion om revision av bestämmelserna i kommunalskattelagen angående rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier.

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 307, av herr *Jansson* i Örebro m. fl. hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsam revision av bestämmelserna rörande rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier».

Utskottet hemställde, att motionen II: 307 av herr *Jansson* i Örebro m. fl. om revision av bestämmelserna i kommunalskattelagen angående rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *JANSSON* i Örebro: Herr talman! Den fria avskrivningsrätten har, vilket ju framgår av behandlingen av den föregående frågan, under den tid den praktiserats vållat åtskilliga bekymmer såväl bland taxeringsmyndigheter som bland lagstiftare. I 1936 års skattekommittés betänkande, som ju utgjorde grunden för denna lagstiftning, uttalade man sig också mycket betänksamt om denna fråga, och det heter där bl. a.: »En friare avskrivning kan i stort sett ej tillåtas, där missbruk från de skattskyldigas sida vore att befara.»

Nu ha vi praktiserat denna fria avskrivningsrätt i åtskilliga år, och vi skulle väl nu kunna bedöma huruvida densamma missbrukats eller inte. På denna fråga anser jag att taxeringsrevisor *Annell* givit ett klart besked då han säger, att så varit fallet. I sin promemoria till finansdepartementet, dagtecknad den 10 december 1947, säger nämligen taxeringsrevisor *Annell* efter verkställd undersökning bl. a. följande: »I stor utsträckning ha de skattskyldiga utnyttjat bestämmelserna till att skriva ned sina maskiner och inventarier till en krona, vilket knappast överensstämmer med lagstiftarens mening då bestämmelserna infördes.»

Detta säger ju en hel del. Huvudsyftet med lagstiftningen var ju befrämjande av konsolidering av företagen. Ja, detta kan ju alltid vara ett argument, såvida inte företagarna själva kunna komma sig för med att av egen drift åstadkomma en konsolidering. Det kan också vara ett argument, om man därigenom vill förekomma en ohämmad vinstutdelning och därmed följande aktiespekulationer, vilka ju förde åtskilliga företag till ruinens brant under första världskriget.

Om vi nu se på förhållandena och lyssna på de experter, som undersökt denna fråga, så finna vi, att man nått

längre än man avsåg. Ja, man har nått inte bara konsolidering utan även överkonsolidering. Man har skapat dolda reserver, och dessa kunna i många avseenden bli till skada i stället för till nytta för produktionslivet. Dessa dolda reserver stärka säkerligen den monopolistiska utvecklingen och åstadkomma förmodligen icke önskvärda eller åtminstone mindre önskvärda investeringar. Detta kan verka som en broms på produktionsutvecklingen. Dessa dolda reserver kunna också användas i kampen mellan arbete och kapital på ett sådant sätt, att det verkar nedpressande på levnadsstandarden och därigenom drager med sig alla de sociala olyckor, som en sådan förändring skulle ha i sitt släptåg.

Överkonsolideringen kan således inte betraktas som enbart nyttig för det allmänna, vilket vi också framhållit i motionen, och detta synes också vara taxeringsrevisor Annells mening då han säger: »Sedan gränsen för en betryggande konsolidering nåtts, har — — — det allmänna ej anledning att medgiva en grupp skattskyldiga speciella förmåner i form av uppskov av beskattning å sparade medel. En överkonsolidering av företagen medför alltså ej så stora fördelar att den uppväger de nackdelar, som ett överdrivet utnyttjande av den fria avskrivningen kan innebära för det allmänna.»

Man har också sagt, att denna fria avskrivningsrätt egentligen inte innebär någonting annat än ett uppskov med skattens erläggande. Folket har en annan syn på saken. Det som framgår av den förut nämnda promemorian av taxeringsrevisor Annell synes också stödja den föreställning som är ganska allmänt rådande, att dessa fria avskrivningar inte betyda ett uppskov med skattens erläggande, utan närmast äro att betrakta som en ren skattelättnad. Det förefaller mig också som om det beta försvar, som storindustriens representanter leverera i denna fråga, skulle tyda på att så verkligen är förhållan-

det. Det förefaller med andra ord som om den fria avskrivningsrätten vore ett privilegium, i synnerhet för storindustrin, ett privilegium på bekostnad av det allmänna, på bekostnad av andra skattebetalare.

Utskottets ordförande, herr Adolf Olsson, förklarade förut här, att han ej ansåg tiden vara mogen för en allmän revision av lagbestämmelserna. Vi äro emellertid av den övertygelsen, att det nyttigaste för samhället och för allmänheten vore, att denna lagstiftning med det snaraste underkastades en allmän revision. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 307.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Med hänvisning till det av kammaren nyss fattade beslutet om den där berörda kungl. propositionen hemställer jag om bifall till bevillningsutskottets hemställan om avslag på förevarande motion.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 23.

Motioner ang. restitution av bensinskatt åt fiskare m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av väckta motioner angående restitution av bensinskatt till utövere av fiskerinäringen m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna I: 2 av herr *Emil Petersson* och II: 8 av herr *Utbult m fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att bensinskatten borttages på sådan bensin, som använ-

des vid yrkesmässigt utövande av fiske, eller, om detta av vissa skäl inte låter sig göra, att skatten restitueras direkt till förbrukaren, såsom i Danmark, eller att yrkesfiskare få inköpa avgiftsfri bensin, såsom i Norge»;

2) de likalydande motionerna I: 202 av herr *Hällgren* och II: 323 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jonsson* i Skedsbygd, vari hemställts, »att riksdagen, därest höjning av bensinskatten beslutas, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, huruvida utöver nuvarande system för kollektiv restitution till fiskerinäringen av erlagd bensinskatt jämväl återbäring direkt till fiskare av sådan skatt må kunna ske, samt att Kungl. Maj:t till 1949 års riksdag måtte framlägga förslag i ärendet»;

3) de likalydande motionerna I: 115 av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* och II: 218 av herr *Hæggbloom m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte dels besluta om restitutionsförfarande för bensin, använd för jordbrukets drift, antingen gällande skatten för bensin i dess helhet eller för föreslagen tilläggs-skatt på bensin, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag beträffande formerna för restitutionsförfarandet»;

4) motionen II: 222 av herr *Nilson* i Spånstad, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att restitution av bensin-skattemedel för bensin, som användes inom jordbruket, må beviljas enligt samma grunder som nu tillämpas för inom fiskerinäringen använd bensin».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) i anledning av de likalydande motionerna I: 115 (av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.*) och II: 218 (av herr *Hæggbloom m. fl.*) samt motionen II: 222 (av herr *Nilson* i Spånstad)

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt rörande frågan om rätt

till restitution av skatt för bensin, som användes vid jordbrukets drift, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — därest praktiska svårigheter icke skulle hindra genomförandet av restitution av förevarande slag — förordna om restitution av tilläggs-skatt å sådan bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under tiden den 1 april 1948—31 mars 1949, därvid utskottet förutsatte, att bemyndigandet utnyttjades under beaktande av vad i betänkandet anförts i nu berörda hänseende; samt

2) i anledning av de likalydande motionerna I: 2 (av herr *Emil Petersson*) och II: 8 (av herr *Utbult m. fl.*) samt de likalydande motionerna I: 202 (av herr *Hällgren*) och II: 323 (av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jonsson* i Skedsbygd) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning snarast möjligt rörande frågan om rätt till restitution av skatt för bensin, som användes för yrkesmässigt bedrivet fiske, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

1) av herrar *Velander*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö och *Olson* i Göteborg;

2) av herr *Petrén*; samt

3) av herrar *Andersson* i Dunker och *Larsson* i Luttra.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **UTBULT**: Herr talman! Alltsedan skatten på bensin infördes vid 1924 års riksdag ha framställningar gjorts till vederbörande myndigheter angående restitution till fiskarena av skatt å bensin som användes vid yrkesmässigt utövande av fiske. Redan vid 1927 års riksdag förklarade chefen för finansdepartementet i en proposition,

att han ej funnit det möjligt att i princip avvisa de krav på restitution, som framställts från fiskerinäringens sida. Samma år medgavs också, genom kungörelse nr 216, att skatt å bensen som användes vid yrkesmässigt utövande av fiske skulle återbäras med visst belopp.

Denna återbäring har fortgått år efter år alltsedan 1927, men återbäringen har skett kollektivt. På grund av denna kollektiva återbäring har det, allteftersom tiden gått och bensinskatten ökat, från en hel del håll bland fiskarena framkommit önskemål om att skatten skall, för att rättvisa skall bli gällande, återbetalas direkt till förbrukaren eller att skatten borttages på sådan bensen, som användes vid yrkesmässigt utövande av fiske. Den ena framställningen har gjorts efter den andra. 1933 års fiskeriutredning gjorde i en skrivelse till jordbruksdepartementet den 5 april 1935 en framställning om att restitution av skatt å bensen, som använts för framdrivande av motorbåt vid yrkesmässigt utövande av fiske, skulle restitueras direkt till de fiskare, som för sagda ändamål förbrukat bensen. Med samma skrivelse följde ett förslag till ny kungl. kungörelse rörande bensinskattens restituering. Vidare överlämnades ett förslag till formulär för ansökan om restitution.

I sitt den 21 oktober 1937 avgivna betänkande rörande fiskerinäringens avsättningsförhållanden anslöt sig 1935 års fiskeriutredning till nyssnämnda förslag. Vidare föreslog den senare utredningen, att restitutionen skulle utsträckas till att gälla all bensen som användes vid yrkesfisket, samt att frågan om restitution av bensinskatten skulle prövas av fiskeristyrelsen, som av utredningen föreslogs skulle komma till stånd.

1937 års automobilskatteutredning tillstyrkte fiskeriutredningens förslag. Därefter ha flera framställningar gjorts i samma fråga. Vid 1940 års riksdag

förelåg motion rörande återbäring av bensinskatt.

Man har i en del fall påpekat, att det är svårt att få en nöjaktig kontroll, så att restitutionsrätten icke missbrukas, men detta är enligt min mening icke någon som helst godtagbar motivering.

I Danmark har sedan flera år tillbaka bensinskatt återbetalats direkt till förbrukaren, fiskaren, efter varje kvartal eller halvår. I Norge får yrkesfiskare inköpa avgiftsfri bensen. Ha både danskar och norrmän kunnat ordna denna fråga på ett förnuftigt sätt, kan det väl inte stöta på oöverstigliga hinder att ordna den även här i Sverige.

Departementschefen har i den senaste statsverkspropositionen upptagit en summa av 360 000 kronor, som skulle motsvara hela det skattebelopp, vilket beräknats inbetalas av yrkesfiskare efter en skattesats av 18 öre per liter. Efter den skattesats, som jämlikt riksdagens beslut skall utgå efter den 1 april, skulle beloppet av från fiskarena inbetald bensinskatt uppgå till ca 900 000 kronor per år, beräknat efter det kvantum bensen som departementschefen utgått ifrån. Att de fiskare, som olyckligtvis ha bensinmotorer i sina fiskebåtar, skulle beskattas med denna stora summa verkar orimligt, alldestund det torde vara en omöjlighet att få en kompensation härför i form av höjda fiskpriser.

Till årets riksdag ha inlämnats flera motioner om restitution av bensinskatt till fiskare samt liknande motioner om restitution till jordbrukare. I en hel del av dessa motioner föreslås utredning om restituering av bensinskatt samt i andra borttagande av skatt på bensen, som användes vid yrkesmässigt utövande av fiske, eller restitution av sådan skatt direkt till förbrukaren. Då bevillningsutskottet behandlat motionerna har utskottet stannat för utredningsförslaget. Att en utredning kommer till stånd är naturligtvis ingenting att anmärka mot. Från den 1 april får ju i alla fall den fiskare, som har bensinmotor i sin båt,

betala inte mindre än bortåt 70 öre litern för sitt motorbränsle, då den fiskare som har brännoljemotor i båten betalar cirka en fjärdedel av detta pris eller 17 å 18 öre litern. Hur kan man tänka sig, att den ene fiskaren skall kunna betala närmare fyra gånger mer för sitt motorbränsle än hans kamrater i en annan båt?

Nu har emellertid bevillningsutskottet även föreslagit, att riksdagen måtte besluta att bemyndiga Kungl. Maj:t att, därest praktiska svårigheter icke skulle hindra genomförandet av restitution av förevarande slag, förordna om restitution av tilläggsskatt å sådan bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under tiden 1 april 1948—31 mars 1949, varvid utskottet förutsätter, att bemyndigandet utnyttjas under beaktande av vad i detta betänkande anförts i nu berörda hänseende.

Det synes mig att det hade varit riktigt, att bevillningsutskottet hade föreslagit liknande åtgärder även vad fisket beträffar, och det torde inte ha vållat några större svårigheter för den blivande fiskeristyrelsen att tillsammans med fiskarens organisationer ordna frågan om bensinskattens restitution direkt till förbrukaren, inte bara av tilläggsskatten på 27 öre, som skall börja den 1 april, utan även på den nu gällande skatten av 18 öre.

Med anledning av de här framförda synpunkterna ber jag, herr talman, att för det första få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1) a) och b). Beträffande punkten 2) i bevillningsutskottets betänkande yrkar jag, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 2 (av herr Emil Petersson) och II: 8 (av mig själv tillsammans med andra kammarledamöter) samt de likalydande motionerna I: 202 (av herr Hällgren) och II: 323 (av herrar Skoglund i Umeå och Jonsson i Skedsbygd) a) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig och

förutsättningslös utredning snarast möjligt rörande frågan om rätt till restitution av skatt för bensin, som användes för yrkesmässigt bedrivet fiske, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda, b) bemyndiga Kungl. Maj:t att — därest praktiska svårigheter icke skulle hindra genomförandet av restitution av förevarande slag — förordna om restitution direkt till förbrukaren av tilläggsskatt å sådan bensin, som används vid yrkesmässigt utövande av fiske under tiden den 1 april 1948—31 mars 1949, därvid förutsättes, att bemyndigandet utnyttjas under beaktande av vad i motionen I: 2 av herr Emil Petersson och i motionen II: 8 av mig själv tillsammans med andra kammarledamöter anförts i nu berörda hänseende.

I detta anförande instämde herrarna Carlsson i Bakeröd, Staxäng, Antby, Jacobsson i Igelsbo och Stjärne.

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Vid föreliggande utskottsutlåtande ha fogats inte mindre än tre blanka reservationer. Jag skall taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för att något belysa vad som avses med den tredje av dessa reservationer, vilken under-tecknats av herr Andersson i Dunker och mig.

Utskottet föreslår i detta betänkande en utredning angående restitution av skatt på bensin, som användes inom jordbruket. Då man förutsätter, att denna utredning skall taga en viss tid i anspråk, så att förslag i detta syfte inte snart hinner framläggas, föreslår utskottet dessutom ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution av tilläggsskatten på sådan bensin, som användes till bensindrivna traktorer i jordbruket.

Vad den senare punkten beträffar, kan jag inte finna, att det finns tillräckliga skäl för att begränsa detta bemyndigande till att avse endast tilläggs-

skatten på denna bensin. Det är ju här fråga om en ren vägskatt, som får betalas dels av de jordbrukare, som driva sina traktorer m. m. med bensin, och dels av de fiskare, som använda bensindrivna båtar. I fråga om fisket har herr Utbult här framfört de väsentligaste av de synpunkter, som jag och min medreservant anlagt på denna fråga. I stort sett gäller samma resonemang även för jordbruket. Skillnaden är, att då det gäller fisket, man även tidigare har medgivit en viss kollektiv restitution till vissa gemensamhetsändamål för fisket.

Det är uppenbart att efter den nu senast beslutade kraftiga höjningen av bensinskatten denna form av restitution inte på något sätt blir tillfredsställande. Det gäller därför att även här försöka komma fram till en individuell restitution till förbrukarna. Detta är i detta fall så mycket mera angeläget som det här gäller de kanske ekonomiskt sett svagast ställda bland fiskarna. Det är ju i allmänhet endast de mindre båtarna som äro försedda med bensinmotorer, under det att de större båtarna ha motorer som drivas med brännolja eller fotogen. Dessa sistnämnda drivmedel beröras ju icke av de nu beslutade skatterna.

Själva spörsmålet om restitutionens anordnande har ju varit uppe till behandling vid många tillfällen tidigare. Detta ärende har emellertid alltid fallit av det skälet, att det skulle vara svårt att ordna en tillfredsställande kontroll för denna restitution. Man har tydligen ansett, att det skulle stöta på svårigheter att fastställa vilka kvantiteter bensin, på vilka man skulle medgiva restitution åt de olika förbrukarna. Nu befinna vi oss emellertid i det läget, att en bensinransonering skall införas. Därmed tvingas ju ransoneringsmyndigheterna att taga ställning till spörsmålet, hur stor tilldelning av bensin varje förbrukare skall få. På så sätt kan ju frågan om restitution förenklas, eftersom restitution skulle

kunna beviljas på just den kvantitet, som vederbörande skulle få sig tilldelad för sin traktor eller sin båtmotor. Det är visserligen uppenbart, att vissa svårigheter kunna uppstå vid fastställande av en skälig tilldelning. För jordbrukets del torde väl emellertid frågan kunna lösas på det sättet, att exempelvis bensindrivna traktorer beviljades en viss tilldelning per hektar odlad jord. För fisket får väl tilldelningen ske efter andra rimliga grunder.

Det är glädjande att utskottet nu har kunnat enas om att föreslå en restitution av denna skatt. Jag förväntar dock, att restitutionen snarast kommer till stånd och att man inte dröjer med detta så länge, att man förhindrar ett rationellt utnyttjande av de maskiner, som nu stå oss till buds. Detta är speciellt angeläget i nuvarande läge, då det är ont om jordbruksmaskiner och ont om traktorer. Vi måste utnyttja alla de redskap vi ha, även om en del av dem äro beroende av ett drivmedel, som nu måste bli föremål för en oerhördt hård beskattning och ransonering.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få förena mig i det yrkande, som ställdes av herr Utbult.

Herr JONSSON i Skedsbygd: Herr talman! Den nu föreliggande frågan är ju icke ny. Vi ha här i riksdagen vid flera föregående tillfällen haft den uppe till behandling i anledning av väckta motioner. Jag erinrar om att redan 1938 väcktes motioner, där man påyrkade åtgärder för restitution av sådan bensin, som förbrukas i jordbruksdrift. Bevillningsutskottet skrev då, att utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Och därför avslogos motionerna! Vid 1939 års riksdag väcktes så återigen motioner i samma fråga, men utskottet var lika optimistiskt den gången, d. v. s. utskottet avslog även dessa motioner med samma motivering som föregående år. Utskottet skrev då, att

det torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t skulle ha sin uppmärksamhet riktad på frågan.

Hur har då denna fråga avancerat sedan dess? Ja, man kan väl inte säga, att någonting åtgjorts i saken förrän med den kungl. propositionen nr 5 till årets riksdag, där Kungl. Maj:t i stället föreslår en så avsevärd höjning av bensinskatten, att redan detta borde ha varit ett motiv för Kungl. Maj:t att samtidigt avgiva ett förslag rörande restitution av skatt på den bensin, som inte användes till automobiler, vilken skatt således inte bör tagas i anspråk för vägunderhållet. Om en sådan utredning hade förelegat, är jag helt övertygad om att den kungl. propositionen hade fått en helt annan behandling än den nu fick av utskottet och därmed också av riksdagen.

Det kan väl inte vara rimligt, att en jordbrukare, som använder bensin för sina mjölkkningsmaskiner, för sina traktorer eller för annat behov i jordbruksdriften, skall betala 45 öre i skatt per liter för den sålunda förbrukade bensinen. Lika litet kan det väl anses riktigt, att fiskerinäringens utövare skola betala sådan skatt för den av dem förbrukade bensinen. Det tarvas ovillkorligen åtgärder för att åstadkomma en rättelse på denna punkt.

Nu har utskottet i stort sett ställt sig mycket positivt till de motioner, som väckts i denna fråga. Utskottet tillstyrker en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en förutsättningslös och allsidig utredning rörande frågan om rätt till restitution av skatt för bensin, som användes vid jordbrukets drift. Vidare föreslås, att denna utredning bör föreläggas 1949 års riksdag.

Det förhåller sig emellertid på det sättet, att den höjda bensinskatten är avsedd att träda i kraft redan den 1 april i år. Då måste således jordbrukarna, intill dess denna utredning blivit verkställd och ändrade bestämmelser utfärdats, betala denna höga skatt. Utskottet har i viss mån beaktat detta,

då det velat giva Kungl. Maj:t rätt att åstadkomma provisoriska anordningar, varigenom restitution skall kunna givas av tilläggsskatten för sådan bensin, som förbrukas vid jordbruket till bensindrivna traktorer under tiden den 1 april 1948—31 mars 1949.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att man här endast talar om tilläggsskatten, under det att man förut avsett att den begärda utredningen skall ompröva, huruvida hela skatten skall restitueras. Om det är riktigt, att hela skatten bör restitueras, bör Kungl. Maj:t enligt mitt förmenande ha fria händer att även åstadkomma åtgärder, varigenom hela skatten, d. v. s. inte bara tilläggsskatten, kommer att återbetalas. Utskottet har på den punkten gått ifrån sin förutvarande inställning 1938 och 1939. Då hade vi endast en jämförelsevis låg skatt. Men då ansåg man, att Kungl. Maj:t borde vidtaga åtgärder för restitution. Nu däremot har man höjt skatten högst väsentligt. Man låter då den låga skatten stå kvar och förordar en provisorisk restitution endast av tilläggsskatten.

I fråga om fisket har ju, som väl alla känna till, restitution skett på ett mera kooperativt sätt genom att de restituerade medlen ha återbörats till vederbörande län. Där har man med dessa medel fått vidtaga vissa åtgärder till fiskets befrämjande. Jag kan vittna om att i mina trakter och för övrigt inom många andra områden på ostkusten, som jag känner till, dessa åtgärder varit en mycket uppskattad form av återbäring. Man har med dessa medel kunnat vidtaga avsevärda åtgärder, som fiskarna äro mycket nöjda med. Frågan har emellertid kommit i ett helt annat läge nu, när denna ytterligare skattehöjning beslutats. Om fiskarna själva måste betala denna höjda bensinskatt, varigenom priset uppgår till omkring 70 öre per liter, bli driftkostnaderna för fiskerinäringens utövare så pass höga, att det är fara värt, att produktionen därigenom kommer att hämmas,

d. v. s. risk föreligger, att fiskarena i många fall inte anse det lönande att gå ut med sina båtar. Därför skulle man önska, att det redan från början varit klart, att restitution till fiskerinäringens utöware skulle ske samtidigt som skattehöjningen trädde i kraft. Nu talar utskottet här om att det finns möjligheter att kollektivt återbära denna skatt, och därför föreslår man inte samma åtgärd som i fråga om jordbruket, nämligen att Kungl. Maj:t skulle få rätt att förordna om något restitutionsförfarande. Enligt min mening brådskar denna fråga, och det hade därför varit värdefullt, om utskottet och kamrarna kunnat gå med på en sådan anordning, som möjliggjort en återbäring direkt till fiskarena. Jag medger, att problemet inte är lätt att lösa. Vi ha i utskottet vid flera tillfällen diskuterat denna sak och även ventilerat olika förslag till lösningar. Då har frågan kanske inte varit så brännande, så aktuell, så absolut krävande sin lösning som nu, när bensinskatten blivit så avsevärt höjd. I nuvarande läge måste svårigheterna övervinnas. Det är därför, herr talman, som jag ber att få instämma i det av herr Utbult gjorda yrkandet.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Man skall tydligen inte vara tillmötesgående, när det gäller motionärer. Om man avstyrker motioner, bruka ju linjerna vara klara. När man tillstyrker dem, så få vi höra som i detta fall, att alla talarna anmäla missnöje med utskottets förslag.

Låt mig, herr talman, med några ord ange, varför denna uppdelning har gjorts och varför enligt min mening herr Utbults förslag, såsom saken ligger till, är ett slag i luften, som inte kan föranleda någon åtgärd vid årets riksdag.

Vi veta alla — det har herr Jonsson i Skedsbygd vittnat om — hur många gånger vi försökt lösa denna fråga. Det

har väckts motioner i frågan vid alla tillfällen, när det varit fråga om att höja bensinskatten, och det har även dess- emellan framställts yrkanden om utredning. Bevillningsutskottet har hittills varje gång nödgats — jag säger nödgats — avstyrka dessa motioner. Till detta skola vi också lägga, att alla de utredningar, som under årens lopp ha sysslat med biltrafiken, med fordonsskatterna och med bensinskatten, varit inne på denna fråga och inte kunnat hitta det förlösande ordet. Nu har bevillningsutskottet för första gången sagt, att det är nödvändigt att på ett eller annat sätt lösa denna fråga. När vi således säga till Kungl. Maj:t, att såväl för jordbruket som för fisket frågan omedelbart bör underkastas en utredning, som kan föranleda en lösning till nästa år, förefaller det som om man inte vore riktigt belåten med det, samtidigt som herr Larsson i Luttra säger, att han tycker, att det är glädjande, att man äntligen har kunnat komma med förslag till en utredning.

När utskottet hade kommit så långt, att vi beslöto hemställa om ett förslag till kommande år, öppnade sig ett annat problem, som särskilt gällde jordbruket. Varför togs jordbruket särskilt ut? Varför sätter man jordbruket i en som det säges bättre ställning än fisket i detta sammanhang? Ja, mina herrar, för den som läst utskottets motivering borde det inte vara svårt att se, att det härvidlag föreligger en skillnad. I fråga om jordbruket ha vi ju jordbruksregleringen. I detta hänseende säger utskottet, att när det gäller att lösa denna fråga — vi ha ju inte kunnat anvisa någon bestämd linje, hur detta skall ske — har det ifrågasatts, huruvida inte en kompensation för bensinbeskattningen skulle kunna genomföras på så sätt, att vid den årliga jordbruksregleringen beaktades jämväl de av bensinbeskattningen föranledda kostnadsökningarna för vissa jordbruk. Jag tror inte, att det är någon av vare sig motionärerna eller reservanterna som vågar

på rak arm säga, att här ligger lösningen, så här skall hela detta problem lösas för att vi skola vara nöjda med det. Utskottet har — jag säger inte utskottets majoritet utan hela utskottet — måst erkänna, att frågan är svår. Vi ha därför sagt till Kungl. Maj:t, att det är möjligt att denna fråga inte kan lösas på det sättet, det är möjligt att den inte hör samman med jordbruksregleringen och att man inte i det sammanhanget kan tänka sig en utjämning härvidlag. Det är möjligt, att man exempelvis skall göra ett försök att lösa den i samband med ransoneringen genom något särskilt kortsystem, men vi våga inte anbefalla, att den eller den vägen skall besträdas. För att inte jordbrukarna, såsom herr Jonsson i Skedsbygd framhållit, skola råka i den situation som här skildrats på grund av att skatten höjes så väsentligt den 1 april, ha vi gjort detta försök att lägga i Kungl. Maj:ts hand att lösa denna fråga. Det finns, som sagt, en vilja från utskottets sida att försöka komma till rätta med detta problem.

Sedan är det klart att vi ha samma inställning, när det gäller att hjälpa fiskarena. Vi äro emellertid inte alldeles övertygade om att spörmålet för deras vidkommande ligger till på samma sätt som i fråga om jordbrukarna. I fråga om jordbruket är saken fullständigt klar. Där måste det bli individuell restitution, om det finns någon möjlighet i världen att ordna det. I fråga om fisket råder det t. o. m. bland fiskarena själva delade meningar, enligt vad som meddelats utskottet, om det bör bli individuell eller kollektiv restitution. Det är med hänsyn till allt detta, som utskottet inte ansett sig kunna våga sig på att lägga i Kungl. Maj:ts hand ett sådant bemyndigande som i fråga om jordbruket och säga till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall lösa denna fråga även för fisket i detta sammanhang. Jag tror, att Kungl. Maj:t kommer att få alldeles tillräckligt att göra, när det gäller utnyttjande av detta bemyndi-

gande, som Kungl. Maj:t får, och det skulle inte förvåna mig, om Kungl. Maj:t kommer tillbaka och säger, att Kungl. Maj:t inte kunnat nyttja detta bemyndigande.

Hur skulle det nu efter vad som förekommit i saken vara möjligt att tillmötesgå herr Utbult? Ja, vilket beslut kammaren än fattar är ju saken olöslig för i år. Första kammaren har redan fattat beslut. Första kammaren har godkänt bevillningsutskottets uttalande, och om andra kammaren skulle följa herr Utbult, skulle det bli samstämmiga beslut på alla punkter utom i fråga om fisket, och vad utskottet skrivit i fråga om fisket skulle försvinna ur riksdagsbeslutet. Således komma vi till precis samma resultat, nämligen att vi inte kunna lösa frågan i år, vare sig kammaren bifaller utskottets förslag eller bifaller herr Utbults motion. Under sådana förhållanden tycker jag, herr talman, att man inte behöver krångla till detta onödigtvis utan bör bifalla vad utskottet föreslagit och uttala den förhoppningen, att det skall vara möjligt för en utredning att åstadkomma ett förslag att framläggas för riksdagen nästa år och som får den karaktären, att det är möjligt att genomföra det i praktiken.

Jag ber, herr talman, med anförande av dessa synpunkter att få hemställa om bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr UTBULT erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Olsson i Gävle sade, att utskottet tillstyrkt samtliga motioner. Det är endast delvis riktigt. Den motion som jag m. fl. avgivit har utskottet nämligen inte tillstyrkt. Om den säger herr Olsson, att den inte kan föranleda någon åtgärd på grund av att denna sak inte går att lösa för fiskets vidkommande. Jag skulle tro, att den går att lösa lika lätt för fisket som för jordbruket om inte lättare. Jag talade för ett par timmar sedan med en gammal riksdagsman, som står herr Olsson mycket nära, och han

sade, att det är den enklaste sak i världen. Representanter för fiskarens organisationer ha nyligen haft sammanträde med trafikkommissionen och diskuterat frågan om bensinransoneringen. De påpekade, att under kriget hade vi en liknande restitution av bensinskatt, som ombesörjdes av länsstyrelserna, och det var en ganska enkel sak. Som förut sagts, kan det inte bli några svårigheter i fråga om kontrollen, när det skall bli ransonering av bensin.

Sedan säger herr Olsson, att det råder delade meningar bland fiskarena, hur de vilja ha det. Här gäller det tilläggsskatten på 27 öre per liter och inte den redan tidigare utgående skatten på 18 öre. Jag tillåter mig hänvisa till vad jag sade i mitt föregående anförande, nämligen att såväl 1933 års fiskeriutredning, som framlade sitt förslag 1935, som 1935 års fiskeriutredning, som avlämnade förslag i ämnet 1937, klart sagt ifrån, att de ville ha saken ordnad så, att skatten restitueras direkt till förbrukarna. I sistnämnda utredning sutto representanter för både ostkust- och sydkustfiskarena. Sedan skall jag be att få återropa ett brev från ordföranden i insjöfiskarens förening, där denna fråga ganska tidigt togs upp med anledning av det förslag om 27 öres höjning av bensinskatten, som då ännu inte behandlats i riksdagen. Vidare vill jag återropa en skrivelse från Svenska fiskarens riksförbund, där samtliga organiserade fiskare äro representerade, där man också uttalat sig för restitution av skatten. Denna skrivelse har även herr Olsson fått del av. Därjämte ha insjöfiskarena uppvaktat en del riksdagsmän och framfört samma synpunkter som jag m. fl. anført i vår motion. Insjöfiskarena hade även sammanträde i går och beslöto då så gott som enhälligt att framföra önskemål om restitution av denna 27-öresskatt. I dag ha ostkustfiskarens centralförbund haft sammanträde och beslutat med 100-procentig anslutning framföra samma önskemål och bett mig och herr Skoglund i Umeå,

som voro närvarande vid sammanträdet, att vädja till kammarens ledamöter att gå in för att fiskarena bli likställda med jordbrukarna i detta hänseende.

Jämväl herr LARSSON i Luttra erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Vi ha inom utskottet varit ense om att saken inte kan ordnas via jordbruksregleringen, alltså genom prisökning eller på annat sätt, därför att det inte på något sätt skulle ge rättvisa åt dem som använda bensinen. Vi hade för övrigt önskat, att denna fråga skulle ha lösts redan innan man gick att behandla de höjda bensinskatterna. För övrigt tror jag, att man överdriver de svårigheter som det här är fråga om. Jag tror, att man kan hysa ganska stort förtroende till både jordbrukare och fiskare i detta stycke, alldenstund vi ju redan ha visserligen inte en restitution men en skatt på motorbränsle, som går ut efter förbrukarnas egna uppgifter om sin förbrukning. Det gäller den skatt, som utgår på brännolja som användes till automobildrift. Jag tror, som sagt, att man överdriver de svårigheter som finnas för ett omedelbart genomförande av en restitution av detta slag som här är i fråga.

Herr OLSSON i Gävle, som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle yttrade: Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Larsson i Luttra om brännoljehistorien. Det råder emellertid mycket delade meningar om det kontrollsystem man där använder, så jag tror att det är oriktigt att tvärsäkert säga, att det går. Man har i det ena förslaget efter det andra försökt komma fram till något annat system.

Sedan skulle jag vilja säga herr Utbult, att jag inte sagt, att det problem han här fört fram inte går att lösa, utan jag har sagt, att frågan om bemyndigande inte går att lösa, därför att kammaren på andra sidan gången redan fattat beslut, och gentemot det gälla ju

inga som helst argument om att fiskarena tro, att det kan lösas så, att herr Utbult tror, att det kan lösas, och att jag tror, att det kan lösas på ett annat sätt. Det finns nämligen bara en form för riksdagsbeslut, och det är samstämmiga beslut av båda kamrarna. Kan herr Utbult klara den saken, så gratulerar jag honom.

Jämväl herr JONSSON i Skedsbygd erhöill på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det var ett uttalande i herr Olssons i Gävle första anförande som föranledde mig att begära ordet. Han sade, att vi inte i onödan skola krångla till det här. Jag skulle vilja fråga, om inte utskottet krånglat till det tillräckligt och om det inte vore möjligt att åstadkomma en förenkling. I utskottets yttrande säges följande: »Utskottet anser sig därför böra föreslå, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att — därest det skulle visa sig praktiskt omöjligt att genomföra en individuell restitution i dylika fall — förordna om restitution av tilläggsskatten å sådan bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under tiden den 1 april 1948—den 31 mars 1949. Restitutionsrätten bör självfallet omfatta endast tilläggsskatten å sådan bensin som använts till jordbrukets skötsel i mera inskränkt bemärkelse; till den del traktorer användas för landsvägskörning eller skogstransporter bör restitution ej ifrågakomma.» Nu är det väl så, att traktorer i jordbruket användas för alla dessa ändamål. Skall man skilja ut den del av bensinen som förbrukas i jordbrukets skötsel, måste man uppskatta hur mycket traktorn användes i jordbruket och hur mycket bensin som går åt vid landsvägskörning och skogstransporter. Jag tror, att man härvidlag gått in för ett system, som blir ganska svårt att tillämpa.

För övrigt är det märkvärdigt, att man, när utskottet skrivit, att denna höjning av bensinskatten skulle vara

av endast tillfällig natur, skjuter på restitutionsförfarandet ett år framåt. Jag hade tänkt mig, att man om ett år skulle komma ur den här situationen och inte behöva någon restitution, därför att skatten då inte skulle vara så hög längre, men nu förefaller det som om skatten trots sin tillfälliga natur i varje fall skulle bli flera år gammal.

Vidare yttrade:

Herr NILSON i Spånstad: Herr talman! När jag i debattens början begärde ordet, väntade jag mig inte att debatten skulle bli så lång som den nu blivit. Jag skall emellertid fatta mig mycket kort.

Först och främst vill jag, eftersom herr Olssons i Gävle anförande andades en viss besvikelse över motionärerna, säga att jag som motionär till fullo uppskattar den sinnesändring, som synes pågå inom utskottet. Jag vill till detta bara foga den förhoppningen, att denna sinnesändring så småningom skall ge upphov till en helt ändrad inställning, så att man skall kunna åstadkomma ett långt bättre resultat än vad som varit fallet denna gång. Jag tror nämligen inte att denna skattehistoria blir av fullt så kort varaktighet som de mest optimistiska bedömare anse.

Vidare vill jag bara säga, att när den goda viljan uppenbarligen finns, kommer Kungl. Maj:t alldeles säkert att kunna lösa den fråga som det här gäller. Vi veta ju alla, hurusom många gånger långt svårare problem, som, innan man gripit sig an med dem, också betraktats såsom alldeles olösliga, kunnat lösas bara klokt folk med god vilja satts till uppgiften. Har så skett, har det varit mycket lättare att lösa dessa svåra frågor än pessimisterna från början trodde.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1). Vad punkt 2) beträffar, ansluter jag mig till det yrkande som framställts av herr Utbult.

Herr SANDBERG: Herr talman! Även jag skall försöka fatta mig mycket kort.

Jag har inom utskottet deltagit i behandlingen av här förevarande ärende, men har icke varit närvarande vid betänkandets justering. Hade jag varit det, hade nog mitt namn återfunnits bland reservanternas. Jag vill emellertid, innan jag med några ord motiverar detta, understryka att jag för min del har varit mycket glad över det positiva intresse, som från utskottets sida kommit till synes i denna fråga, och jag vill också omvittna, att det icke minst är utskottets ärade ordförandes förtjänst, att betänkandet dock i stort sett är tillfredsställande. Vad jag där ytterligare skulle ha önskat, skulle ha varit ett mera klart uttalande om att den kommande restitutionen skulle omfatta hela bensinskatten och alltså inte endast tilläggsskatten. Detta hade jag satt som en självklar förutsättning för hela diskussionen, såväl när det gäller den restitution, som skulle komma att utgå efter den mera grundliga utredningen av jordbrukets och fiskets frågor som den provisoriska restitution, som utskottet anser böra komma till stånd för jordbrukets del.

Emellertid är det inte, såsom saken nu ligger till, möjligt att framställa något yrkande på den punkten och jag skall inte heller göra det. Jag vill endast ytterligare säga, att vad som här anförts angående olägenheterna för de fiskare, som äro tvungna att driva sina fiskebåtar med bensinmotorer, måste jag tillmäta mycket stor betydelse. Den kollektiva restitutionen hjälper inte för de besvärligheter, i vilka dessa näringsutövare komma. Jag är visserligen i likhet med herr Olsson och åtskilliga andra fullt införstådd med att det kan vara förenat med stora svårigheter att finna en väg för individuell restitution av bensinskatten till fiskarena och att göra det så snabbt, att denna väg kan beträddas snarast möjligt under innevarande år. Men jag tror dock att det är av betydelse att man verkligen gör ett

försök att finna en sådan väg, med tanke på att det obestriddligen är en mycket behjärtansvärd sak att hjälpa alla dem inom fisket, som utan någon jämkning få bära hela bördan av den starkt ökade bensinbeskattningen.

Nu framhåller herr Olsson, att vi kunna ju ändå inte åstadkomma något sådant genom att följa motionärerna, ty om denna kammare stannar i ett annat beslut än första kammaren, blir det totala resultatet måhända ännu sämre. Detta är ett formellt riktigt påpekande, men jag skulle dock tro, att en opinionsyttring i denna kammare i denna fråga inte är utan betydelse.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring som framgår av herr Utbults förslag.

Herr ORGÅRD: Herr talman! Jag har svårt att förstå, att det kunnat upptagas någon debatt i den här föreliggande frågan, i synnerhet från jordbrukarhåll, då utskottet visat sig i hög grad tillmötesgående; alla ha vi ju varit eniga om att begära en utredning av hela frågan till nästa års riksdag. Dessutom hemställer ju utskottet i punkt 1 b), att Kungl. Maj:t skall, med hänsyn till ärendets brådskande karaktär, erhålla bemyndigande att verkställa en snabbutredning beträffande tilläggsskatten för jordbrukets del och även att omedelbart vidtaga de restitutionsåtgärder, som Kungl. Maj:t anser befogade.

Ingen har således inom utskottet yrkat på att den utredning, som avses i punkt 1) i utskottets hemställan, skulle framläggas redan vid årets riksdag, utan alla ha, som sagt, varit eniga om att restitutionsfrågan i dess helhet är så svårlöst, att man inte kan förvänta något förslag i ämnet förrän till nästa års riksdag. Jag kan därför inte komma till någon annan slutsats än att det tilläggsförslag, som här gjorts och där det hemställas, att Kungl. Maj:t skall låta snabbutredningen omfatta frågan

om restitution av hela skatten måste medföra en så svår och tidsödande utredning, att möjligheten att över huvud taget få till stånd ett hastigt beslut skulle äventyras. När således reservanterna här å ena sidan uttala önskemål om en tillräckligt snabb lösning av frågan om restitution av tilläggsskatten till jordbruket och å andra sidan komma med detta tilläggsförslag, som ju måste leda till en försening av frågans lösning, kan jag inte begripa, att detta kan vara till jordbrukets bättnad, fränsett att första kammarens redan fattade beslut gör ett sådant yrkande rent orimligt. Under alla omständigheter visar emellertid yrkandet, att man föga genomtänkt saken, ty om man satt sig in i konsekvenserna, måste man ha kommit till den slutsatsen, att ett bifall till yrkandet skulle förhindra en snabb provisorisk lösning av frågan om restitution av tilläggsskatten för jordbrukets del.

Herr FALK: Herr talman! Jag har i likhet med herr Orgård förvånat mig över den diskussion som här utspunnit sig och över den ton som anlagts från jordbrukarhåll. Utskottet har ju synnerligen välvilligt behandlat den föreliggande frågan och även tagit ett initiativ som inte är brukligt. Detta visar väl att utskottet haft ett starkt och levande intresse för saken och velat så snabbt som möjligt lösa denna mycket viktiga fråga.

Tanken på en snabbare utredning har ju uppkommit därigenom, att de bensindrivna traktorerna skulle få sämre konkurrensförmåga på grund av tilläggsskatten. Det har alltså inte i detta sammanhang varit fråga om restitution av hela skatten, på vilken punkt vi ju begärt utredning till nästa års riksdag om efter vilka grunder dylik restitution skall utgå till jordbruket. Men vi ha ansett frågan om tilläggsskatten vara så pass viktig, i synnerhet med tanke på de engelska bensindriv-

na traktorerna, att den måste snabbt få en provisorisk lösning, och därför ha vi velat ge Kungl. Maj:t bemyndigande att åstadkomma en sådan.

Däremot är jag framför allt inte villig att skriva under sådana yttranden som det herr Jonsson i Skedsbygd fällde om att det bör bli restitution på all inom jordbruket använd bensin. Det senare är ju ett uttryck, som är mycket tånjbart och som enligt min mening omsluter praktiskt taget förbrukningen för alla olika slag av körslor, och i synnerhet de små bensindrivna traktorerna användas ju i stor utsträckning som transportmedel i skogen, för gruskörning och för alla möjliga transporter. Med den nuvarande skatten på bensin ha de givetvis inom jordbruksdriften kunnat konkurrera med andra traktorer, men efter tilläggsskattens införande kunna de inte göra det. Det är det hindret som vi vilja undanröja, ty vi anse att de inte böra komma i sämre läge än tidigare.

Vad fisket beträffar, måste det sägas, att läget är något förvirrat. Här ha vi haft till behandling motioner, där man yrkar på att det skall införas en helt ny princip, i det att den kollektiva restitutionen skulle slopas och i stället en restitution ske direkt till de olika förbrukarna. Men fiskarena själva ha vid de sammanträden, som de olika organisationerna haft, gått emot denna nya princip och velat behålla den kollektiva restitutionen. Resultatet har emellertid blivit att det skett en kompromiss, som innebär att de 18 öre, som skatten nu utgör, skulle restitueras kollektivt, medan tilläggsskatten skulle restitueras direkt till förbrukarna. Hur är det då möjligt för en riksdagsman att här fälla en dom i det som utgör en tvistefråga mellan yrkesmännen själva?

För mig är det väsentliga, att man inom organisationerna blir enig på denna punkt. Jag vill inte knäsaätta en ny princip, som inte näringens män över lag acceptera och som inte verk-

ligen är genomtänkt. Därför har jag helt och fullt anslutit mig till tanken på en utredning, där fiskerinäringens män skulle kunna lägga fram sina synpunkter och framför allt själva söka komma till enighet om vilken eller vilka linjer de vilja följa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **UTBULT**: Herr talman! Herr Olsson i Gävle undrade, om vad jag här sagt går riktigt ihop.

Helt naturligt är jag alldeles på det klara med att riksdagen inte kan fatta något beslut i enlighet med vår motion, när första kammarens beslut redan gått i annan riktning. Men herr Olsson kan väl inte begära, att jag därför skall sitta stilla i min bänk och låtsas om ingenting. Jag måste väl ändå framhålla de synpunkter, som jag anser riktiga.

Vidare fattade jag det, som herr Olsson sade i början av sitt anförande, på det sättet att han ansåg det vara omöjligt att nu lösa frågan om en restitution för fiskets del, alldeles oavsett vilket beslut som fattats av första kammaren — det var ju först i slutet av sitt anförande som han kom in på den saken. Jag har för min del i mitt anförande tillstyrkt en utredning av hela problemet, ty jag finner det tacknämligt att en sådan kommer till stånd, men jag har frågat vad det kan bero på att utskottet har satt jordbruket i en klass och fisket i en annan, när det gäller restitution av tilläggsskatten. Fiskarena ha också själva förundrat sig över att de inte kunnat komma med i utskottets förslag om den restitution av de 27 örena, som skall börja den 1 april detta år. Från utskottets sida har sagts, att det är omöjligt att realisera en sådan tanke, medan jag för min del har hävdat att det visst är möjligt. Går det att ordna saken för jordbrukets del, går det precis lika bra för fiskets vidkommande — det är inte fråga om något annat.

Vad jag opponerat mig emot är så-

lunda endast — det vill jag säga bestämt — att fiskarena sättas i en klass och jordbrukarna i en annan, när det gäller de förmåner som skola utgå. Och hur de fiskare, som äro sämst ställda härvidlag, d. v. s. de som olyckligtvis ha bensinmotorer i sina båtar, skola kunna betala 70 öre per liter för sitt bränsle, när andra som ha oljemotorer, betala 17, 18 öre, vågar jag sätta ett frågetecken för.

Herr **OLSSON** i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det går säkerligen att sätta frågetecken på många punkter i detta sammanhang. Men skulle inte herrarna kunna tänka sig, att det i utskottet funnits både varmare och svalare anhängare av restitutionstanken och att utskottets betänkande utgör resultatet av ett försök att ändå så småningom komma fram till en positiv lösning? Jag tror att man bör beakta även den saken och vad det kan innebära för den framtida lösningen av restitutionsfrågan.

Vidare yttrade

Herr **JOHNSSON** i Kastanjegården: Herr talman! Jag skall inte närmare ge mig in på det vidlyftiga spörsmål som det här gäller, ty jag har inte något annat yrkande att framställa än om bifall till herr Utbults förslag, för vilket jag alltså kommer att rösta. Det är bara en liten detalj i bevillningsutskottets betänkande som jag skulle vilja något beröra.

När det gäller de bensindrivna traktorerna säger utskottet att »till den del traktorer användas för landsvägskörning eller skogstransporter bör restitution ej ifrågakomma». Nu är det ju så, att de bensindrivna traktorer, som finnas här i landet, till övervägande delen innehas av jordbrukare, och de allra flesta av dem använda väl sina traktorer inte bara till brukning av jorden, utan de köra också på vägarna med dem och utnyttja dem för skogskörslor.

Den lagstiftning, som här kommer — ty Kungl. Maj:t kommer säkerligen att utnyttja det bemyndigande som Kungl. Maj:t får — skulle alltså inte i praktiken kunna tillämpas, utan att orättvisor uppstå, och blir säkerligen svår vid tillämpningen, då olika jordbrukare använda sina traktorer för olika ändamål. Det är beklagligt, om det här i landet skall stiftas lagar, som göra folk till lagbrytare, ty jag kan inte tänka mig, att det genom någon tillämpningsföreskrift skulle vara möjligt att ordna det så, att det inte bleve några överträdelser i här berörda fråga.

Härmed var överläggningen slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren utskottets i punkten 1) gjorda hemställan.

Beträffande utskottets hemställan under punkten 2) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till det av herr Utbult under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Utbult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan under punkten 2) i utskottets förevarande betänkande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Utbult under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Herr Utbult begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 91 ja och 82 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten 2) gjorda hemställan.

§ 24.

Motioner ang. restitution av automobils-katt.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av väckta motioner om restitution till vederbörande fordonsägare av för mycket inbetald automobils-katt.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr BIRKE: Herr talman! I den nu föreliggande motionen ha vi motionärer yrkat att för mycket inbetald automobils-katt i förhållande till den tillåtna effektiva körtiden skall restitueras till vederbörande fordonsägare. Enligt förordningen om automobils-katt utgår sådan skatt för helt år med varierande belopp. Att denna skatt står i viss relation till tiden för användandet av fordonet framgår bl. a. därav, att om man registrerar en bil den 1 juli betalar man endast halv skatt och om man registrerar bilen den 1/10 betalar man bara $\frac{1}{4}$ av skatten. Vi motionärer anse, att det skulle vara en logisk konsekvens, om man då skulle få bils-katten minskad i motsvarande grad som körtiden blivit begränsad. Genom myndigheternas beslut rörande förbud för den s. k. söndagskörningen har körtiden för bilisterna minskats med ungefär 25 procent. Under sådana förhållanden tycker man att det är ett rättvisekrav att få tillbaka motsvarande andel av den skatt som har erlagts.

Bevillningsutskottet har icke kunnat biträda motionärernas yrkande. Utskottets motivering är, tycker jag, herr tal-

man, något egendomlig. Utskottet säger nämligen, att »för fordonsägare, som drabbats av söndagskörningsförbudet och av denna anledning funnit automobilskatten felaktigt avvägd, har den möjligheten stått öppen att redan i november 1947 avregistrera sitt fordon». Jag måste säga, att detta är ett slag i ansiktet mot bilismen att uttala sig på det sättet. Ty en avregistrering medför ju att bilen inte kan användas på vardagarna heller. Därigenom får man således ingen rättelse på det förhållande som vi motionärer påtalat.

Första kammaren har redan fattat sitt beslut. Med kännedom om andra kammarmajoritetens inställning till motorismen, herr talman, skall jag avstå från att ställa något yrkande.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det faktum att utskottets utlåtande är enhälligt, är kanske det tydligaste beviset på att de krav som ställts i dessa motioner icke ha så mycket fog för sig.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 25.

Föredrogos vart efter annat

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 25, i anledning av väckt motion angående viss ändring av 52 § 2 mom. kommunalskattelagen m. m.;

nr 26, i anledning av väckt motion angående skatteavdragen för representation; och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet för byggnadsmaterialier m. m. för anläggning av en regleringsdamm i Neaälven m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av förslag angående reglering av arvodena till de hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemännen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 14 i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt städerskan vid riksbankens avdelningskontor i Malmö Jenny Sofia Karlsson.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 26.

Lag om sambruksföreningar m. m.

Föredrogs sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr GUSTAFSON i Vimmerby: Herr talman! Det lagförslag, som kammaren nu går att besluta om, har ju enhälligt tillstyrkts av utskottet, och det kan måhända därför synas som om det inte funnes anledning att taga upp någon som helst debatt i ärendet. Jag skall för övrigt ej yttra så många ord. Det förhåller sig väl så, att olika ledamöter inom utskottet mer eller mindre entusiastiskt lämnat sin anslutning till det föreliggande förslaget. Då jag för min del hör till dem, som icke anse att bildandet av sambruksföreningar kommer att få någon större betydelse för vår framtida jordbrukspolitik, har jag ansett mig böra säga några ord.

Redan de, låt vara föga omfattande försök till sambruk, som gjorts tidigare i landet, ha visat sig vara mindre lyckosamma. Men jag skall icke draga för långt gående slutsatser därav. Jag tror emellertid, att om jordbrukare eller lantarbetare sluta sig samman för att bilda en sambruksförening, där man gemensamt söker driva jordbruk, kommer detta att föra med sig vanskligheter av mångahanda slag. Utskottet har nog icke varit helt främmande för den uppfattningen. Det har i propositionen

och väl också under förarbetena till utredningen pekats på att man på jordbrukets område redan nu har en mängd betydande ekonomiska sammanslutningar och organisationer av skilda slag. Man har konstaterat, att samarbetet i dessa organisationer och föreningar från jordbrukarnas sida gått mycket bra. Jag tror emellertid att man mot bakgrunden av detta i och för sig glädjande förhållande icke utan vidare bör dra den slutsatsen att samarbetet i en sambruksförening skall gå lika smärtfritt, och varför bör man kanske icke räkna därmed? Jo, helt enkelt därför, att det kommer att uppstå en hel del problem när skilda personer bilda en sambruksförening. Sådana föreningar skola helt naturligt bildas på likställighetens grund. Men när man i det praktiska arbetet — det förutsattes ju att föreningens medlemmar samt och synnerligen skola arbeta på det gemensamma jordbruket — skall fördela arbetsuppgifterna, kommer det nog enligt min mening att många gånger visa sig, att det inte blir så lätt med detta samarbete. Det är ju t. ex. sedan gammalt känt, och särskilt accentuerat den dag som är, att djurskötseln är någonting som man — i varje fall gäller detta anställd arbetskraft — icke gärna vill syssla med. Jag har lätt att föreställa mig, att det på en sådan punkt kommer att skära sig. När de andra delägarna, som arbeta i föreningsjordbruket, på lördag klockan 1 äro fria, då skall den som har djurskötseln på sin lott sköta djuren å sådan tid, som för de flesta andra delägarna i sambruksföreningen utgör fritid.

Det har här sagts i utskottets utlåtande, att dessa sambruksföreningar äro avsedda att öppna möjlighet för lantarbetare och unga lantbrukarsöner att förvärva och bruka egen jord. Ja, därom är ingenting annat än gott att säga. Vidare talas det i utskottets utlåtande om, att det skall bli möjligt för småbrukare att genom rationaliserad drift höja sin och sin familjs levnadsstandard. Nu

tror jag för min del, att man på den punkten icke bör vänta alltför stora resultat. Jag är ej heller övertygad om att någon över huvud taget väntar alltför stora resultat, helt enkelt därför, att dessa mindre jordbruk mindre väl lämpa sig för sammanslagning till sådana här stora driftsenheter. Och varpå beror detta? Jo, i allmänhet förhåller det sig väl så, att dessa mindre jordbruk oftast äro dåligt arronderade och fortfara väl oftast att vara dåligt arronderade, även om man sammanslår dem till större driftsenheter i sambruksföreningens form. Med andra ord sagt: man kan icke, enligt min mening, vänta just några större ekonomiska resultat av sammanslagningen.

Sedan tror jag också, att jordbrukarna på de mindre jordbruket i allmänhet ha den inställningen, att de icke äro benägna att reflektera på att slå samman sina bruksdelar till ett föreningsjordbruk, huvudsakligast av det skälet, att äganderätten framstår såsom någonting för dem högst väsentligt. Nu kan man visserligen säga, att äganderätten skall vara till finnandes även i det gemensamma föreningsjordbruket. Men det kan icke hjälpas, att det blir en äganderätt i viss mån av mera opersonlig art än därest man själv helt äger den gård, på vilken man sköter jordbruket.

Jag skall icke här gå in på de ekonomiska misslyckanden, som i åtskilliga fall förekommit tidigare i landet när det gällt sambruk. Men jag vill ändå säga, att jag tror icke, att man skall vänta alltför stora resultat av det förslaget, som vi står i beråd att antaga.

Med den uppfattning jag deklarerat skulle det måhända synas som om jag borde stanna för ett yrkande om avslag å föreliggande proposition och å utskottets hemställan. Jag skall emellertid icke göra det. När jag inom utskottet anslutit mig till förslaget att försöksvis möjliggöra drivandet av jordbruk i sambruksföreningens form, har jag gjort det, därför att man från många

håll gör gällande, att de försök till sambruk, som tidigare ägt rum och som, enligt vad jag tidigare antytt, visat sig mindre gynnsamma, icke haft de förutsättningar, som möjliggjort ett i ekonomiskt och andra hänseenden gynnsamt resultat. Det erfordras, menar man, att en sådan här verksamhet bedrives i en vidsträcktare omfattning, för att man skall kunna bilda sig en uppfattning, huruvida dessa sambruksföreningar ha något värde ur driftsynpunkt.

Jag vill alltså för min del sluta med att säga, att jag icke ansett mig böra yrka avslag på det föreliggande förslaget. Man må gärna göra några ytterligare försök, jag tror däremot icke, att det i praktiken kommer att slå så väl ut.

Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa.

Häruti instämde herrar *Werner* och *Boman* i Stafsund.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Det fins inte någon anledning för mig att här diskutera samjordbrukets perspektiv i vårt land, ty en sådan diskussion skulle självfallet bli ganska fruktlös. Det anförande, som här hållits av herr Gustafson i Vimmerby, var ju något tvetydigt. Det var väl så att herr Gustafson är principiell motståndare till denna form av jordbruk men att han ändå icke ansåg sig böra yrka avslag på föreliggande förslag av det skälet, att han tror att det i alla fall inte blir något resultat av detsamma, så man kan gärna få försöka och misslyckas! Nå, detta var ju en ståndpunkt, och jag skall inte polemisera mot den.

Jag har varit i tillfälle att åhöra diskussionerna i utskottet men har icke deltagit i dem. Jag skulle bara här i kammaren vilja anförda ett par synpunkter på förslaget som sådant. Innan jag gör det vill jag understryka att jag tycker det är ett erkännansvärt initiativ från jordbruksministerns sida, då han tillsatte en utredning och fram-

lade detta lagförslag, som skapat juridiska förutsättningar för samjordbruk och för en prövning av denna form av jordbruk. Jag har emellertid ett par erinringar att göra, som närmast gälla tveksamhet i fråga om utformningen av lagen. Närmast tänker jag på 4 §, om medlemskap. Där stadgas ju att medlem av sambruksförening inte bara skall ha rätt till arbete, utan han skall också vara skyldig att arbeta i det samjordbruk, varav han är medlem. Departementschefen är på denna punkt mycket kategorisk och menar att man skall hålla styvt på att alla medlemmar i sådana föreningar skola vara skyldiga att arbeta i samjordbruket. Å andra sidan har från vissa remissinstanser anmälts tveksamhet härvidlag, närmast med tanke på vissa konkreta fall, som kunna tänkas uppkomma.

Om man tänker sig att man inom en by skapar ett sådant här samjordbruk, kan det finnas en och annan ägare av jord, som inte för närvarande brukar denna jord eller inte har för avsikt att bruka den men som ändå inte utan vidare vill avyttra den. Det kanske är en fädernegård eller det kan vara andra skäl, som göra att vederbörande inte vill gå in i föreningen på det villkoret, att han obetingat skall vara skyldig att arbeta i jordbruket. Det är alltså frågan, huruvida man i sådana fall skall tillåta någon att gå in i föreningen och få andel i jordbruket men ändå tillåtas syssla med annan verksamhet för att kunna behålla ett fädernehemman. Jag tycker nog att man härvidlag kunde gå fram på en annan linje och tillåta även sådana jordägare att bli medlemmar. Detta skulle nog underlätta bildandet av samjordbruk på många håll. Jag kan inte inse de risker som skulle vara förbundna med en sådan uppmjukning. Jag menar naturligtvis inte att man skall släppa in juridiska personer, men jag tycker som sagt att man på ett eller annat sätt kunde ha utformat denna paragraf så att den inte blivit så kategorisk som fallet är.

Vidare var det ännu en punkt som jag ville beröra, den som gäller rätten för föreningsmedlemmar att få taga undan, så att säga, boningshus med där-till hörande tomt och trädgård; den frågan har egentligen lämnats öppen.

Men det framstår dock tämligen klart att man anser att i allmänhet dessa samjordbruk även böra äga bostads-husen med tillhörande tomt och trädgård. Å andra sidan synes det förefin-nas möjlighet för friköp av dylika fast-igheter, när så anses önskvärt eller lämpligt. Jag tycker för min del att man här skulle ha gått något längre och sagt att som en regel borde gälla att bostadshusen med tillhörande tom-ter icke skulle tillhöra föreningsjord-bruk. Bostaden är ju inte ett produk-tionsmedel utan snarare en konsum-tionsartikel och jag förstår inte, varför man vid skapandet av samjordbruk även skall ta med bostäderna. Jag vet att man invänder att om en förenings-medlem, som äger sitt boningshus och har friköpt sin tomt etc., slutar som medlem och börjar syssla med något annat, kan det råka bli så att det inte finns någon bostad för den nye med-lem som skall inträda i hans ställe. Jag måste bekänna att jag inte riktigt kan förstå denna argumentering, ty ute på landsbygden finns väl i alla fall till-räckligt med tomtmark för att veder-börande skall kunna bygga ett bostads-hus åt sig, även om han inte kan överta ett redan befintligt. Jag tror det vore lyckligast om bostäderna skildes från det övriga samjordbruket.

Det är på dessa båda punkter jag tycker att lagförslaget är litet för stel-bent, om jag får uttrycka det så. Detta är inte sagt i avsikt att vara elak på något sätt, men jag tycker att man kunde ha ordnat det hela litet smidi-gare och enligt min mening mer prak-tiskt, vilket skulle ha varit till gagn för saken. Jag har, herr talman, bara velat redovisa dessa funderingar, och jag har intet annat yrkande än om bi-fall till utskottets förslag.

Herr LINDQVIST: Herr talman! Då jag inte ämnar ställa något annat yr-kande än om bifall till utskottets för-slag, kan det synas onödigt att jag tar till orda, men såsom ordförande i ut-skottet har jag likväl begärt ordet för att säga något litet i anledning av vad herr Gustafson i Vimmerby hade att anföra.

Det står klart för oss alla som tagit del av dessa ämnen att här gäller det inte att besluta, huruvida dessa sam-bruksföreningar skola bildas eller inte. Det lagförslag som vi ha framför oss vill endast giva rättsliga och ekono-miska grunder för gemensamt ägande och arrenderande av jordbruk. Herr Gustafsons pessimism har kommit till uttryck även i utskottet, en pessimism som för övrigt varit till finnandes på många håll. Utskottet har för sin del inte varit vare sig pessimistiskt eller optimistiskt. Utskottet säger — och det är särskilt det jag vill understryka — att endast framtiden kan utvisa, om det härvidlag kan bli något av eller inte. Jag skall citera de ord utskottet i detta avseende använt. På sidan 11 heter det:

»Under förarbetena till de nu fram-lagda lagförslagen ha från många håll framhållits de stora svårigheter ej minst av psykologisk natur, som kunna vän-tas vara förenade med kollektiv jord-bruksdrift i vårt land. Andra ha sett mera optimistiskt på möjligheterna att också hos oss driva jordbruk i för-eningsform. Utskottet finner det föga fruktbart att till närmare granskning upptaga alla de förutsägelser och an-taganden, vartill lagförslaget givit an-ledning. Någon säker grund för ett be-dömande av möjligheterna för jord-bruksrörelse av detta slag kan icke er-hållas, med mindre praktiska försök anställas.» Och så torde det väl vara, att först får man pröva sig fram och sedan får man se hur försöket lyckas.

Herr Karlsson i Stuvsta hade vissa funderingar som han gav uttryck åt här i kammaren. Herr Karlsson har

suttit som suppleant i utskottet och hade ju där haft tillfälle, om han så önskat, att framföra sina synpunkter, men det har han inte gjort. Men jag skulle tro att även om herr Karlsson framfört dessa sina synpunkter, skulle detta inte ha medfört någon ändring i förslaget. Ty om vissa av de tankegångar han här gav uttryck åt skulle realiseras, skulle resultatet ha blivit något helt annat än man med denna lagstiftning avser.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anført ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 27.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillämpningen av bestämmelserna om rätt till statsbidrag för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 24 § förordningen den 20 juni 1941 (nr 577) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 28.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 136, angående lönerreglering för övningslärare m. m.; och

herrar *Lindberg* och *Lundgren*, nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 174, angående välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn.

Dessa motioner bordlades.

§ 29.

Interpellation ang. småföretagsutredningens principförslag.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr SVENSSON i Stenkyrka, som anförde: Herr talman! Småföretagsutredningen avlämnade den 27 maj 1946 sitt sent färdiga betänkande, vari den redovisade vissa problemställningar, som uppkommit vid ett övervägande av åtgärder till främjande av hantverk och småindustri. Enligt de underhandsdirektiv småföretagsutredningen erhållit av dåvarande handelsminister Myrdal skulle utredningsarbetet bedrivas så att principförslag framlades snarast möjligt, under det att detaljbearbetningen av förslagen skulle anstå, till dess att Kungl. Maj:t och riksdagen tagit ställning till desamma.

Under remissdebatten den 14 oktober 1946 yttrade statsrådet Myrdal som svar på en fråga i första kammaren angående resultatet av utredningen, att småföretagsutredningens betänkanden spände över ett flertal omfattande och viktiga problemkomplex. Han ansåg det lyckligt att vi så relativt hastigt kunde få denna allmänna kartläggning av problemet och i ett par fall någorlunda fullständigt utarbetade förslag. Dessa betänkanden hade varit föremål för en omfattande remissbehandling, och remissutlåtandena voro föremål för bearbetning inom departementet. »Jag vill här deklarerat», yttrade statsrådet Myrdal vidare, »att jag har ett mycket stort intresse för dessa frågor, och jag hoppas att i ett par hänseenden kunna framlägga förslag redan till vårriksdagen. I andra hänseenden tror jag att det riktiga tillvägagångssättet är att sätta i gång specialutredningar innan förslagen utformas, så exempelvis i verkstadslokalfrågan och kanske också i den stora frågan om småföretagsamhetens spridning till landsbygden.»

I ett svar på en enkel fråga i första

kammaren rörande vilka åtgärder som vidtagits med anledning av småföretagsutredningens betänkande framhöll statsrådet Kock den 11 juni 1947 i huvudsak följande.

Småföretagsutredningen har i tvenne betänkanden framlagt ett stort antal förslag avseende åtgärder till främjande av småföretagsamhet inom industri och hantverk; bl. a. har föreslagits, att för främjande av småföretagens export borde i anslutning till Exportföreningen inrättas en särskild byrå. Detta förslag synes i en eller annan form böra förverkligas. Förslaget har undergått en viss bearbetning inom departementet och därefter under hand överlämnats till den inom handelsdepartementet tillkallade utredningen rörande vissa organisationsfrågor inom utrikeshandeln. Småföretagsutredningen har vidare föreslagit, att näringslivets lokaliseringsfrågor skola upptagas till närmare studium. Så har också skett genom tillsättande av särskild utredning i denna fråga. Småföretagsutredningen har uttalat vissa önskemål rörande hantverksinstitutets utbyggnad. Denna fråga har varit föremål för särskild utredning, vars resultat i huvudsak har legat till grund för proposition och beslut i ämnet vid 1947 års riksdag. Dessutom har hantverksinstitutets styrelse erhållit i uppdrag att utreda frågan om institutets fortsatta utveckling. Småföretagsutredningen har upprepat en av överstyrelsen för yrkesutbildning framförd hemställan om allmän översyn av yrkeskolväsendet. En sådan översyn verkställs för närvarande av 1946 års skolkommission. De sakkunniga ha föreslagit en särskild utredning rörande småföretagens verkstadslokaler, som ofta äro otillfredsställande ur hygieniska och andra synpunkter. Då en sträng begränsning av investeringarna är nödvändig i nuvarande situation, kunna icke några större reformer genomföras inom den närmaste framtiden, men det synes angeläget att planer härför ligga färdiga, när investeringsutrymmet i

framtiden ökas. Inom departementet har ett utkast till utredningsdirektiv utarbetats, och man räknar med att sakkunniga skola kunna tillkallas inom en icke alltför avlägsen framtid. Ett av småföretagsutredningens viktigaste förslag avser en utveckling av den låne- och konsultationsverksamhet, som nu bedrivs av företagarföreningarna i Norrland, Värmland och Bohuslän. Med hänsyn till den nuvarande överinvesteringen torde det icke vara lämpligt att för närvarande skapa nya kreditkällor, men i framtiden torde en verksamhet av denna karaktär bli nödvändig. Oavsett hur kreditfrågan löses, synes det angeläget, att konsultationsverksamheten utvecklas.

»Till slut vill jag», förklarade statsrådet, »erinra om att olika grenar av småindustrien behandlas i utredningarna rörande vissa industriers strukturalisering, exempelvis i de nu pågående utredningarna rörande möbel-, sko-, glas- och stenindustrierna. Det är enligt min uppfattning av största betydelse, att småindustriens och hantverkets rationaliseringsproblem icke särskiljas från den större industriens, utan att varje industrigen behandlas som en enhet. En del av de frågor, som småföretagsutredningen tagit upp, torde sålunda lämpligast kunna lösas i ett större sammanhang.»

Vad som hittills meddelats från regeringshåll i denna fråga inger icke mycket hopp om ett resultat inom rimlig tid av redan verkställda eller förutsatta utredningar. Ett huvudsyfte med åtgärder på detta område borde enligt min mening vara att genom att befordra hantverkets och småindustriens utveckling berika landsbygdens näringsliv och öka utkomstmöjligheterna på landsbygden. Detta synes vara ett intresse som borde kunna omfattas av alla samhällsgrupper och meningsriktningar. Om däremot diskussionen om hantverkets och småindustriens grundläggande ekonomiska betingelser skall sammanknytas med den större industriens rationali-

serings- och strukturproblem med allt vad detta kan innebära torde några utsikter att uppnå praktiska resultat inom överskådlig tid icke föreligga.

I anslutning till det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till statsrådet Kock framställa följande fråga:

Kan man förvänta, att utredningarna om småföretagsutredningens år 1946 framlagda principförslag komma att slutföras inom den närmaste framtiden?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 30.

Interpellation ang. flerårsregister till svensk författningssamling efter 1929.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FAGERHOLM, som yttrade: Herr talman! Till den genom justitiedepartementets försorg utgivna publikationen svensk författningssamling fogas årligen ett register över under året beslutade lagar och författningar. För myndigheter och enskilda är det emellertid ofta en både vidlyftig och tidsödande procedur att ur de olika årsregistren för författningssamlingen framleta de på ett visst område gällande författningarna med därtill senare gjorda tillägg eller ändringar. En värdefull hjälp har man härvid av de för tio år eller längre tidsperioder utgivna registren till författningssamlingen. Dessa omfattande register kunna helt naturligt givas en mer systematisk och överskådlig uppställning än vad som är möjligt i årsregistren.

De omfattande flerårsregistren ha utgivits:

År 1851 för åren	1825—1839
	och 1840—1849
» 1862 » »	1850—1859
» 1873 » »	1860—1870
» 1876 » »	1825—1874
» 1886 » »	1875—1885
» 1895 » »	1875—1894
» 1905 » »	1895—1904
» 1921 » »	1905—1919
» 1935 » »	1920—1929

Sedan 1935 har emellertid något dylikt register ej publicerats. Man är sålunda f. n. för tidsperioden 1930—1947 hänvisad till att genomgå de särskilda årsregistren i aderton olika årgångar. Detta måste anses vara betungande och är uppenbarligen ej utan vissa risker för riktig tillämpning av gällande författningar. Det kan t. ex. i ett brådskande fall icke alltid vara möjligt för vederbörande tjänsteman att genomgå de senaste aderton årens register för att undersöka, huruvida ändring skett av någon viss bestämmelse. Därför torde det vara synnerligen angeläget, att något dröjsmål med utgivande av de omfattande registren ej förekommer. Icke minst med hänsyn till det under de senaste tio åren alltmer stegrade antalet för varje år utkommande nya författningar synes icke något böra underlåtas som kan för allmänheten och tjänstemännen underlätta orienteringen i det vidlyftiga materialet. Det kan nämnas att under det att antalet årligen utkommande författningar under tioårsperioden 1928—1937 utgjorde i medeltal 604 uppgick motsvarande siffra för perioden 1938—1947 till 943.

I detta sammanhang må även framhållas önskemålet att det systematiskt uppställda flerårsregistret årligen kompletteras och förnyas med hänsyn till under året inträffade förändringar. Därigenom skulle en överskådlig och aktuell bild av det vid varje särskild tidpunkt gällande författningsmaterialet kunna erhållas, något som ur flera olika synpunkter vore behövt.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag att få till statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställa följande frågor:

1) Av vilken anledning har icke för tiden efter år 1929 utgivits något sammanfattande flerårsregister till svensk författningssamling?

2) När kan ett sådant register förväntas bli tillgängligt och vilken tidsperiod är det avsett att omfatta?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 31.

Interpellation ang. sociala arrendelagstiftningens tillämpning å ecklesiastik jord.

Herr PEHRSSON-BRAMSTORP erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Inom landet finns ett betydande antal fastigheter, vilkas avkastning tillfaller domkyrkor, domkyrkosysslömän och lokalkyrkor. Huvudparten av dessa fastigheter är belägen i Lunds stift.

Domkyrkohemmanens förvaltning i Lunds stift regleras i kungl. stadgan den 17 november 1859 angående värden och förvaltningen av Lunds domkyrka och dess egendom. Utarrenderingsföreskrifterna angående lokalkyrkohemmanens fastigheter i Skåne, Halland och Blekinge återfinnas i några kungl. brev från början av 1800-talet. I båda fallen gäller att byggnadsskyldigheten åvilar arrendatorerna, och arrendekontrakten äro utfärdade i enlighet härmed. I övrigt äro nämnda föreskrifter föga tidsenliga och stå på intet sätt i överensstämmelse med den sociala arrendelagstiftningen.

I samband med tillkomsten av 1943 års sociala arrendelagstiftning uttalade departementschefen, att en revision av arrendelagstiftningen syntes böra medföra, att de särskilda författningar, som reglerade förhållandena vid bl. a. ecklesiastika arrenden, underkastades en översyn i syfte att bringa dem i närmare överensstämmelse med de ändrade stadgandena i arrendelagen. Vid behandling av propositionen yttrade riksdagens tredje särskilda utskott, att utskottet, som ville understryka departementschefens sistnämnda uttalande, för sin del ansåge, att i utredningen även borde inbegripas vissa arrenden å kommunal jord. Riksdagen godkände utskottets utlåtande i denna del. Sålunda har den sociala arrendelagstiftningen beaktats vid tillkomsten av stadgan den 29 juni 1945 angående stifts-

nämnds förvaltning av ecklesiastik jord.

I en av stiftssekreteraren Tage Gynnerstedt den 31 oktober 1947 framlagd utredning med förslag angående förvaltning av förstnämnda kategorier av ecklesiastik jord har förslag uppgjorts i avsikt att bringa utarrenderingsföreskrifterna för ifrågavarande fastigheter i överensstämmelse med föreskrifterna i ecklesiastika arrendestadgan.

Någon kungl. författning beträffande dessa fastigheters utarrendering har ännu icke utfärdats.

Fastighetsbeståndet är följande.

Antalet *domkyrkofastigheter* utgjorde i Lunds stift 113 samt i övriga stift (Uppsala, Strängnäs och Västerås) endast 10. De i Lunds stift belägna fastigheterna tillhörde i fråga om inrösningsjordens storlek till övervägande del grupperna 10—25 (42 st.) och 25—50 hektar (53 st.). Flertalet fastigheter voro bebyggda (99 st.) samt lämnade ej virkesavkastning. I fråga om taxeringsvärden tillhörde de flesta grupperna 20 000—50 000 kronor (36 st.) och 50 000—100 000 kronor (60 st.). Av domkyrkofastigheterna i de övriga stiften utgjorde 6 byggnadstomter.

Domkyrkosysslomannaboställen funnes i tre stift (Linköping, Strängnäs och Västerås) och utgjorde endast 5, varav 2 byggnadstomter.

Antalet *kyrkohemman och kyrkolägenheter i Skåne, Blekinge och Halland* var 941, varav huvuddelen eller 828 i Lunds stift. Icke mindre än 707 fastigheter voro under 5 hektar, och 586 hade lägre taxeringsvärde än 2 000 kronor. Antalet fastigheter med större areal inrösningsjord än 10 hektar var 94.

Kyrkohemman och kyrkolägenheter i övriga Sverige utgjorde till antalet 325. Talrikast voro dylika jordar i Skara, Linköpings och Göteborgs stift. Ungefär halva antalet fastigheter hade en areal inrösningsjord, som understeg 1 hektar. Taxeringsvärdet utgjorde för 190 fastigheter mindre än 2 000 kronor.

I samtliga uttalanden från såväl departementet som utskott och riksdag vid tillkomsten av 1943 års sociala arrendelagstiftning förutsattes att den sociala arrendelagstiftningens principer skulle tillämpas även vad anginge sådana ecklesiastika fastigheter, som utarrenderades enligt särskilda kungl. författningar.

Då nu snart fem år förflutit, sedan sociala arrendelagstiftningen genomfördes, synes ett fortsatt uppskov med lösningen av denna fråga icke vara försvarbart. Enligt min mening bör den sociala arrendelagstiftningens principer snarast möjligt tillämpas även i fråga om dessa ecklesiastika fastigheter.

Med anledning av vad som sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

När avser statsrådet att vidtaga åtgärder i syfte att den sociala arrendelagstiftningens principer skola kunna tillämpas även i fråga om sådana ecklesiastika fastigheter, som utarrenderas enligt särskilda kungl. författningar?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 32.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDRE VICE TALMANNEN, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att motionstiden i anledning av samtliga under gårdagen och i dag avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner måtte med hänsyn till instundande påskhelg utsträckes till det sammanträde som infaller närmast efter 20 dagar från propositionernas avlämnande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 33.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under åttonde huvudtiteln, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1948/49 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under statens allmänna fastighetsfond gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1948/49 till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag under försvarets fonder och statens utlåningsfonder för budgetåret 1948/49; och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

nr 97, i anledning av väckta motioner angående restitution av bensinskatt till utövare av fiskerinäringen m. m.; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet för byggnadsmaterialier m. m. för anläggning av en regleringsdamm i Neaälven m. m.;

från första lagutskottet:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 4 juni 1943 (nr 274) om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningsku-
ponger, m. m.; och

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas; samt

från andra lagutskottet:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293); och

nr 91, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen den 20 decem-

ber 1940 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus; samt

från sammansatta första lag- och jordbruksutskottet:

nr 99, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sambruksföreningar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 34.

Justerades protokollsutdrag.

§ 35.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

På grund av utrikes resa får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under 18 dagar från och med den 20 mars 1948.

Karl Magnusson.

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.09 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Förteckning över avgjorda ärenden m. m.

	Sid.
Lördagen den 13 mars.	
.....	3
Tisdagen den 16 mars.	
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde	19
— nr 8, ang. anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	25
Onsdagen den 17 mars.	
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde	61
— nr 36, ang. säkerhetsanstalter för sjöfarten	71
— nr 37, ang. anslag å kapitalbudgeten inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	71
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 11, ang. pensioner eller understöd	71
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. utsträckt tillämpning av lagen om förlängd giltighetstid för ränte- och utdelningskuponger, m. m.	76
— nr 18, ang. översyn av aktiebolagslagen	76
— nr 19, ang. lagen om avbrytande av havandeskap	79
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen	83
— nr 16, ang. kompensation för förlorad semesterersättning under värmepiktstjänstgöring	85
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. fortsatt giltighet av lagen om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas	85
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 17, ang. lagen om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus	85
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 39, ang. anslag under försvarets fonder och statens utlåningsfonder	85
— nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. ersättning i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	85
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 21, ang. ändrad lydelse av anvisningarna till 29 och 41 §§ kommunalskattelagen	86
— nr 22, ang. rätten till fri avskrivning å maskiner och andra inventarier	98
— nr 23, ang. restitution av bensinskatt till utövare av fiskerinäringen, m. m.	99
— nr 24, i anledning av väckta motioner om restitution av automobilskatt	112
— nr 25, i anledning av väckt motion ang. ändring av kommunalskattelagen m. m.	113

	Sid.
— nr 26, ang. skatteavdragen för representation.....	113
— nr 27, ang. tullfrihet vid dammbygget i Neaälven m. m.	113
<i>Bankoutsrottets</i> utlåtande nr 10, ang. riksdagens tjänstemän	113
— nr 14, ang. pension åt Jenny Sofia Karlsson	113
<i>Sammansatta första lag- och jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. lag om sambruksföreningar m. m.	113
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. rätten till statsbidrag för djur- sjukvård	117
— nr 8, ang. ändrad lydelse av förordningen ang. bekämpande av tuber- kulos hos nötkreatur.....	117